

172
11

MSI

MILITAIRE SPECTATOR

KMA 175 JAAR BREDA

1828 X 2003

Officiersopleidingen

jaargang 172

11

2003

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris:
luitenant-kolonel drs. I.M. de Jong
Telefoon 0318 - 68 32 30

REDACTIE

brigade-generaal cav prof.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
Telefoon 076 - 527 32 09
of 015 - 284 42 58
Fax 076 - 527 32 23
of 015 - 284 47 21

mw. drs. A. Kool (bureauredacteur)
Instituut Defensie Leergangen
Telefoon 015 - 284 47 20

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
kolonel KLu J.F.W. van Angeren MA
drs. P. Donker
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar mr. M.Th.J.
Messerschmidt
kolonel MPSD drs. F. Matser
kolonel TS ir. R.G. Tieskens
commandore KLu J.S. Willemse

SECRETARIAAT

Koninklijke Militaire Academie
Vakgroep MOW
MPC 71 C
Postbus 90002, 4800 PA Breda
mlwa.gurp.brouwers@mindef.nl

Tevens: ledenadministratie KVVK

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

ADVERTENTIES

CET Reclame & Publiciteit
Telefoon 0497 - 53 15 31

DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
Vormgeving: TS Media

ISSN 0026-3869

NADruk VERBODEN:

MILITAIRE SPECTATOR

550 Editoriaal:
Officiersopleidingen: balanceren tussen Mars en Minerva

552 Mededelingen

553 P.M.H. Groen en W. Klinkert:
Boekenwijsheid en militaire geest
175 jaar KMA

565 C.G.J. Hilderink:
Verbeter voortdurend, maar behoud het goede
De KMA: vandaag en morgen

574 R. Sinterniklaas:
Officiersopleidingen uit de gelederen
Bekend maar onbemind

587 R. Groot:
De Hogere Defensie Vorming

597 M.H. Clemmesen:
The Baltic States
Transition towards Efficient Armed Forces

610 L. Polman:
Bericht uit Afrika - 'F *** ECOMOG'

612 P.H. de Vries:
Tegenwicht - Vertrouwen

614 J.S. van der Meulen:
Gastcolumn - Soldier-scholars in opleiding of:
studeren doe je in spijkerbroek

615 Meningingen van anderen

617 Boeken

623 Samenvattingen/Summaries

OFFICIERSOPLEIDINGEN: BALANCEREN TUSSEN MARS EN MINERVA

Eeuwenlang, tot ver in de achttiende eeuw, vormde de praktijk de leerschool voor de officier. Naarmate de oorlogvoering complexer werd, groeide de behoefte aan theoretische scholing. Bij de technische wapens, de artillerie en genie, werd deze het eerst onderkend en kwamen er de eerste officiersopleidingen. Dat ging echter niet zonder slag of stoot. Krachtige persoonlijkheden met een duidelijke visie op het krijgsbedrijf waren daarvoor nodig. Volgens overlevering snoerde de Pruisische koning Frederik de Grote tegenstanders van een professionalisering van de officiersopleiding zelfs de mond met de genadeloze opmerking dat een ezel die tienmaal aan een veldslag heeft deelgenomen, daardoor niet automatisch een veldheer is geworden.

De Franse revolutie, de export van de revolutionaire idealen en de Napoleontische oorlogen veranderden de oorlogvoering ingrijpend: deze werd mobieler, massalegers werden ingezet, artillerie en genie ontwikkelden zich tot slagveldwapens. De scholing van het officierskorps raakte hierdoor in een stroomversnelling. Dat gebeurde het eerst bij de toenmalige grote mogendheden Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Pruisen (en verrassend genoeg de prille Verenigde Staten, waar Westpoint in 1802 haar poorten opende), enige tijd later gevolgd door onder meer ons land.

Op maandag 24 november 1828 opende prins Frederik, de broer van Koning Willem I, de Koninklijke Militaire Academie. In Breda moest de professionalisering van het Nederlands officierskorps in termen van vakkennis, homogeniteit en korpsgeest gestalte krijgen. Nu, 175 jaar later en de ervaring van meer dan 10.000 KMA-opgeleide officieren van KL, KLU, KMar en KNIL rijker, kan worden geconstateerd dat de KMA de haar toegemeten opdracht met verve heeft vervuld. En dat is een oprechte gelukwens waard!

Voor de redactie vormt dit jubileum voldoende reden om de schijnwerper eens nadrukkelijk te richten op het fenomeen officiersopleidingen. De samenvatting die prof. dr. P.M.H. Groen en dr. W. Klinkert in het openingsartikel bieden van het boek *Studeren in Uniform. 175 jaar Koninklijke Militaire Academie 1828 – 2003*, vormt een goed vertrekpunt voor enkele toekomstgerichte bespiegelingen. Hun belangrijkste conclusie is dat

de geschiedenis van de KMA een voortdurende zoektocht is naar het beste mengsel tussen drie essentiële bestanddelen, namelijk de theoretische ('academische') opleiding, de militaire opleiding en de persoonlijkheidsvorming. Het springt daarbij in het oog dat sinds 1960, toen de KMA de weg insloeg van een wettelijk te verankeren wetenschappelijke opleiding, het accent verschoof naar 'academische' vorming, met als bijna automatische keerzijde, gelet op het communicerende-vatengehalte van de opleidingsbestanddelen, minder aandacht voor het militaire vakmanschap. De KMA-opleiding draaide in de jaren negentig om de militaire bedrijfskunde. Met het recente loslaten van dit afgrijpselijke koepelbegrip kan het primaat bij de academische vorming gelukkig weer daar terecht komen waar die hoort in een *militaire* academie, namelijk bij de krijgskundige vakken. Aldus krijgt het militaire vakmanschap een belangrijke impuls en vakmanschap is en blijft nu eenmaal meesterschap. Het bijbrengen van praktische militaire vaardigheden blijft echter een punt van aandacht.

Deze ommezwaai betekent overigens niet het einde van de academische ambitie van de KMA. De Bredase Academie – en ook het KIM – kunnen namelijk dankzij de herstructurering van het Nederlandse hoger onderwijs volgens het Angelsaksische bachelor-mastermodel, met een krachtige eindsprint de oogst van jarenlang investeren op de academische as binnenhalen. De accreditatie als bachelor-opleiding is binnen handbereik, zeker indien de Faculteit Militaire Wetenschappen in oprichting – die ook het Instituut Defensie Leergangen omvat – daadwerkelijk gestalte krijgt. Een dergelijke bachelor doet, zoals de huidige gouverneur in zijn bijdrage duidelijk maakt, recht aan de complexiteit van de officiersprofessie. Daarnaast biedt een bachelor toekomstige generaties officieren uitzicht op een kopstudie aan een universiteit, waarbij tegen relatief geringe investeringen in tijd en geld, een *master* kan worden behaald. Voor de jonge collega's is dat een aantrekkelijk perspectief, zeker in een krijgsmacht die geen garantie op levenslange aanstelling biedt, maar met 'knippen' in de opbouw gaat werken. Een *master* biedt bij 'out' meer kansen op de arbeidsmarkt. Een *master* biedt ook voor de blijvers positieve uitstralingseffecten. De kennismaking met een andere

omgeving kan vormend werken en het 'out of the box'-denken bevorderen. Het beleid van KMA en KIM om samenwerkingsovereenkomsten met universiteiten aan te gaan, om universitaire *masters* goed te laten aansluiten verdient dan ook alle steun. Convenanten voor de technische vakken en voor domeinen als bestuurskunde, Internationale Betrekkingen/Vrede en Veiligheid en Krijgswetenschappen liggen voor de hand. Voor officieren die zo een *masters* willen behalen, dient flankerend beleid te worden ontwikkeld. Op zijn minst lijkt een bijdrage in de studiekosten bij het behalen van de *masters* op zijn plaats. Het detacheren van veelbelovende officieren bij zo'n *master*-opleiding is een andere mogelijkheid. Pas wanneer duidelijk is op welk moment (en hoeveel) 'knippen' in de personeelspiramide plaatsvinden, valt ook te beoordelen hoe de opleidingskosten zich verhouden tot het daadwerkelijk rendement voor de krijgsmacht. Het lijkt in ieder geval raadzaam nu al na te denken over de wijze waarop de krijgsmacht toch gebruik kan blijven maken van die officieren voor wie na de eerste of tweede knip geen plaats meer is binnen de organisatie.

Maar hoe zit het met het Instituut Defensie Leergangen? Speelt het IDL dan geen rol in de academische opleiding van professionele officieren? Het antwoord luidt daarop: Jazeker! Maar toch knaagt er iets... Het IDL is op grond van krachtige politieke druk – en tegen de wensen van de krijgsmachtdelen in – tot stand gekomen. Het wegvallen van ondubbelzinnige politiek-ambtelijke sturing, in combinatie met de ophanging binnen DICO, heeft de ontwikkelingspotentie van IDL om uit te groeien tot krijgsmachtdeelloverschrijdende 'denktank' in de kiem gesmoord. Het IDL is een instituut zonder traditie, zonder natuurlijke achterban en zonder eigen onderzoekscapaciteit. En dat is in een tijd waarin de krijgsmacht razendsnel evolueert richting 'jointness' meer dan opmerkelijk.

In januari 2002 is in de *Militaire Spectator* een pleidooi gehouden voor een tweede Scharnhorst. Dat betoog heeft, zeker na de Prinsjesdagbrief, nog niets aan kracht verloren. Visie en eensgezinde beslissingen zijn meer dan ooit nodig bij de officiersopleidingen, en vooral met betrekking tot het IDL.

De krijgsmacht zal voor de hogere en hoogste functies moeten beschikken over officieren die geveerseerd zijn in het 'joint' denken, samenwer-

ken en optreden. Als uitgangspunt voor de inrichting van de HDV zou moeten gelden dat de krijgsmacht uiteindelijk politiek, maatschappelijk en in de internationale arena wordt afgerekend op de kwaliteit van het operationeel presteren. Ergo, de rol van de officier als krijger is de essentie van zijn functioneren en overige rollen als die van de diplomaat of de manager zijn, hoewel niet irrelevant, slechts voorwaarden-scheppend. De krijgswetenschappen dienen dan ook richtinggevend te zijn bij de opleidingen. De militaire top van de krijgsmacht heeft voor de HDV evenwel een beslissing genomen met een hoog vlees noch visgehalte. Uit het artikel van brigade-generaal b.d. R. Groot blijkt dat de projectleider HDV vooral een opleiding tot stafofficier voor ogen stond. De rol van de manager lijkt belangrijker dan die van de krijger. Het is te hopen dat bij de verdere ontwikkeling de krijgerrol weer dominant wordt.

Dit onderwijs, zo wil de krijgsmachtleiding, moet academisch niveau hebben, moet tot een *master* kunnen uitgroeien. Wil het genoemde ambitieniveau echter gehaald kunnen worden, dan is een kwaliteitsinvestering in het IDL geboden: het curriculum van de HDV zal dan op enkele punten moeten worden verbeterd, ruim tijd voor onderzoek moeten worden vrijgemaakt en de militaire docenten zullen aan stevige en bovenal erkende academische kwalificaties moeten voldoen. Dit laatste vraagt om een speciaal loopbaanbeleid voor die officieren die als docent bij de opleidingsinstituten worden geplaatst.

Het IDL verkeert dus op een tweekoppige van wegen. Of de CDS neemt zijn verantwoordelijkheid voor de voortgezette officiersopleidingen en de selectie van toekomstige topfunctionarissen. Of het militair onderwijs blijft doormodderen. In het eerste geval ligt het voor de hand dat de CDS in de nieuwe topstructuur een duidelijke rol krijgt bij de vormgeving van de voortgezette opleidingen en het daarbij behorende loopbaanbeleid. In het laatste geval lijkt een opsplitsing van het IDL over KIM en KMA te prefereren. Daarbij ontstaat dan na verloop van tijd binnen de Faculteit der Militaire Wetenschappen ruimte om zelf vorm te geven aan een eigen *masters* op dat vakgebied, waarop de officiersopleidingen bij uitstek competent behoren te zijn: de krijgskunst! Ook onze tijd van snelle veranderingen vraagt om visie en ondubbelzinnige besluiten. De redactie zal de dans van Mars en Minerva daarom nauwlettend blijven volgen.

Mededelingen

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap en het Instituut voor Militaire Geschiedenis nodigen leden en belangstellenden uit voor een bijeenkomst over:

Seeing war as we want it to be: An obstacle to learning the right lessons?

Leren militairen wel voldoende van de laatste oorlog? Waarom trekken zij na afloop van een conflict vaak niet de juiste lessen? Het antwoord op deze vragen is volgens **John Lynn**, hoogleraar algemene geschiedenis aan de Universiteit van Illinois en voorzitter van de *United States Commission on Military History*, het feit dat zij het verschijnsel oorlog zien zoals ze het willen zien, niet zoals het werkelijk is.

De wijze waarop militairen en militaire wetenschappers over oorlog denken en debatteren fungeert in veel gevallen als een rookgordijn. Met andere woorden, vooroordelen, theorieën en verwachtingen over oorlog beïnvloeden sterk de manier waarop militaire analyses worden gemaakt en militaire wetenschappen worden bedreven. Talrijke voorbeelden uit de militaire geschiedenis illustreren dit.

Prof. dr. John A. Lynn publiceerde talrijke studies op het gebied van de militaire geschiedenis. Tot zijn bekende werken behoort onder andere het boek *Giant of the Grand Siècle: The French Army, 1610-1715*. Afgelopen zomer verscheen zijn nieuwste publicatie, getiteld *Battle: A History of Combat and Culture*.

Maandag 10 november 2003
Defensievoorlichtingscentrum – Kalvermarkt 38, Den Haag

Vanaf 16.00 uur wordt u ontvangen met koffie. De bijeenkomst begint om 16.30 uur. Wij verzoeken u zich aan te melden tijdens kantooruren (maandag tot en met donderdag 076-5273209) of via info@kvbk.nl

**Instituut
voor
Militaire
Geschiedenis**

Het jaar 2003 is voor de Koninklijke Luchtmacht een bijzonder jaar: 100 jaar geleden vond de eerste gemotoriseerde vlucht plaats, de militaire luchtvaart bestaat negentig jaar en vijftig jaar geleden werd de Koninklijke Luchtmacht opgericht. In het kader van deze gedenkwaardige gebeurtenissen organiseert de Koninklijke Luchtmacht op 19 november a.s. haar jaarlijkse 'Airpower Symposium' onder de titel:

Airpower and the transformation of war

Het symposium vindt dit jaar plaats in de Ridderzaal en wordt geopend door de minister van Defensie. Aan dit symposium leveren de volgende sprekers een bijdrage:

- Luitenant-generaal b.d. Satter over de mogelijkheden die Koninklijke Luchtmacht biedt en heeft geboden aan de maatschappij.
- De heer Kortenhorst, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor het CDA, over de maatschappelijke betekenis van de Koninklijke Luchtmacht.
- John Warden III, kolonel b.d. van de Amerikaanse luchtmacht, over de hedendaagse 'airpower doctrine'.
- Generaal-majoor David Deptula, over het 'Effects-Based Operations'-denken.
- Luitenant-kolonel F. Osinga over het Europees perspectief van airpower.
- Majoor dr. J.A. Olsen van de Noorse luchtmacht over de omgang van een klein land met de huidige militaire veranderingen.

De 'key note' van het symposium wordt gedaan door generaal b.d. Tommy Franks. Dagvoorzitter is Air Vice Marshall (ret'd) prof. Tony Mason, Brits expert op het gebied van airpower. Het symposium wordt afgesloten met een forumdiscussie.

De Koninklijke Luchtmacht stelt veertig toegangskaarten beschikbaar voor leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap. U kunt uw belangstelling kenbaar maken via info@kvbk.nl of op telefoonnummer 076-5273209 (kantooruren, maandag tot en met donderdag). Na aanmelding bij de organisatie wordt u een toegangskaart toegezonden.

Boekenwijsheid en militaire geest

175 jaar KMA

prof. dr. P.M.H. Groen en dr. W. Klinkert*

De oudste en grootste officiersopleiding in Nederland, de Koninklijke Militaire Academie (KMA), viert dit najaar haar 175-jarig bestaan. Meer dan 10.000 cadetten zijn hier sinds 1828 opgeleid tot officier van de Koninklijke Landmacht, het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger, de Koninklijke Luchtmacht en, sinds kort, de Koninklijke Marechaussee. Reden genoeg om terug te kijken op de geschiedenis van dit opleidingsinstituut.

Breuklijnen en rode draden

De oprichting van de KMA past in de algemene militair-historische ontwikkeling in Europa. Al in de achttiende eeuw richtten de grote Europese monarchen officiersopleidingen op, omdat de ontwikkeling van het krijgbedrijf, zeker bij de 'technische' wapens, de genie en artillerie, dat noodzakelijk maakte. Daarnaast poogden de vorsten zo

greep te krijgen op het officierskorps. Dat werd in Europa vanouds door de adel gedomineerd en hield de rijen gesloten door de rekrutering en opleiding via de regimenten en korpsen. In de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, waar overigens ook de gegoede burgerij toegang had tot de 'officiersstand', was het centrale gezag te zwak om dit systeem op de helling te zetten. Pas in de nieuwe eenheidsstaat die in 1815 verrees, het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, kon deze stap in de professionalisering van het officierskorps worden gemaakt. Koning Willem I wilde een homogeen officierskorps creëren voor het leger van zijn nieuwe staat. Daarom liet hij de officiersrekrutering en -opleiding niet langer over aan de korpsen, maar vertrouwde dat toe aan een centrale staatsschool, de KMA, waar de aankomend officieren van alle wapens eenzelfde leerschool moesten doorlopen. De pijlers van het nieuwe instituut waren kennisoverdracht en 'militaire opvoeding' in de waarden en normen van de traditionele officiersstand en het nieuwe officiersberoep.

Kennisoverdracht en militaire vorming zijn tot op de dag van vandaag het alfa en omega van de KMA. Maar achter deze schijnbare continuïteit gaan zowel veranderingen als terugkerende vraagstukken schuil. Wat de vereiste vakkennis en vorming moesten inhouden, hoe daaraan gestalte moest worden gegeven en hoe beide

zich tot elkaar moesten verhouden, veranderde met de jaren. De ervaringen die op de KMA zelf werden opgedaan waren hierop van invloed, evenals de opvattingen en wensen van de KL, het KNIL, de KLU en recent ook de Koninklijke Marechaussee, waarvoor de KMA als hofleverancier fungeerde. Ook de Nederlandse en Nederlands-Indische maatschappij waarvan de krijgsmacht deel uitmaakte en de militaire ontwikkelingen in Europa en Zuidoost-Azië misten hun effect op de opleiding niet. Als momenten van breuk kunnen we aanmerken de wet op het militair onderwijs van 1890 toen de KMA een militaire vakschool werd, voortbouwend op het HBS-onderwijs; en 1960 toen de weg van het wetenschappelijk onderwijs werd ingeslagen. Wellicht is ook 2003 een breuk, door de primeur van het bachelor-onderwijs aan de KMA waarmee wettelijke aansluiting wordt gezocht bij het civiele hoger onderwijs. De vragen, die ondanks deze breuken voortdurend aan de orde waren, zijn:

- in hoeverre kan of moet de KMA wetenschappelijk onderwijs verzorgen?
- moet de KMA generalisten of specialisten opleiden?
- hoe kan in beperkte tijd zowel aan de militaire als aan de theoretische c.q. wetenschappelijke opleiding voldoende inhoud worden gegeven?
- hoe moet de militaire vorming van de aanstaande officier aan de KMA gestalte krijgen?

* Prof. dr. P.M.H. Groen is senior-wetenschappelijk medewerker bij het Instituut Militaire Geschiedenis en bijzonder hoogleraar Militaire Geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Dr. W. Klinkert is universitair hoofd-docent Militaire Geschiedenis aan de Koninklijke Militaire Academie. Beiden zijn eindredacteur van het onlangs verschenen overzichtswerk *Studeren in Uniform. 175 Jaar Koninklijke Militaire Academie 1828-2003*, Den Haag, 2003.

Het Kasteel van Breda voor de verbouwing die in 1827-1828 plaatsvond om de Koninklijke Militaire Academie te kunnen huisvesten. De prent werd in 1826 vervaardigd door de latere tekenleraar aan de KMA, B. Jooss

(Bron: IMG/KI)

Academische opleiding

Een constante in de geschiedenis van de KMA is de zorg om het niveau van het theoretische onderwijs. Aanvankelijk was de KMA een militaire middelbare school met daaraan gekoppeld een theoretische, of naar negentiende eeuwse normen 'wetenschappelijke' vakopleiding, die de officier voldoende intellectuele bagage moest bieden om zich met de nodige zelfstudie door de rest van zijn carrière te kunnen slaan. De wet op het middelbaar onderwijs van 1863, die de invoering inluidde van een nieuw schooltype, de HBS, die met name kinderen uit de (hogere) middenklasse moest opleiden voor de hogescholen, leidde tot een ingrijpende verande-

ring. Voortbouwend op de kennis opgedaan aan HBS of vergelijkbare middelbare school, kon de KMA zich specialiseren tot een militaire vakschool. De iets hogere leeftijd van de leerlingen had het bijkomend voordeel, zo hoopte de legerleiding, dat de scherpste kantjes van de ontgroening – al decennialang een groot probleem – zouden verdwijnen. Na een mislukt experiment in de jaren 1869-1879 kreeg dit idee alsnog zijn beslag in de wet op het militair onderwijs van 1890, zoals gezegd de eerste mijlpaal, of breuk in dit deel van de KMA-geschiedenis. Vanaf dat jaar was de Academie een militaire vakschool op post HBS-niveau. Wat betreft de vooropleidingseisen schaarde de Academie zich daarmee onder de Neder-

landse hogescholen, maar zij ontbrak in de wetten op het hoger onderwijs waarin nadien de wetenschappelijke status van bijvoorbeeld de Technische Hogeschool Delft (1905), de Handelshogeschool Rotterdam (1913) of de Landbouwhogeschool Wageningen (1918) werd vastgelegd.

Een aantal vooruitstrevende officieren was van mening dat de KMA zich moest omvormen tot een Militaire Hogeschool. De oud-officier en hoogleraar W. Storm van Leeuwen introduceerde dit idee in 1910 en de vooraanstaande liberale officier J.T.T.C. van Dam van Isselt werkte het verder uit. Hun argument was dat het officiersberoep in aanzien – en dus in wervingskracht – daalde, wanneer

daaraan geen civiele wetenschappelijke status werd gekoppeld. Met de civiele hogescholen als concurrenten zou de KMA voor HBS-leerlingen een steeds minder aantrekkelijke keuze worden. Dit argument sprak minister van Oorlog W. Cool (190-1911) wel aan. Samen met voortdurende parlementaire kritiek op de hoge kosten van de KMA en het probleem voldoende cadetten met het vereiste vooropleidingsniveau te werven, was dit voor hem reden genoeg een Staatscommissie aan te stellen die zich hierover moest buigen. De commissie kwam in 1913 met het advies het onderwijs naar zo'n wetenschappelijk niveau te tillen, dat civiele erkenning mogelijk werd, zonder echter het militaire aspect van de opleiding tekort te doen. De KMA moest een

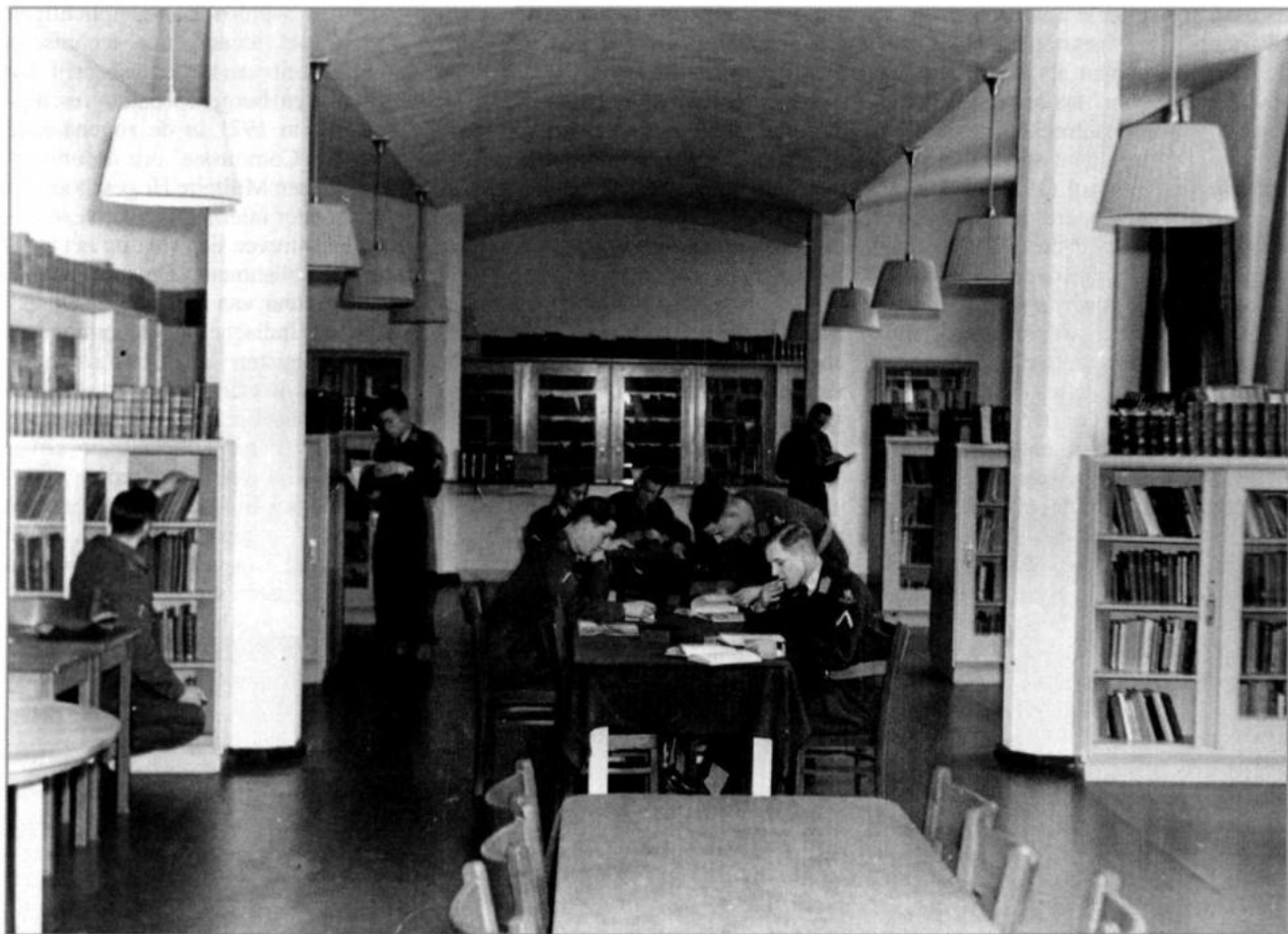
internaat blijven en het eerste jaar diende nadrukkelijk op de militaire praktijk gericht te zijn. De commissie onderschreef de argumentatie dat een hoger niveau van de opleiding zowel de status van het beroep als de wervingskracht zou bevorderen. De Eerste Wereldoorlog gooide echter roet in het eten en het advies werd niet geïmplementeerd.

Na de Eerste Wereldoorlog schaarde nagenoeg het gehele docentenkorps van de KMA zich achter het hogeschoolidee onder invloed van de ontwikkelingen die de oorlog zichtbaar had gemaakt. Naast de eerdere argumenten wezen zij op de positie van de beroepsofficier die zich moest kunnen handhaven in een milieu van academisch geschoolde reserveofficieren,

mondiger wordende dienstplichtigen en de snel toenemende technische complexiteit van het krijsbedrijf. De militaire en burgerdocenten verenigden zich in 1921 in de zogenaamde 'Bredase Commissie' om de omvorming tot een Militaire Hogeschool, nu zelfs zonder internaat, te verwezenlijken. Het streven liep stuk op het militaire establishment. De gouverneur, de inspecteur van het Militair Onderwijs, de Indische legercommandant en de minister van Oorlog achtten onderwijs op academisch niveau weliswaar wenselijk, mits dit niet te theoretisch was en alleen voor zover noodzakelijk voor de verdere scholing van de officier. Bovenal keerden zij zich tegen de voorgestelde afschaffing van het internaat, dat in hun visie geen vervormende, maar

KMA-cadetten van de artillerie anno 1867 (Bron: IMG/KL)

De bibliotheek van de KMA in de jaren vijftig, het hart van iedere wetenschappelijke opleiding. Een rookverbod was toen nog niet van kracht (Bron: IMG/KI)

juist een unieke vormende functie had. Het was de militaire geest en niet het academisch denkniveau dat in hun ogen uiteindelijk de kwaliteit van een officier bepaalde. Dat hoger onderwijs de werving zou stimuleren achtten zij een onbewezen stelling. Anders dan rond 1910 was in de jaren twintig niet de werving, maar de financiering van de opleiding hun grootste zorg. Om die reden werd de theoretische opleiding voor het gros van de cadetten vanaf 1924 zelfs met een jaar ingekrompen, door het eerste jaar 'uit te besteden' aan de Scholen voor Reserve-officieren. Het achterhoedegevecht dat de genie-officier en oud-KMA docent C.P. Brest van Kempen nog voerde in zijn boek *Onderwijs en opvoeding aan de KMA* (1926), waarin hij alle argumenten voor de

verwetenschappelijking van de opleiding zonder het militaire keurslijf van het internaat in een vlammend betoog samenvatte, was dan ook gedoemd te mislukken. De aangekondigde herziening van de wet van 1890 vond niet plaats. De KMA was en bleef zoals die wet aangaf een militaire vakschool, met een theoretische opleiding op academisch niveau voor zover dat noodzakelijk was voor de rest van de officiersloopbaan. Hierdoor miste de KMA de aansluiting met de snelle ontwikkelingen in het civiele wetenschappelijke en hoger onderwijs. In Breda trad verstarring op. Met name op technisch gebied zou de achterstand nooit meer kunnen worden ingehaald.

Dat bleef ook zo direct na de Tweede

Wereldoorlog ondanks de ambitieuze plannen van de legerleiding, die aansluiting tussen de KMA en het hoger onderwijs voorstond. Zij kon evenwel de tijd, noch de financiële en personele middelen vinden om te breken met het verleden. Pas eind jaren vijftig ging het roer om en werd gekozen voor een wettelijk te verankeren academische opleiding van de aanstaand officier, maar wel binnen het vertrouwde internaatverband. De argumenten hiervoor zijn eveneens vertrouwd: op de wervingsmarkt moest de concurrentiepositie met de hogescholen worden verbeterd, de maatschappelijke status en de positie van de beroepsofficier tegenover de reserve-officieren en zijn taak als aanvoerder en opvoeder van dienstplichtigen vergde een academische opleiding,

evenals de militair-technische ontwikkelingen. Dat in 1960 de bakens wel konden worden verzet op basis van de argumenten die het docentenkorps in 1921 in diskrediet brachten, had alles te maken met de grote wervingsproblemen van de KMA in de wederopbouwjaren, de vergelijken-derwijs ruimere financiële jas van de krijgsmacht, het ontbreken van praktisch ingestelde dwarsliggers in Nederlands-Indië en uiteraard de minder vergaande aard van de voorstellen uit 1958-1960, waarin het internaat ongemoeid werd gelaten. In de kern gingen deze plannen niet verder dan die van de Staatscommissie van 1913.

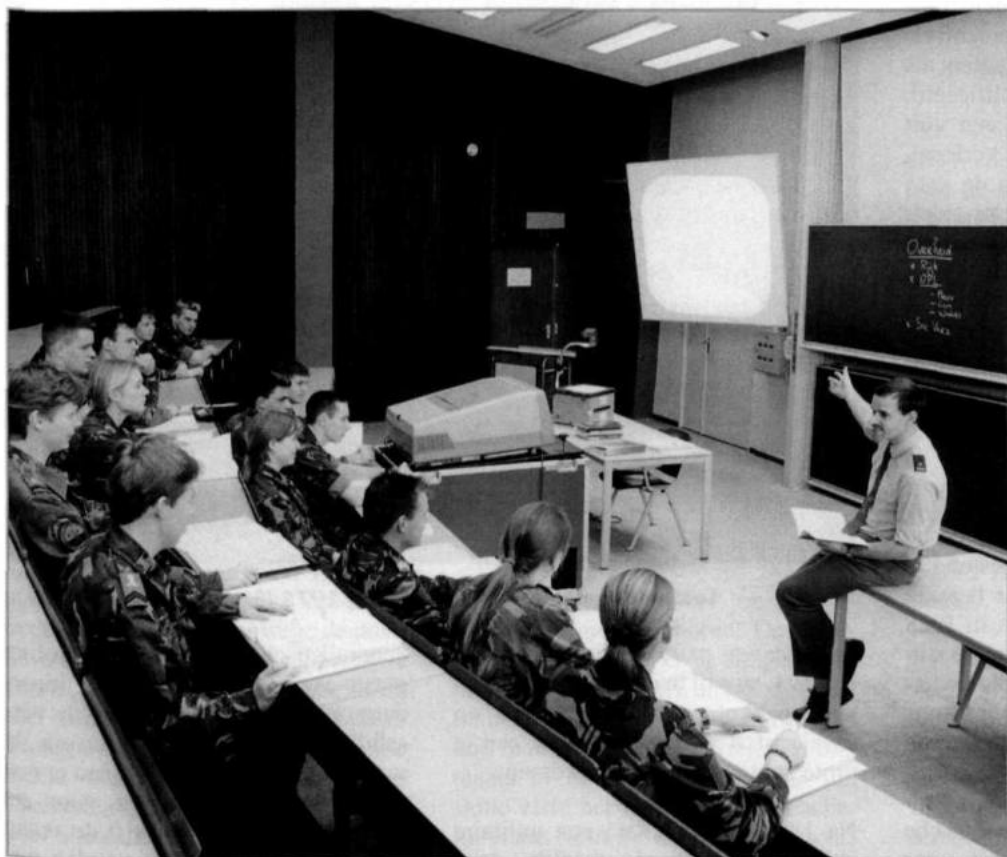
De wetenschappelijke opleiding die in 1960 van start ging, de tweede mijlpaal die in dit verband te signaleren valt, was ook het begin van een dertigjarige strijd om de wettelijke erkenning van het academische karakter van het KMA-onderwijs. Die strijd

om de Wet Wetenschappelijke Opleidingen Krijgsmacht (wwok) verliep uiterst traag en werd uiteindelijk verloren. De redenen hiervoor moeten primair worden gezocht in het interne gekrakeel tussen KMA en de opleiding voor marineofficieren, het KIM, hun hiërarchische en organisatorische inbedding binnen de krijgsmacht, en de twijfel die buiten de krijgsmacht bestond aan het wetenschappelijk peil van beide opleidingen. KMA en KIM hadden al begin jaren zestig problemen om tot een gezamenlijk voorstel voor de wwok te komen, waarachter een gradueel verschil in visie op het karakter van de opleiding – hoger beroepsonderwijs, dan wel wetenschappelijk onderwijs – schuilging en de daarmee verbonden vooropleidingseisen. Het streven naar een aparte wettelijke regeling voor de officiersopleidingen stuitte in 1963 en 1987 op verzet in het parlement. Inpassing van KMA en KIM in de wet op het hoger onderwijs, zoals het par-

lement in 1963 voorstelde, was voor de krijgsmachtleiding enerzijds onbespreekbaar, omdat dit haar zeggenschap over 'haar' officiersopleiding in gevaar bracht en bovendien het 'spook van de democratisering' in huis haalde. Anderzijds was er in 1963 en in 1987 in het parlement, primair ter linkerkant, twijfel aan het wetenschappelijk karakter van de opleiding aan KMA en KIM, twijfel die de Academische Raad - en overigens ook de staf van de KMA - deelde. Een ander adviesorgaan van de regering, de Onderwijsraad, oordeelde in 1985 zelfs dat een officiers- en een wetenschappelijke opleiding elkaar principieel uitsloten. Daarmee stond de minister van Defensie in 1990 voor een moeilijke keuze. Hij moest ofwel de bestuursstructuur en inbedding van de officiersopleidingen zodanig veranderen dat de greep van de bevelhebbers verminderde en de wetenschappelijke kwaliteit door buitenstaanders werd beoordeeld – op

het slechts denkbare moment –, dan wel het wetsvoorstel intrekken. Mede onder druk van zijn sociaal-democratische collega op Onderwijs koos hij voor het laatste.

Met de verloren strijd om de wwok was echter het streven naar een ook civiel erkende wetenschappelijke basisopleiding voor een deel van het officierskorps niet van de baan. Wervingsoverwegingen en de toenemende complexiteit van de krijgsmacht en de nationale en internationale omgeving waarin de

**Les militaire
administratie van
majoor J.H. Bulsing,
medio jaren negentig**
(Bron: IMG/KI)

officier moest kunnen functioneren, zorgden ervoor dat het vuur bleef branden. Overigens liep niettegenstaande de ongeregelde academische status van de KMA haar wervingskracht onder vwo-leerlingen in de jaren negentig niet terug. Mogelijk hield dit verband met de oplossing die de KMA zocht en vond om haar wetenschappelijke ambities te schragen. Hoewel haar de wetenschappelijke status wettelijk niet was gegund, zag zij kans om formele samenwerkingsovereenkomsten af te sluiten met instellingen voor hoger onderwijs. Daardoor kon zij een deel van het (technisch) onderwijs uitbesteden of afgestudeerde KMA-officieren uitzicht bieden op een wetenschappelijke vervolgstudie. Deze strategie kan bijzondere vruchten gaan afwerpen nu sinds 1999 het Nederlandse hoger onderwijs ingrijpend wordt hervormd en het Angelsaksische 'bachelor-master' opleidingsmodel wordt ingevoerd, terwijl in 2001 de kwaliteit van het 'theoretisch' deel van het KMA-onderwijs door onverdachte buitenstaanders, de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten, als wetenschappelijk is gekwalificeerd. Als deze instelling ook bij een volgende visitatie dit predikaat verleent, behoort een accreditatie van de KMA als wetenschappelijke 'bachelor-opleiding' tot de mogelijkheden. Dit zou, na de fundamentele koerswijziging in 1960, een derde mijlpaal zijn, en voldoen aan de roep van bijna een eeuw om de band met het civiele wetenschappelijk onderwijs te verankeren.

Generalist of specialist

Over de inhoud van het theoretische deel van de KMA-opleiding bestond in de eerste decennia van haar bestaan geen discussie. Toen de KMA in 1828 haar poorten opende, was het de uitdrukkelijke bedoeling om alle cadetten eenzelfde algemeen-theoretische opleiding te bieden om wille van de homogeniteit van het officierskorps. Deze opleiding was wiskunde-zwaar vanwege de eisen die de technische wapens stelden. Toch moest voor

Leiderschapstraining (LETRA-baan) 1975 (Bron: IMG/KI)

genisten een extra studiejaar worden ingelast, terwijl in de praktijk het wiskundepakket voor infanteristen en cavaleristen werd verlicht om een te grote studie-uitval te voorkomen.

Na 1890, toen de KMA een militaire vakopleiding werd, maakte deze

generalistische theoretische scholing plaats voor een wat gedifferentieerdere opleiding, afgestemd op de verschillen in kennisbehoefte tussen de wapens. Grosso modo kwamen er een technische studierichting voor de genie – waarbij al in 1910 de vraag rees of deze niet moest worden uit-

besteed aan de Technische Hogeschool in Delft – een wis- en natuurkunde-arme opleidingsvariant voor infanterie en cavalerie, terwijl het curriculum voor de artillerie een tussenpositie innam. In 1930 werd daar nog een administratief-economische studievorm aan toegevoegd voor de cadetten van de militaire administratie, het eerste dienstvak aan de KMA. Daarnaast groeide tegen de verdrinking in allengs het aantal theoretische vakken dat specifiek was afgestemd op de Indische beroepspraktijk. Tegelijkertijd leidde de Eerste Wereldoorlog ertoe dat in het interbellum nieuwe vakken in het algemeen-theoretische deel van de opleiding werden geïntroduceerd, zoals (militaire) sociologie, bedoeld om de aanstaande officier beter voor te bereiden op zijn taak als aanvoerder en opvoeder.

Deze thematiek speelde ook na de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol in de debatten over hervorming van de opleiding. 'Militair leiderschap' werd het algemene thema van de opleiding die in 1960 van start ging. De wetenschappelijke opleiding nam afscheid van een op het wapen en dienstvak toegesneden theoretische opleiding. In plaats daarvan kwamen er drie studierichtingen, een administratief-economische, technische en sociaal-economische variant, waarbij de keuzevrijheid voor de 'technische' cadetten overigens zeer beperkt was. Opvallend afwezige was ook een studierichting toegesneden op de militaire kerntaak: operatiën. Naar aanleiding van de kritiek op de hoge kosten, het te theoretische karakter van de opleiding, terwijl de hang naar wettelijke erkenning van het wetenschappelijke deel van de opleiding bleef, werd vanaf 1974 een nieuwe wetenschappelijke opleiding in de steigers gezet. Vanwege de positieve ervaringen met het vak bedrijfskunde, dat ook in academische kring snel furore maakte, moest 'militair management' daarin het bindende thema vormen. Een multidisciplinaire basisopleiding militaire bedrijfskunde voor alle cadetten en integratie van de wetenschappelijke en militaire oplei-

ding waren de doelen; het 'opleidingsmodel 1985' was het resultaat. De drie oude studierichtingen werden vervangen door drie nieuwe: techniek, operatiën en economie, maar de oude vakgroepen bleven vooralsnog in tact. Alle generalistische bedoelingen ten spijt bleven, mede door het verzet van de vakgroepen en de wens te voldoen aan de wwok-vereisten, onder de noemer militaire bedrijfskunde drie specialistische studies bestaan. Zelfs een gemeenschappelijke propedeuse kwam niet van de grond. Ook de op papier al erg lastige integratie van de militaire en de wetenschappelijke opleiding mislukte in praktijk.

Deze uitkomst na jaren overleg was, tezamen met de verloren strijd om de wwok, in 1990 reden voor de minister en bevelhebbers om tot een grondige herziening van de opleiding te besluiten. De studie militaire bedrijfskunde die in 1992 werd ingevoerd was in allerlei opzichten een rigoureuze breuk met het verleden. Het eerste deel van de opleiding, KMA-I, droeg een veel generalistischer karakter. Bijna twee jaar volgden cadetten eenzelfde sterk bedrijfskundig gerichte opleiding. Het grootste deel van hun specialistische wetenschappelijke opleiding, KMA-II, zouden de cadetten pas als luitenant, dus na hun eerste plaatsing(en), ontvangen. Zeker voor de technische richting zou dat buiten de KMA moeten gebeuren. Voor wat ooit de trots van de KMA was, de eigen technische opleiding, was de tijd echt voorbij. Om de integratiegedachte kracht bij te zetten werden de oude vakgroepen door nieuwe vervangen en ondergebracht binnen één faculteit: militaire bedrijfskunde (1992).

Een lang leven was het 'opleidingsmodel '92 niet beschoren. De scheiding tussen KMA-I en II stuitte in de praktijk op problemen en het veranderende personeelsbeleid vereiste dat ook aanstaande BBT-officieren hun plaats in de opleiding kregen. Ten slotte eiste het uitzicht op de bachelor-status voor de KMA zijn tol, zoals eerder de strijd om de wwok de opzet

van het onderwijs bepaalde. De lange generalistische basisopleiding is voor de BOT-cadetten inmiddels teruggebracht tot een propedeuse van zeven maanden – en dat niet meer gezamenlijk met de BBT-cadetten – gevolgd door een specialistische wetenschappelijke bachelor-opleiding. Over het *epitheton ornans* dat deze opleiding zal sieren bestaat nog onduidelijkheid. Mogelijk wordt de lijn gevolgd die in het grotere verband van officiers(vervolg)opleidingen opgang maakt. Dan zal de KMA straks onderdeel zijn van een defensiebrede Faculteit Militaire Wetenschappen waaronder drie opleidingsrichtingen ressorteren: bedrijfs- en bestuurskunde, techniek en krijgswetenschap. Dit laatste zou de emancipatie betekenen van een studierichting die zich in de vredesorganisatie van de jaren zestig tot negentig niet kon ontwikkelen. Daarentegen zou het een stap terug zijn voor de (militaire) bedrijfskunde, die juist gedijde in dat op interne bedrijfsprocessen gerichte klimaat.

Militaire opleiding

Een volgende rode draad in de geschiedenis van de KMA is het debat over de verhouding tussen de wetenschappelijke en de militaire opleiding en de aansluiting op de eerste militaire functie. Bij de oprichting was de KMA uitdrukkelijk bedoeld als een theoretische opleiding, al moest de theorie wel ten dienste staan van de praktijk. Van de praktijk had de KMA-opgeleide officier tot 1890 echter geen kaas gegeten. De oefeningen waaraan hij in de zomer deelnam, voorkwamen niet dat hij met twee linkerhanden aan zijn eerste functie begon, zoals de klacht aanhoudend luidde.

In de periode 1890-1918 werd dit probleem bij de horens gevat door detacheringen bij de troep, terwijl het eerste jaar op functie als een opleidingsjaar werd beschouwd. Dit laatste, een 'dure' oplossing, verdween na 1918. Een goedkopere oplossing die in 1924 werd ingevoerd, was de eerstejaars

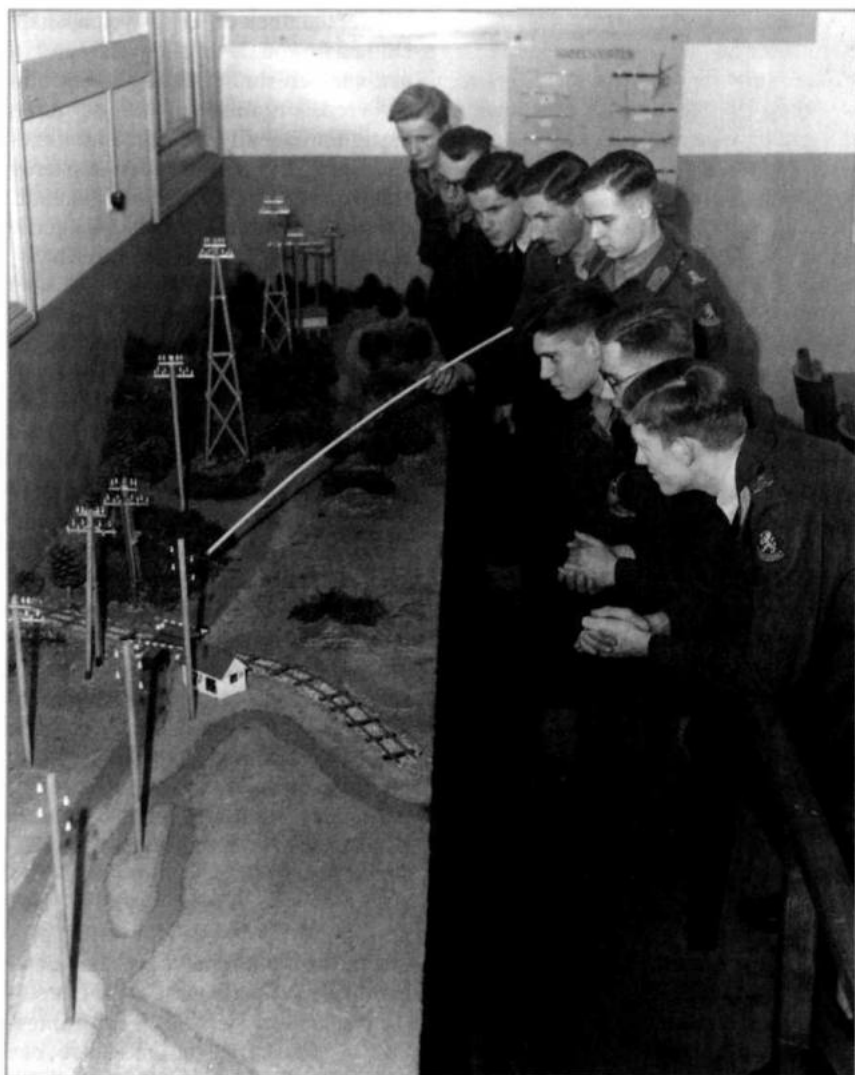
hun militaire opleiding te geven aan de Scholen voor Reserve-officieren, al ging dit wel ten koste van de theoretische opleiding. Door deze maatregelen verstomde na 1890 de klacht over de te theoretische en te weinig praktisch opgeleide KMA-officier in Nederland. In de kolonie lag dat anders. De detacheringen bij de Nederlandse troepen en de opleiding voor de Nederlandse reserve-officieren sloot niet aan op de Indische praktijk, waarvoor bijna de helft van de cadetten na 1890 was bestemd. De oprichting van een officiersopleiding op Indische bodem kon daarvoor soelaas bieden, maar was om koloniaal-

politieke redenen in Nederland onbespreekbaar en ging ook de Indische legercommandant te ver. Het alternatief was een eigen, op de Indische militaire praktijk afgestemde opleiding aan de KMA, die onder aanhoudende druk van de Indische lobby in 1939 tot stand kwam.

Na de Tweede Wereldoorlog stond aanvankelijk de vorming tot pelotonscommandant centraal. Met de invoering van de wetenschappelijke opleiding in 1960 kwam de oude klacht weer naar boven: de militaire opleiding schoot tekort en sloot niet aan op de eerste functie. In het 'onderwijs-

model 1960' was na de enkele maanden durende algemene militaire opleiding een intermitterende militaire opleiding voorzien in de drie (of vier) vervolgcursussen. Al in 1965 werd naar aanleiding van deze klachten een 'verbeterd' model ingevoerd. Daarin maakte de intermitterende militaire opleiding plaats voor een gerichte functieopleiding in het laatste jaar. Daarmee waren de klachten niet verholpen. De militaire opleiding bleef in de praktijk tekort schieten, terwijl de luitenant voor zijn eerste functie wetenschappelijk te hoog was geschoold waardoor demotivatie optrad. Bovendien was de studie-uitval hoog onder minder wetenschappelijk en meer militair geïnteresseerde cadetten. Zij moesten na hun basisopleiding tot hun vierde jaar wachten op hun militaire vervolgopleiding. Nadat een stoet van projectgroepen zich over dit probleem boog, werd in het 'model 1985' in feite weer gekozen voor de intermitterende opleiding waarmee in 1960 was gestart. Wel moest de militaire opleiding sterker dan in 1960 geïntegreerd worden in het wetenschappelijke curriculum. Dat laatste bleek een onmogelijke opgave, uitgezonderd misschien de leiderschapstraining. Het eerste bood evenmin als in de jaren 1960-1965 soelaas voor de klachten. In het 'model 1992' werd weer gekozen voor een functiegerichte opleiding in het laatste opleidingsjaar. Opnieuw sloot deze echter niet naadloos aan op de eerste functie, terwijl daar nieuwe klachten bijkwamen over de te generalistische theoretische opleiding, die zeker in technisch opzicht tekort schoot en ook onvoldoende aansloot op de nieuwe uitzendpraktijk. Vooralsnog wordt echter ook in het nog in ontwikkeling zijnde 'bama-model', na een algemene militaire opleiding van zeven maanden, de functiegerichte opleiding als sluitstuk van de bachelor-studie voorzien.

Een oplossing voor de problemen die de 'verwetenschappelijking' van het onderwijs aan de KMA in 1960 voor de praktijkopleiding met zich meebracht, is niet eenvoudig te vinden zo leren

Een lijnoefening voor cadetten van de verbindingdienst in de jaren vijftig
(Bron: IMG/KI)

Cadetten kregen hun elementaire vliegeropleiding in 1963 op een Fokker 5-11 lesvliegtuig [Bron: IMG/KI]

de ervaringen. Sindsdien is in de kern steeds gekozen tussen een intermitterende of aaneengesloten functieopleiding na de militaire basisopleiding. De marges waarbinnen die oplossing moet worden gevonden zijn dan ook smal. De lengte en daarmee de kosten van de opleiding stellen hun beperkingen, waardoor een keuze voor een theoretisch zwaarwichtige opleiding per definitie beperkingen oplegt aan de militaire vakopleiding. Andere oplossingen zijn denkbaar, zoals de Duitse officiersopleiding waar de aspirant-officier eerst zijn gehele militaire opleiding ontvangt, gevolgd door een detachering – onder begeleiding – waarna hij pas aan zijn theoretische opleiding begint. Een andere mogelijkheid is het eerste jaar op functie als een opleidingsjaar te beschouwen. In andere beroepsgroepen met een problematische aansluiting tussen vakopleiding en beroepspraktijk wordt met stage-

opleidingen gewerkt. Aan dergelijke oplossingen kleeft echter een groot bezwaar: zij verlengen de opleiding en verhogen daarmee de kosten.

Vorming

Een wezenlijk onderdeel van de officiersopleiding is het bijbrengen van (militaire) waarden en normen en van een gevoel van *esprit de corps*, essentialia in het professionaliseringsproces. In de negentiende eeuw lag de nadruk wat vorming betreft op militaire waarden als discipline, gehoorzaamheid, opofferingsgezindheid, moed en trouw. De civiele waarden en normen, die van de *gentleman*, waren vanzelfsprekend. De cadetten kwamen in overgrote meerderheid uit de sociaal hogere lagen van de bevolking en zouden als officier in die sociale omgeving blijven.

In de twintigste eeuw, vooral na de

Tweede Wereldoorlog, zien we aanmerkelijke verschuivingen ten gevolge van de democratisering van de instroom – een groeiend aantal cadetten kwam uit de (lagere) middenklasse –, de vermaatschappelijking van het militaire apparaat in al zijn geledingen en het steeds civielere karakter van de opleiding. Enerzijds nam daardoor de nadruk op de traditionele militaire waarden en normen af, ze verdwenen echter zeker niet. Anderzijds nam het belang toe cadetten waarden en normen bij te brengen die niet van huis uit aanwezig waren.

Aan de KMA bestond en bestaat voor zowel het bevorderen van de korpsgeest, kameraadschap en saamhorigheid als de persoonsvorming een tweetal instrumenten: het internaatsysteem en het Cadettencorps. Het eerste was vanouds het officiële instrument en vond zijn rechtvaardiging in de disciplinerende, het aankweken van de beroepsnormen en het ontwikkelen van de korpsgeest. Het andere instrument is in de loop van de twintigste eeuw geëvolueerd van een gezelligheidsvereniging tot een geïntegreerd deel van de opleiding en vorming.

Het internaatsysteem

Het internaatsysteem, aanvankelijk onomstreden en belangrijkste instrument voor de officiersvorming, lokte vanaf het einde van de negentiende eeuw kritiek uit. Progressieve officieren zoals Van Dam van Isselt bestreden het, omdat het de vorming van een officierskaste die los stond van de burgermaatschappij, zou bevorderen. Voorstanders van een beter studieklimaat aan de KMA, zoals Storm van Leeuwen en Brest van Kempen, namen het onder vuur, omdat het internaat de ontwikkeling van zelfstandigheid en verantwoordelijkheidsgevoel zou beperken. Zij zagen het als belemmering om te komen tot werkelijk vrij wetenschappelijk onderwijs. Beiden vertolkten de opvatting van een minderheid. Het militaire establishment bleef achter het internaat staan, omdat het de werving zou bevorderen – het drukte de kosten en

zorgen voor de (Indische) ouders – en omdat zij het als de ideale omgeving zag voor disciplineren en ontwikkeling van *esprit de corps*. De Indische lobby was bij uitstek een sterke presiegroep ten gunste van het internaat.

Na de Tweede Wereldoorlog keerde het internaat terug, na de mislukte poging in 1947 een campus op te zetten naar het voorbeeld van het in 1946 door en voor het bedrijfsleven opgerichte opleidingsinstituut Nyenrode. De wezenlijke verandering zette pas in na twee decennia. Met de verwe-

erkenning terug van de kritiek van Storm van Leeuwen en Brest van Kempen. Het oorspronkelijke idee van toenemende vrijheid per studiejaar werd in de jaren zeventig en later uitgehold. Enerzijds was er de angst van de academieleiding cadetten echte vrijheid te geven, omdat dan de discipline ondermijnd en vormingsdoelen niet gehaald zouden worden. Anderzijds werd het moeilijker, zeker toen de maatschappelijke veranderingen ook in de krijgsmacht doordrongen, de pietluttige aspecten van de regelgeving te handhaven. Von Meijen-

ring van studenten. Alleen voor het eerste jaar, werd de traditionele situatie gehandhaafd. Anno 2003 is de verplichte legering op het Kasteel beperkt tot de eerste maanden van de opleiding.

Na 1995 kunnen we eigenlijk beter spreken van 'een voorzien in een legeringsbehoefte' dan van een internaatstelsel. De grote aantallen cadetten van zo uiteenlopende leeftijd, verspreid over verscheidene locaties, hechtend aan vervulling van hun individuele behoeften en voorzien van

De militaire praktijk in Nederlands-Indië was van 1890 tot 1940 het voorland van bijna de helft van de KMA-cadetten. Tijdens de dies van 1913 speelden cadetten een scène na uit de Atjehoorlog, die het KNIL al vanaf 1873 in zijn ban hield (Bron: IMG/KL)

tenschappelijking van 1960 kwamen de eerste 'scheuren' in het traditionele internaatgebouw. Zowel uit wervingsoogpunt als om cadetten betere studiemogelijkheden te geven, was in 1960 het uitgangspunt de ouderejaars meer vrijheid te verlenen (vierdejaars 'studenten in uniform' zouden volledig zelfstandig moeten kunnen leven) en de cadetten eigen 'hokken' te geven. We zien hierin een zekere

feldt was de eerste gouverneur die een radicalere keuze ten gunste van meer vrijheid durfde te maken, maar deze was zo radicaal, dat zij nadien wel moest worden teruggedraaid. Toch was de trend gezet. Toen in de jaren tachtig gesproken werd van een 'open internaat', werd in wezen erkend dat het traditionele systeem zich had overleefd en dat het internaat zich eigenlijk had ontwikkeld tot kazerne-

zoveel financiële middelen dat elders wonen onbelemmerd mogelijk is, maakten dat het internaat tot het verleden behoorde. Dit wil echter niet zeggen dat oude idealen als het bereiken van *esprit de corps* en het bijbrengen van normen en waarden verdwenen zijn. Ze zijn, ten dele althans, nadrukkelijker onderdeel geworden van de taak van het Cadetten-corps.

Het Cadettencorps

Het Cadettencorps begon in 1879 als sociëteit aan de Grote Markt in Breda. In de jaren rond 1860 hadden ontgroeningsschandalen de KMA in diskrediet gebracht. De oorzaak hiervoor werd onder meer gezocht in het strafte militaire regime op het Kasteel. Als tegenwicht gunde de academieleiding de cadetten daarna enige mate van vrijheid en zelfstandigheid. Die vrijheid namen de cadetten te baat met de oprichting van hun eigen sociëteit en van sport- en andere verenigingen. Bovendien integreerden ze in de structuur die stap voor stap ontstond, het belangrijke proces van informele socialisatie. Het op vele militaire en andere kostscholen gebruikelijke ontgroenen, dat in de jaren 1836-1869 tot een barbaars ritueel had kunnen uitgroeien, werd gereguleerd in het kader van het Cadettencorps met zijn eigen bestuur in de vorm van een Senaat, zoals ook de studentencorpora bezaten (1898). Er ontwikkelde zich een eigen corpsidentiteit die zich uitte in de organisatie van feesten, sportwedstrijden en andere evenementen en het uitgeven van een almanak. Het corpsleven, waarmee alle cadetten hun vrije tijd vulden, droeg al in hoge mate bij aan de ontwikkeling van de *esprit de corps* en aan de groeps- en persoonsvorming, ook toen het Corps nog geen officieel onderdeel van de opleiding was.

Na de Tweede Wereldoorlog zien we vooral op dat laatste punt veranderingen. Al in de jaren vijftig stelde het Corps zich tot taak om cadetten die niet uit de hogere sociale kringen kwamen (in de jaren vijftig en zestig was dat meer dan de helft van de cadetten) te vormen. Die vorming moest breed zijn, van culturele vorming en etiquette tot bevordering van sociaal wenselijk gedrag en kleding

binnen en buiten de dienst. Hiervoor was steeds meer interne regelgeving nodig en een intern tuchtstelsel voor handhaving daarvan. Dit ontwikkelde zich tot diep in de jaren tachtig.

De initiatie in het Cadettencorps vond en vindt nog steeds plaats, maar in de loop der jaren is onder druk van maatschappelijke veranderingen en vrees voor negatieve publiciteit de inhoud hiervan fysiek en psychisch minder zwaar geworden. De naamgeving weerspiegelde dit: foetijd of ontgroe-

digen. Trouw, eerlijkheid en gehoorzaamheid zijn de kernbegrippen. Stap voor stap, maar versneld vanaf de jaren negentig, heeft de KMA-leiding het Corps tot pijler gemaakt van de opleiding. Al in de jaren zestig erkende zij dat het Corps voor persoons- en groepsvorming onontbeerlijk was. Ondanks opname van cadetten in enkele overlegorganen en de rol van adviseurs uit de staf bij de cadettenverenigingen, kreeg het Corps echter nog niet de middelen en verantwoordelijkheden voor dat aspect van de opleiding. Het Corps werkte zelfstandig en was, als het erop aankwam, geen speler bij de vele onderwijsveranderingen. Het nadrukkelijkst kwam dit naar voren in de onderwijsvernieuwing van 1992, waarbij inkorting van de opleiding bijna het einde van het Corps betekende.

Het Corps als bindend element, als basis voor de informele netwerken die zo belangrijk zijn binnen het officierscorps en als hoeder van de waarden en normen van de officier, is zeker het laatste decennium onder druk komen te staan. We zien een aantal factoren dat hieraan bijdraagt. De verzwakking van het internaat, samen met de individualisering als maatschappelijk fenomeen en de ruimere mogelijkheden tot vrijetijdsbesteding van de cadetten, maken het werkelijk samen beleven

van de KMA-tijd moeilijker. Bovendien bleek handhaving van waarden en normen en de traditionele corpsetiquette steeds problematischer, naarmate de sociale heterogeniteit onder de cadetten groeide. Toch waren er tegenkrachten, die, zo lijkt het, sterker worden naarmate het internaatleven zijn bindende kracht verloor. Ten eerste integreerde de KMA-leiding corpsactiviteiten nadrukkelijker in 'de dienst'. Daarmee werd autonomie ingeruild voor meer faciliteiten en een formele stok achter de deur voor de corpsleden. Ten tweede emancipeerde

Een hoogtepunt van het academisch jaar: de academiefeesten die in 1903 groots werden gevierd (Bron: IMG/KL)

ning werden eerst vervangen door coördinatieperiode en in de jaren negentig door introductieperiode. Die introductie eindigde traditiegetrouw met opname in het Corps, sinds 1952 bekrachtigd door de cadettenbelofte. Die belofte – een voorafspiegeling van de officierseed – vormt de basis van waarden die het Corps naar binnen en buiten toe wil vertegenwoor-

Spaghettimaaltijd of 'square dinner' tijdens de co-tijd van 1997 (Bron: IMG/kl)

het Corps, naarmate de leiding het meer en meer als een serieuze gesprekspartner beschouwde. En ten slotte kreeg het aspect vorming de wind in de zeilen door de verhoogde aandacht voor (beroeps)ethiek, die sinds 1996 nadrukkelijk binnen de krijgsmacht is waar te nemen.

Tot besluit

De Nederlandse officiersopleiding zoals deze gestalte kreeg aan de KMA, heeft door alle tijden heen een hybride karakter gehad. Ze moest een officier afleveren die kon functioneren als luitenant, maar die ook de intellectuele basis had gelegd voor verdere studie. Tevens moest hij zijn netwerk hebben opgebouwd en zich de normen en waarden van de officier hebben eigen gemaakt. De kern van het probleem dringt zich hierbij op: er zijn nauwelijks omstandigheden denkbaar waarin al deze doelstellingen optimaal kunnen worden behaald. De geschiedenis van het KMA-onderwijs laat zich samenvatten als het zoeken naar een onbereikbaar ideaal, zonder een radicale keuze te durven maken

voor een ander systeem waarin duidelijke prioriteit wordt gegeven aan of de wetenschap, of het militaire vakmanschap of de vorming. Het idee van *training on the job* zoals Israël dat kent, is in Nederland nooit als alternatief beschouwd. Het Britse systeem gebaseerd op *intake* van civiel afgestudeerden is in Nederland onmogelijk, omdat de rekruteringsbasis daarvoor te smal is. Het Duitse systeem, waarin een universitaire studie wordt geboden in een civiele omgeving en de officierschool slechts een korte opleiding is waarin militaire vakken worden gedoceerd, is in Nederland evenmin overwogen. Enerzijds vanwege de hoge kosten, anderzijds omdat aan de vorming van een officierskorps op een eigen instituut, onder handbereik van de militaire leiding, zo'n hoge waarde wordt gehecht.

Toch zien we dat de KMA langzamerhand opschuift in de richting van het civiele hoger onderwijs. De Bredase Commissie van 1921 was zijn tijd veel te ver vooruit. De onderwijsvernieuwing van 1960 bracht de civiele wetenschappelijke wereld binnen de kasteelmuren, maar het onderwijs

kwam daarmee niet meteen op universitair niveau. Daarvoor was nog een lange ontwikkeling nodig met als mijlpalen de eigen faculteit (1992), het verlenen van civiele studiepunten aan KMA-opgeleiden, wat uiteindelijk (2006/2007) moet leiden tot een ook buiten het Kasteel erkende graad als bachelor. Gelijktijdig daarmee ging het internaat de laatste decennia in de praktijk nagenoeg teloor en kwam de vorming, het aankweken van de beroepswaarden en normen, de *esprit de corps*, onder druk te staan. Daarmee beweegt de KMA zich in de richting van een militaire universiteit met een campus, waar de aanstaand officier een wetenschappelijke vakopleiding ontvangt.

Tegelijkertijd dringt het probleem zich op waar en hoe onder gelijkblijvende condities de even noodzakelijke militaire vorming en opleiding hun beslag moeten krijgen. Het Nederlandse dilemma van militaire opleiding, academische scholing en de overdracht van militaire waarden en normen samen met de vorming van *esprit de corps*, is hiermee ook in de eenentwintigste eeuw niet opgelost.

Verbeter voortdurend, maar behoud het goede

C.G.J. Hilderink - generaal-majoor van de Koninklijke Luchtmacht*

Inleiding

Al 175 jaar is de Koninklijke Militaire Academie het belangrijkste opleidingsinstituut voor officieren van de Nederlandse landmacht, het voormalig KNIL en de luchtmacht, en sinds kort ook de marechaussee. Binnen de muren van het Kasteel van Breda worden sinds 1828 jonge mannen, en vanaf 1978 ook vrouwen, in internaatsverband militair en wetenschappelijk opgeleid om leidende posities in de krijgsmacht in te nemen.

Deze zinnen staan vermeld op de omslag van het boek 'Studeren in Uniform'.¹ De eerste twee exemplaren van dit boek werden tijdens de op 27 september jongstleden gehouden reünie aangeboden aan ZKH de Prins van Oranje en ZKH Prins Bernhard. De tekst op de omslag gaat verder met:

Dit boek geeft een blik achter de schermen van deze traditierijke opleiding en gaat in op de boeiende discussies over hoe wetenschap en het bedrijfsleven zich tot elkaar moeten verhouden en hoe jonge mensen gevormd moeten worden tot officieren. Van de Belgische opstand uit 1830 tot de moderne vredesmissies wordt duidelijk hoe de officiersopleiding reageerde op

Embleem KMA

veranderingen in het bedrijfsleven en in de samenleving.

Huidige ontwikkelingen

Ik ben geen historicus, en ik ben dus zeker niet degene die kan beoordelen of 'Studeren in Uniform' een historisch verantwoord boek is. Overigens heb ik wel zoveel vertrouwen in de auteurs van het Instituut voor Militaire Geschiedenis en van de KMA zelf, dat ik er van overtuigd ben dat zulks het geval is. Bovendien is het een buitengewoon volledig boek geworden, waarbij aandacht wordt besteed aan zowel de militaire als de wetenschappelijke opleiding en vorming, en waarbij ook het Cadettencorps en het Cadettenbataljon aan bod komen.

Wat is daar nog aan toe te voegen? In ieder geval geen geschiedenis. Ik zal

mij dan ook richten op enkele ontwikkelingen die soms nu al tastbaar worden of, indien dat niet het geval is, naar mijn overtuiging toch zeker in de niet al te verre toekomst werkelijkheid zullen worden. Waarbij ik overigens de kanttekening plaats dat het hier gaat om mijn persoonlijke overtuiging, vastgelegd in een aantal paragrafen over soms uiteenlopende onderwerpen.

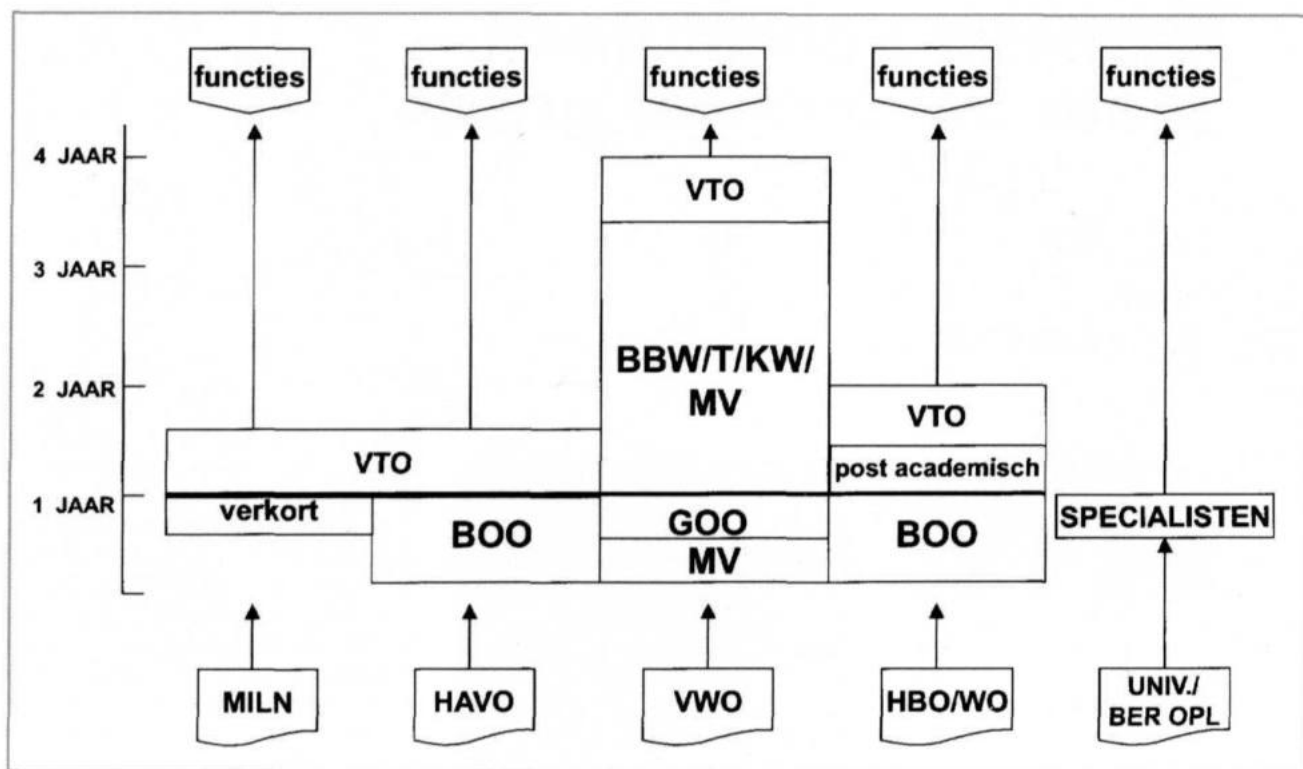
Drie traditionele zuilen

Daarbij zal ik eerst kort aangeven welke verschillende opleidingsgangen er tegenwoordig bestaan. Vervolgens wil ik aandacht besteden aan de drie traditionele zuilen waarbinnen de opleiding en vorming van de officier gestalte krijgt: de militaire en fysieke opleiding en vorming, de wetenschappelijke opleiding en vorming, en de opleidings- en vormingsactiviteiten zoals die plaatsvinden binnen het Cadettencorps en met behulp van het Kronensysteem (waarover later meer). Zij die een diepgaande verhandeling verwachten van deze drie zuilen zal ik zonder twijfel teleurstellen. Op dit gebied is veel in ontwikkeling, maar ook nog veel uitermate onzeker. Ik zal mij dan ook beperken tot een korte schets van de huidige stand van zaken en daarbij de in mijn ogen belangrijkste discussiepunten benoemen. Ik hoop daarmee te bereiken dat de lezer zich realiseert dat ook de KMA volop in beweging is.

Ten slotte zal ik kort ingaan op de huidige organisatie, waarbij ik ook aandacht zal schenken aan de samen-

* De auteur is gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie.

¹ Een recensie van dit boek treft u elders in dit nummer aan.

Afbeelding 1: opleidingsmogelijkheden

werking met het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) en het Instituut Defensie Leergangen (IDL).

De opleidingsgangen

Tegenwoordig volgen vrijwel alle aanstaande officieren van de direct bij de KMA betrokken krijgsmacht delen voor kortere of langere tijd hun opleiding aan dit instituut. Alleen de onderofficieren van de Koninklijke Luchtmacht die tot de categorie 'doorstroomluitnants' gaan behoren worden als vanouds bijgeschoold op de Koninklijke Militaire School Luchtmacht. Overheveling van deze cursus zou op dit moment eerder tot efficiëntieverlies dan tot winst leiden.

Verschillende trajecten

De tijd dat de opleiding per definitie vier of vijf jaar duurde ligt al lang achter ons. Afhankelijk van vooropleiding en ervaring zijn verschillende trajecten mogelijk (zie afbeelding 1), waarbij uiteraard ook

verschillende toekomstperspectieven behoren.

Twee trajecten kwalificeren voor vervolgoopleidingen die uiteindelijk tot de hoogste rangen kunnen leiden: de Opleiding Lang Model (OLM) en de opleiding van cursisten met een wo- of HBO-achtergrond. Deze laatste hebben, als het gaat om een relevante vooropleiding, toegang tot een verkort traject, dat binnen Defensie hetzelfde toekomstperspectief biedt.

Dit geldt niet voor het HAVO/BOO-traject: de Opleiding Kort Model (OKM). Voor degenen die deze opleidingsgang hebben gevolgd is de eindrang in principe ten hoogste majoor. Hetzelfde geldt voor militairen die tot deze OKM worden toegelaten. Aanvullende opleidingen kunnen overigens tot een beter perspectief leiden.

De specialistenopleiding

De specialistenopleiding staat in feite los van de overige opleidingsgangen. Deze geeft personeel met een afgeronde universitaire of HBO-opleiding

een militaire training en achtergrond om specifieke specialistische functies binnen de krijgsmacht te kunnen vervullen. Men moet daarbij denken aan artsen, journalisten, personeel van de Dienst Geestelijke Verzorging, et cetera.

Tijdsduur

Nog een laatste opmerking in deze. Er wordt mij nogal eens gevraagd of het niet mogelijk zou zijn de KMA-opleiding terug te brengen tot één à twee jaar. Daarbij wordt dan verwezen naar bijvoorbeeld de officiersopleidingen in het Verenigd Koninkrijk. Het antwoord daarop ligt voor de hand: feitelijk bestaat die mogelijkheid al.

In hoeverre ze kan worden benut is vooral afhankelijk van de arbeidsmarkt, en dan met name van de beschikbaarheid van personeel met een vooropleiding op wo- of HBO-niveau. Waarbij dan ook nog van belang is hoeveel waarde wordt gehecht aan een verblijf van enige duur op de KMA zelf.

De militaire en fysieke opleiding en vorming

De eerste 22 weken van de Basis Officiers Opleiding (BOO) worden in beslag genomen door de Algemene Militaire Opleiding en Vorming. In de OLM wordt deze fase aangeduid met 'Militaire Vorming' (MV). Deze periode valt uiteen in de Algemene Militaire Opleiding (AMO), de Algemene Kader Opleiding (AKO), en de Algemene Luitenants Opleiding (ALO).

Alhoewel er weldegelijk sprake is van verschillende accenten in de onderscheiden periodes, blijkt in de praktijk dat een benadering waarbij de AMO opleidt tot geoefend soldaat, en de AKO en ALO in algemene zin tot het niveau van een sergeant respectievelijk luitenant, niet werkt. Er dient veel-er sprake te zijn van een vloeiend proces, waarbij het einddoel voortdu-rend in het oog wordt gehouden.

De BOO

De BOO wordt voortgezet met de In-leiding Militaire Bedrijfskunde (IMB),

waarbij vier thema's zijn te onder-scheiden (zie afbeelding 2). Een theo-retische benadering van een thema wordt telkens afgesloten met een meer op de praktijk gerichte periode. Deze IMB werd enige jaren geleden op initiatief van de krijgsmacht delen ingevoerd, en vond zijn oorsprong in de constatering dat een algemene offi-ciersopleiding van nog geen 20 weken, zoals gebruikelijk voor de BBT-officier, gewoon te kort was om hem of haar de vereiste bagage mee te geven.

De BOO wordt gevolgd door 'havis-ten', personeel dat al dienstervaring heeft, en cadetten met een WO of HBO-opleiding. Militairen met ten minste de rang van sergeant I hebben vrijstelling van de AMO en de AKO. Cadetten met een WO/HBO-opleiding volgen na de BOO een zogenaamd postacademisch traject. Opgeteld bij het reeds door hen gevolgde civiele onderwijs moet dit hen in staat stellen om binnen Defensie op hetzelfde niveau te functioneren als de cadetten die de OLM volgen.

De GOO

Deze laatste categorie begint na de ALO aan het eerste deel van de weten-schappelijke opleiding, aangeduid als Gemeenschappelijke Officiers Opleiding (GOO). Dit zou tot de conclusie kunnen leiden dat de mili-taire opleiding en vorming van deze groep cadetten minder ver gaat dan voor hun collega's het geval is. Dat wordt echter ondervangen door tij-dens de wetenschappelijke opleiding en vorming voldoende zogenaamde 'groene momenten' in te bouwen. Tot een jaar geleden volgden overigens ook de OLM-cadetten de volledige BOO.

De voorgenomen invoering van de bachelor-masterstructuur (bama) maakt dat echter onmogelijk, tenzij tot een verlenging van de opleiding zou worden besloten. Iets dat in de huidige tijd een utopie is.

'Groene momenten' tijdens de weten-schappelijke opleiding en vorming zorgen bovendien voor de juist in deze fase zo broodnodige variatie. →

• BASISOFFICIERSOPLEIDING

2 wkn	EINDOEFENING (FMB & AMOV) 2 wkn + 1 wk afronding		} 20 wkn IMB
20 wkn	THEMA VREDESOPERATIES	GEÏNTEGREERDE OEFENINGEN (ALO)	
	THEMA GEV's OPERATIES /AIRPOWER		
	THEMA BEDRIJFSVOERING		
	THEMA KRIJGSMACHT EN OMGEVING		
22 wkn	DEEL VAN DE ALO (4 weken)		
	AKO (9 weken)		
	AMO (9 weken)		

Afbeelding 2: basisofficiersopleiding

Het kasteel van Breda

Vorming

Het begrip 'vorming' levert met grote regelmaat de nodige discussies op. Vaak is het moeilijk dit begrip zodanig te concretiseren dat iedereen er hetzelfde onder verstaat en er in de praktijk ook mee uit de voeten kan, zonder dat het verwordt tot een soort draaiboek van te scheppen vormings-situaties. Die discussie speelt ook nu weer, zowel bij de afzonderlijke krijgsmachtdelen, op de verschillende afdelingen van de KMA zelf, als in de discussie tussen KIM, IDL en KMA.

Vooraf binnen de Koninklijke Landmacht wordt uitgebreid aandacht besteed aan het omschrijven van 'het domein van de officier'. Nog dit jaar moet dat tot een eindproduct leiden dat verankerd dient te worden in zowel de loopbaan- als de functie-opleidingen, en daarmee dus ook in de officiersvorming.

Ook het omschrijven van officiers-profielen krijgt de nodige aandacht. Daarbij blijkt het al problematisch

te zijn om binnen één en hetzelfde krijgsmachtdeel tot overeenstemming te komen, laat staan dat het eenvoudig is om de vier krijgsmachtdelen op dezelfde noemer te krijgen. Toch mag worden verwacht dat ook op dit gebied nog dit jaar resultaten zullen worden geboekt. En dat is ook absoluut noodzakelijk om consistent richting te kunnen blijven geven aan de verdere ontwikkeling van de officiersopleiding en -vorming.

De vto

Met uitzondering van de opleiding voor officieren-specialist wordt elke opleidingsgang afgesloten met de vaktechnische opleiding (vto). Deze wordt niet door de KMA verzorgd, maar door andere opleidingscentra binnen of buiten de Nederlandse krijgsmacht. Het zal duidelijk zijn dat deze op de eerste functie vervulling gerichte opleidingen grote verschillen vertonen. Daarnaast bestaan er, vooral bij de Koninklijke Luchtmacht, aanzienlijke verschillen in de lengte van deze opleidingsfase.

Verantwoordelijkheid

Formeel is de gouverneur KMA als opleidingscommandant ook verantwoordelijk voor de uitvoering van dit opleidingsdeel. In de praktijk beschikt hij echter niet over de stafcapaciteit om deze verantwoordelijkheid ook waar te kunnen maken. Dit betekent dat zijn rol zich beperkt tot de toetsing van voorstellen tot ont-heffing en de administratieve afhandeling daarvan.

Men kan zich afvragen of de verantwoordelijkheid voor dit deel van de opleiding niet veel beter, op ressort-niveau, bij de toekomstige operationele commandant kan komen te liggen. De discussie hierover loopt, en in de loop van het volgend jaar wordt uitsluitel verwacht.

De wetenschappelijke opleiding en vorming

In 2001 kwalificeerde de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse

Universiteiten (VSNU) op basis van een visitatie het niveau van de studie aan de KMA-faculteit als wetenschappelijk. Dat wil echter geenszins zeggen dat aanpassingen niet noodzakelijk zouden zijn.

Ten eerste dient, teneinde de aansluiting met het civiele onderwijs te kunnen waarborgen, de civiel in te voeren bama-structuur ook binnen de KMA-faculteit gestalte te krijgen. Dat is vooral nodig om ook in de toekomst de bestaande samenwerking met het civiele wetenschappelijk onderwijs voort te kunnen zetten. Ten tweede hebben de krijgsmachtdelen een aantal wensen, vooral waar het technische opleidingen betreft. Ten derde maakt de voortdurende operationele inzet van de krijgsmacht het niet meer dan logisch dat de discussie over alle daarmee samenhangende ontwikkelingen ook op wetenschappelijk niveau wordt gevoerd.

De veelomvattende ontwikkelingen op het gebied van de krijgswetenschappen, het belang daarvan voor de militaire professie en de groeiende interesse voor dit domein ook buiten de krijgsmacht rechtvaardigen de ontwikkeling van een aparte, volwaardige studierichting krijgswetenschappen.

Een officiersopleiding op academisch niveau kan daar niet aan voorbij gaan. Ten vierde bevat het visitatierapport van de VSNU een groot aantal aanbevelingen waarmee in de toekomst terdege rekening moet worden gehouden wil de zo begeerde kwalificatie niet op het spel worden gezet. Ten vijfde is daar de positie van Defensie als aantrekkelijke werkgever die het personeel goede ontwikkelingsmogelijkheden biedt. En ten slotte kan het haast niet anders dan dat de steeds verdergaande samenwerking tussen KIM, IDL en KMA ook op dit gebied tot aanpassingen leidt.

Studierichtingen

Op basis van de door de krijgsmachtdelen geformuleerde behoefte worden een aantal studierichtingen ontwikkeld (zie afbeelding 3). Ik stel met nadruk 'worden', aangezien het proces nog niet volledig is afgerond. De technische bachelors kennen veelal een monodisciplinaire structuur, waarbij de profileringsruimte en de keuzevrijheid beperkt zijn. De bachelors bedrijfs- en bestuurswetenschappen (BBW) en krijgswetenschappen (KW) kennen een major-minor-structuur. In overleg met de betrokken krijgsmachtdelen is een zodanige koppeling tussen wapens, dienstvak-

ken en functiegroepen met studierichtingen doorgevoerd dat aan de eisen van de behoeftesteller kan worden voldaan (zie afbeelding 4).

De ontwikkelingen zijn inmiddels zover gevorderd dat afgelopen februari een aanvang is gemaakt met de feitelijke implementatie van de bama-structuur. Dat is overigens nog iets anders dan de civiele erkenning van een bachelor-opleiding aan de KMA. Het moge duidelijk zijn dat op dit gebied zeer nauw wordt samengewerkt met zowel IDL en KIM als met civiele universiteiten.

Dat gaat niet altijd met grote sprongen voorwaarts, en dat is ook volstrekt begrijpelijk. Een zorgvuldige afstemming vraagt de nodige tijd. Onzorgvuldigheid kan maar al te snel tot fouten leiden waarvan adelborsten en/of cadetten op den duur de dupe kunnen worden. Maar de resultaten van de samenwerking worden stapje voor stapje toch zichtbaar.

Zo is een onderlinge taakverdeling overeengekomen, waarbij de KMA zich vooral concentreert op de bedrijfs- en bestuurswetenschappen en het KIM vooral op de technische wetenschappen. Beide instituten houden zich

AANGEBODEN BACHELORS

- **KRIJGSWETENSCHAPPEN (KW)**
- **BEDRIJFS- EN BESTUURSWETENSCHAPPEN (BBW):**
 - **BESTUURSKUNDIGE VARIANT**
 - **BEDRIJFSKUNDIGE VARIANT**
 - **BEDRIJFSKUNDIG-LOGISTIEKE VARIANT**
- **ELEKTROTECHNIEK (ELEK)**
- **VLIEGTUIGTECHNIEK (TECH)**
- **CIVIELE TECHNIEK (CIVTECH)**
- **INFORMATIE EN COMMUNICATIE TECHNIEK (ICT)**

Afbeelding 3: bachelors studierichtingen

Keuze Koninklijke Landmacht

Wapen/dienstvak	Major	Minor
Inf, Cav, Art	KW	BBW
Logistiek-Ma	BBW	Accounting & Control
Logistiek-Gnk	BBW	Gezondheidsman.
Logistiek-B&T	BBW	Ketenlogistiek
Logistiek-TD	BBW	Systeemlogistiek
Genie	CIVTECH	-
Verbindingsdienst	ICT	-

Voor KL geldt: BBW (bedrijfskundig-logistieke variant)

Keuze Koninklijke Luchtmacht

Functie	Major	Minor
VLOPS	BBW of KW TECH	KW/BBW/Human Factors -
LVB	BBW of KW	KW/BBW/Human Factors
GL	BBW of KW	KW/BBW/Human Factors
GW	BBW of KW ELEK	KW/BBW/Human Factors -
GRO	BBW of KW	KW/BBW/Human Factors
I&V	BBW of KW	KW/BBW
LOG	BBW	Systeemlogistiek of Ketenlogistiek
ELEK	ELEK	-
TECH	TECH	-
CIS	ICT	-
PERS	BBW of KW	P&O-HRM
BEZ	BBW	Accounting & Control

Bij VLOPS en GW kan de technische richting alleen gekozen worden bij geschikte vooropleiding

Voor KLu geldt: BBW (bedrijfskundige variant)

Keuze Koninklijke Marechaussee

- Major BBW (bestuurskundige variant)
- Minor Recht en politiewetenschappen

Afbeelding 4: keuzemogelijkheden KL, KLu en KMar

bezig met opleidingen op bachelorsniveau. De onderbrenging van een bachelor krijgswetenschappen zal vooral afhankelijk zijn van de behoefte in relatie tot de daarvoor op beide instituten beschikbare capaciteit. Dat een Faculteit Militaire Wetenschappen zelf een masters krijgswetenschappen ontwikkelt ligt voor de hand, evenals, gelet op de ontwikkeling van een gezamenlijke Hogere Defensie Vorming (HDV) op dit insti-

hun opleiding voor een belangrijk deel door de TU Delft worden verzorgd.

Op de KMA zijn reeds twee *pilots* van een Gemeenschappelijke Officiers Opleiding verzorgd. Deze GOO vormt het eerste semester van iedere bachelorsrichting. Binnenkort worden de evaluatieresultaten met het KIM besproken, waarna het programma definitief kan worden vastgesteld.

succes civiele erkenning kan worden aangevraagd. Een beschrijving van de studierichtingen is voor accreditatie overigens niet voldoende. Er dient te worden voldaan aan een veelheid van eisen, onder meer op het gebied van internationalisering, ICT-toepassingen, kwaliteitszorg en inrichting van de organisatie.

Een heel bijzonder aandachtspunt wordt gevormd door de relatie tussen onderwijs en onderzoek en door voldoende aandacht voor omvang en kwaliteit van het onderzoek.

Vormingsactiviteiten binnen het Cadettencorps

Van oudsher wordt het Cadettencorps beschouwd als de derde pijler waarop de officiersvorming rust. Het Corps is zonder enige twijfel van groot belang voor het bijbrengen van (militaire) waarden en normen. Wat dat dan precies is en hoe dat dan precies gestalte moet krijgen is regelmatig onderwerp van discussie. Wat dat betreft is het binnen het Corps niet anders dan binnen andere geledingen van de KMA.

Dat het Corps die discussie aandurft, zowel intern als met de leiding van de KMA, en daar ook zelf initiatieven ontwikkelt, geeft aan dat men zich goed bewust is van de eigen verantwoordelijkheid in deze. Het Corps is ook de omgeving waarbinnen cadetten hun bestuurlijke en sociale vaardigheden verder kunnen ontwikkelen. De veelheid aan verenigingen bieden op dat gebied goede kansen. Dat geldt ook voor het vervullen van een Kronenfunctie binnen het Cadettenbataljon (waar de cadetten die aan de faculteit studeren deel van uitmaken) of het Opleidingsbataljon (waar de overige cadetten en cursisten in zijn ondergebracht).

Corpsactiviteiten

Ook binnen het Corps en de beide bataljons hebben de nodige veranderingen plaatsgevonden. Doordat cadetten tegenwoordig salaris genieten beschikken zij over veel meer

tuut, de belegging daarvan op het IDL. Maar er zijn meer zichtbare resultaten. Al een aantal jaren volgen adelborsten en cadetten van de studierichtingen 'internationale veiligheidsvraagstukken' respectievelijk 'operatiën' gezamenlijk colleges op het IDL. Afgelopen augustus hebben de eerste vier luchtmachtcadetten zich in Den Helder gemeld voor het volgen van een substantieel deel (anderhalf semester) van hun opleiding elektrotechniek aan het KIM. Komend jaar verwacht de KMA de eerste adelborsten, en zullen ook enige luchtmachtcadetten vliegtuigtechniek zich voor de duur van een half semester in Den Helder melden. Daarna zal

Overigens wordt de GOO in de vorm zoals die nu wordt verzorgd volledig erkend door de Universiteit van Twente als een onderdeel van de door cadetten van de genie te volgen richting civiele techniek. Aangezien deze studierichting ander auspiciën van de Universiteit van Twente wordt verzorgd, beschikken de geniecadetten na hun KMA-studie tevens over een civiel erkend bachelorsdiploma.

Civiele erkenning

Het komende jaar zal nog een aanzienlijke inspanning vereisen om de verschillende studierichtingen zodanig te beschrijven dat met kans op

alternatieven voor de besteding van hun vrije tijd dan vroeger. Andere ontwikkelingen die in eerste instantie een negatieve invloed hebben gehad op de deelname aan corpsactiviteiten waren:

- de geleidelijke uitholling van het internaatssysteem;
- de spreiding van inwonende cadetten over meerdere kazernes;
- de relatief korte tijd die grote groepen cadetten (OKM) op de KMA doorbrengen;
- het uitbesteden van delen van de opleiding, en
- de erkenning dat een verplicht lidmaatschap van het Corps niet alleen niet haalbaar was, maar ook niet meer past bij de huidige tijd.

Waar vroeger sprake was van een Cadettenbataljon waar iedere cadet toe behoorde, bestaat er naast het Cadettenbataljon nu ook een Opleidingsbataljon. Doordat de tijd die veel cadetten op de KMA doorbrengen relatief beperkt is, en zowel studie als militaire opleiding een behoorlijke hoeveelheid tijd in beslag neemt, kost het soms moeite om voldoende cadetten te vinden die bereid zijn veeleisende Corps- en Kronenfuncties te bekleden.

Het Kronensysteem

Zoals gezegd hebben de cadetten deze uitdagingen zelf opgepakt. Het percentage dat geen lid is van het Corps is te verwaarlozen. Zowel binnen het Kronensysteem als binnen het Cadetencorps is een nieuwe besturingsfilosofie ontwikkeld, die langzaam haar vruchten begint af te werpen. Vrijwilligheid, een goede voorlichting en communicatie, zowel intern als extern, betrouwbaarheid en aantrekkelijkheid zijn daarin sleutelbegrippen.

De KMA-leiding probeert deze ontwikkeling te ondersteunen door de mondige cadet ook als zodanig te behandelen. Zo maakt de voorzitter van de Senaat deel uit van het Gou-

verneursberaad (het dagelijks bestuur van de KMA), hebben zowel cadetbataljonscommandanten als de Senaat een eigen beloningsbudget, en worden steeds meer verantwoordelijkheden door cadetten zelf gedragen.

Goede adviseurs van de vele uiteenlopende verenigingen vervullen bij dit alles een onontbeerlijke rol. De KMA mag zich dan ook gelukkig prijzen dat er nog steeds voldoende mensen zijn die deze extra taken op zich willen nemen. Bij het ontwerpen van de verschillende studierichtingen ten slotte

wordt gezien in hoeverre de vervulling van bepaalde Corps- of Kronenfuncties tot vrijstelling voor bepaalde delen van de studie kan leiden zonder afbreuk te doen aan de kwaliteit van de opleiding als geheel.

Organisatie en samenwerking

Waar het de taakstelling en inrichting van de organisatie betreft hebben de ontwikkelingen elkaar de laatste jaren in een steeds hoger tempo opgevolgd. Als gevolg daarvan bleek het noodzakelijk tot een fundamentele heroverweging van de organisatie te komen. Hoewel het daarbij natuurlijk, zoals altijd, vooral om de organisatiecultuur gaat, en niet om de organisatiestructuur, wil ik mij toch hoofdzakelijk tot dat laatste beperken. Echter niet zonder de volgende opmerkingen, die

met enige goede wil als cultuuraspecten kunnen worden beschouwd:

- de cadet staat centraal, niet de KMA;
- het unieke van de KMA wordt gevormd door de drie-eenheid militaire opleiding en vorming, wetenschappelijke opleiding en vorming, en vorming binnen het Cadettencorps en het Kronensysteem. Iedereen die hier werkt dient dat systeem te ondersteunen en er zijn of haar bijdrage aan te leveren;
- gedeelde verantwoordelijkheid leidt vaak tot geen verantwoordelijkheid.

De verschillende verantwoordelijkheden moeten dus eenduidig worden geformuleerd, waarbij het principe van de eenhoofdige leiding wordt toegepast.

- In de nieuwe organisatie dient rekening te worden gehouden met ontwikkelingen in de samenwerking tussen KIM, IDL en KMA.

Binnenkort zal de nieuwe KMA-organisatie van kracht worden (zie afbeelding 5). Daarbij is de samenstelling van de faculteit overigens buiten beschouwing gelaten.

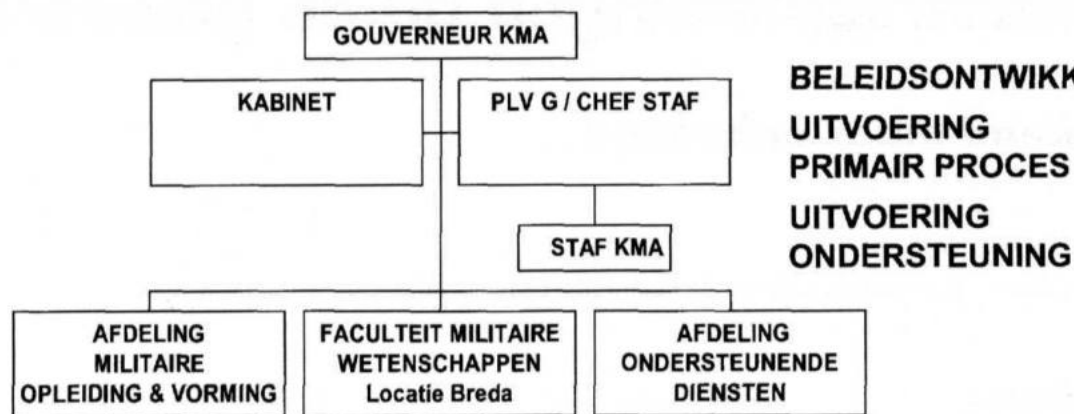
Dat kan immers pas plaatsvinden nadat is vastgesteld welke opleidingen verzorgd dienen te worden. Op basis van een intern binnen de drie instituten geaccordeerde norm en een lange-termijn-prognose van de aantallen op te leiden cursisten kan vervolgens worden berekend hoe de organisatietabel er uit dient te zien.

Een uitermate simpele organisatie dus, waarvan de structuur niet veranderd hoeft te worden indien er een uitbreiding van bijvoorbeeld de faculteit zou plaatsvinden, indien delen van andere instituten naar Breda zouden worden overgeplaatst, of indien delen van de KMA zouden worden afgestoten naar andere militaire of civiele opleidingsinstituten.

Ingrijpende veranderingen

Een aantal toch redelijk ingrijpende veranderingen zijn in deze afbeelding

• INTERNE ORGANISATIE KMA

Afbeelding 5: interne organisatie van de KMA

echter niet terug te vinden. Het hoofd van de afdeling Militaire Opleiding en Vorming is met name verantwoordelijk voor de BOO en voor een aantal andere cursussen met een voornamelijk militair karakter. Daarbij wordt hij uiteraard ondersteund door de faculteit, maar hij is en blijft verantwoordelijk.

De decaan is verantwoordelijk voor de opleiding en vorming van de cadetten die aan de faculteit studeren, ook waar het de uitvoering van de 'groene momenten' betreft. Daarom is het Cadettenbataljon geïntegreerd in de Faculteit. En uiteraard kan een beroep worden gedaan op ondersteuning door personeel van de afdeling Militaire Opleiding en Vorming.

Het gemeenschappelijke in het werk dat cadetten die aan de faculteit studeren dienen te verrichten zit hem niet meer zozeer in het feit of zij tot de Koninklijke Landmacht, de Koninklijke Luchtmacht of de Koninklijke Marechaussee behoren. Het zit veel eerder in de fase van de studie waarin zij zich bevinden. KL-, KLU- en KMA-cadetten worden dan ook gezamenlijk ingedeeld in een compagnie, een squadron of een eskadron. Zij houden gedurende hun tijd aan de faculteit dezelfde commandant. Deze is onder meer verantwoordelijk voor hun

begeleiding, waarbij ook een beroep wordt gedaan op zowel de civiele als militaire docenten van de wetenschappelijke staf.

Terzijde zij opgemerkt dat tijdens de BOO en tijdens de militaire opleiding en vorming van de cadetten die de OLM volgen uiteraard aansluiting wordt gevonden bij het meer klassieke gebruik: KL-cadetten bij KL-cadetten, KLU-cadetten bij KLU-cadetten, et cetera.

Eenhoofdige leiding

De samenwerking tussen KIM, IDL en KMA, veelal aangeduid als KIK, richt zich op het ogenblik vooral op de opleidingsrichtingen. Maar het moge duidelijk zijn dat er ook gedachten ontwikkeld worden over een nauwere samenwerking of zelfs een integratie waar het de besturing van de drie instituten betreft. Het kan immers toch niet zo zijn dat in een tijd waarin binnen afzienbare tijd geen sprake meer zal zijn van afzonderlijke bevelhebbers voor drie van de vier krijgsmachtdelen, de verschillende officiersopleidingen nog afzonderlijk worden aangestuurd.

Dat het besturingsconcept voor Defensie als geheel nu nog niet duidelijk is impliceert dat ook op dit gebied nog geen duidelijkheid kan

worden gegeven. Maar het moge wel duidelijk zijn dat ik, in lijn met de ontwikkelingen binnen Defensie, pleit voor eenhoofdige leiding over de verschillende instituten en/of afdelingen.

Slotopmerking

Net als het KIM is de KMA een uniek opleidings- en vormingsinstituut. Dat unieke karakter wordt gevormd door het samengaan van een militaire en fysieke opleiding en vorming, een wetenschappelijke opleiding en vorming, en vormingsactiviteiten binnen het Corps- en het Kronenstelsel. Dit alles onder eenhoofdige leiding.

Er zijn natuurlijk vele alternatieven denkbaar, en wij kijken daarvoor graag naar het buitenland. Maar mijn ervaring is dat vele buitenlandse academies jaloers zijn op het systeem dat wij in Nederland hebben ontwikkeld. Dat kan best nog wel worden verbeterd, en ik heb u dan ook verschillende ontwikkelingen op dat gebied geschetst.

Maar we moeten onze ogen bepaald niet willen sluiten voor al het goede dat dit unieke concept ook kenmerkt. Het is meer dan de moeite waard dat te behouden. Verbeter voortdurend, maar behoud het goede.

Officiersopleidingen uit de gelederen

Bekend maar onbemind

drs. R. Sinterniklaas – tweede-luitenant van de Koninklijke Luchtmacht*

Inleiding

In 2003 bestaat de Koninklijke Militaire Academie 175 jaar. Dit heugelijke feit is niet ongemerkt voorbij gegaan aan gewezen en actief dienende officieren die hun opleiding in Breda hebben genoten. En terecht. Vanaf haar oprichting in 1828 geldt de KMA als *het* opleidingsinstituut voor land- en luchtmacht. Minder bekend is echter dat 2003 tevens een gedenkjaar is voor officieren die hun opleiding ontvingen aan een ander instituut dan de KMA. Het is vijfenzeventig jaar geleden dat de toen honderdjarige KMA een passend verjaardagscadeau ontving, nl. opheffing van de Hoofdcursus. De Hoofdcursus leidde tussen 1880 en 1928 ongeveer de helft van alle officieren-infanterie en alle officieren van de militaire administratie 'uit de gelederen' op. Dit betekende dat actief dienende militairen met een rang beneden die van officier, en met diploma van een opleiding lager dan de Hogere Burgerschool, door een aanvullende opleiding de mogelijkheid kregen officier te worden. Deze opleiding, beter bekend als de 'Tweede Weg', bezat echter niet hetzelfde prestige als de KMA. De Hoofdcursus diende het te

stellen zonder traditie, kasteel en andere faciliteiten en ook het opleidingsniveau haalde dat van de KMA niet. Hetzelfde lot viel een wellicht bekender instituut ten deel: het Opleidingscentrum voor Officieren van Speciale Diensten (OCOSD). Ook het OCOSD, vanaf 1990 OCO genaamd, stond gedurende haar bestaan tussen 1974 en 1996 steevast in de schaduw van de KMA.

De schaduwplaats van de officiersopleidingen uit de gelederen is niet geheel terecht. De Hoofdcursus en OCOSD leverden een substantiële hoeveelheid officieren aan het leger en ontleenden, zoals zal blijken, hun bestaansrecht bovendien gedeeltelijk aan de problemen die de KMA had. Zij kregen echter niet de erkenning die daarmee verbonden was. Het gedenkjaar van de Koninklijke Militaire Academie is daarom een mooie gelegenheid de ontwikkeling van 'die andere' officiersopleidingen nader te belichten. Deze ontwikkeling zal in dit artikel worden afgezet tegen zowel de personeelsbehoefte van het leger, als het systeem van officiersopleidingen.

Professionalisering van de officier

Officier zijn wordt tegenwoordig gezien als een professie. Dat is niet altijd zo geweest. In een verder weg liggend verleden was het commanderen van legers voorbehouden aan de

hogere sociale standen, wier levenslange roeping bestond uit het dragen van wapens. Zodoende was het officierschap geen beroep maar een standskenmerk. Tussen het vechten als roeping van een stand en vechten als professie, ligt het historisch-sociologische proces van professionalisering.

Bij de professionalisering van het militaire beroep spelen militaire scholen een prominente rol. In de eerste plaats kan een formele opleiding dwingend worden voorgeschreven voor militairen, willen ze tot het beroep worden toegelaten en daarin carrière maken. Bovendien krijgen degenen die de opleiding volgen hetzelfde onderwijs, zodat voormalig leerlingen van een militair opleidingsinstituut elkaars werk kunnen overnemen. In de derde plaats wordt op militaire scholen de in de krijgsmacht zo belangrijke korpsgeest aangekweekt. Militaire opleidingsinstututen helpen iemand zodoende te voldoen aan twee belangrijke voorwaarden van een professioneel militair: vaktechnische competentie in het krijgsbedrijf en het groepsgevoel dat hij deelt met zijn collega-militairen.

Ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden bestonden er nauwelijks officiersscholen. Personen afkomstig uit de sociale elite kregen een rechtstreekse aanstelling tot officier bij het leger. Daarnaast was het mogelijk als soldaat dienst te nemen en een continue ijver aan de dag te

* De auteur studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Dit artikel is een bewerking van zijn doctoraalscriptie getiteld: 'Marsch naar de Sterren. Officiersopleidingen uit de gelederen, 1852-1928'. Hij is thans werkzaam bij de Groep Geleide Wapens De Peel.

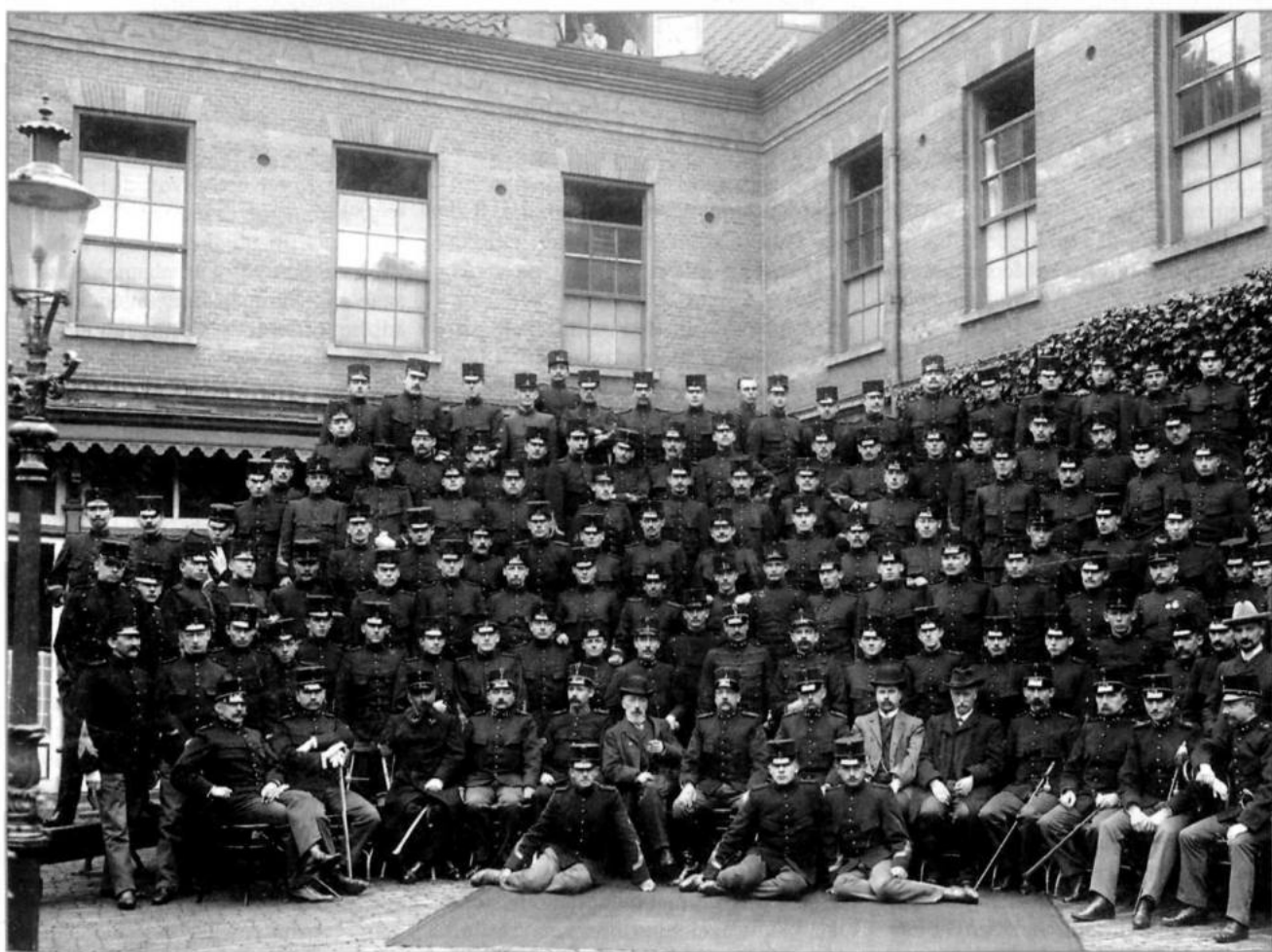
leggen, in de hoop op te klimmen tot de rang van officier. Tot slot bestonden er de zogenaamde 'cadetten bij de korpsen', doorgaans zonen van officieren die een officier-mentor inhuurden, teneinde een officiersopleiding te ontvangen. Zodoende was de praktijk voor alle drie de categorieën officieren de enige leerschool, zij het dat de 'cadetten bij de korpsen' hierin enige begeleiding kregen. Vanaf de achttiende eeuw maakte de Republiek een begin met de professionalisering van het officierskorps. Het aantal rechtstreeks benoemde officieren en de uit de rangen van de manschappen opgeklommen officieren verminderde, ten gunste van de 'cadetten bij de korpsen'. Zodoende maakten de militaire autoriteiten een begin met het stellen van enige vaktechnische competentie

als eis voor het bereiken van de officiersrang. Het officierskorps behield zijn aristocratische tintje enigszins, omdat de officieren-mentor een vergoeding ontvingen voor de opleiding van de aspirant-officieren en zodoende alleen personen met enig vermogen in aanmerking kwamen voor deze opleiding.

Centralisatie

Tussen 1789 en 1828 kwam het gebrek van dit systeem aan het licht en nam de ontwikkeling van militaire scholen een grote vlucht. Aanleiding was de herhaaldelijk geconstateerde slechte kwaliteit van officieren bij de technische wapens: de artillerie en genie. Deze wapens werden als

'wetenschappelijk' aangemerkt, omdat technische en wiskundige kennis onontbeerlijk was om als officier goed te functioneren. Hoge officieren van de technische wapens stelden daarom officiersexamens in, teneinde het wetenschappelijk peil van de subalterne officieren omhoog te brengen. Toen deze examens te zwaar bleken, deed de behoefte aan onderwijs zich gevoelen. De eerste militaire scholen waren dan ook artillerie- en genie-scholen. Enige tijd later volgden de traditionele wapens, cavalerie en infanterie. Dit resulteerde aan het einde van de achttiende eeuw in een grote diversiteit aan onderwijs, met wisselende kwaliteit. Hierdoor gaven diverse officieren op verschillende manieren leiding, afhankelijk van hun opleiding. Dit kwam de eenheid

Groepsfoto Hoofdcursus, 1906 (Bron: IMG/KI)

Eetzaal 'hoofdcursianen' in Kampen, 1910 (Bron: IMG/KI)

van optreden binnen het leger niet ten goede.

Deze situatie bleek ongewenst en diverse militaire commissies bogen zich over dit probleem. In 1823 vond de Commissie-de Constant Rebecque, zo genoemd naar haar voorzitter, luitenant-generaal J.V. de Constant Rebecque (1773-1850), de oplossing in de oprichting van de Koninklijke Militaire Academie. De KMA opende haar deuren in 1828 en kenmerkte zich door rechtstreekse werving van cadetten voor alle wapens uit de burgermaatschappij. De cadetten ontvingen vervolgens in internaatverband een militair-wetenschappelijke opleiding tot officier. Hiervoor dienden de ouders van de cadetten schoolgeld te betalen. De oprichting van een militaire academie realiseerde schijnbaar de, bij militaire autoriteiten lang gekoesterde, droom van een homogeen en hoog opgeleid officierskorps, afkomstig uit de hogere standen.

'Tweede Weg' blijft bestaan

Schijnbaar, want de regeling gold niet het gehele officierskorps. In 1826, hetzelfde jaar waarin koning Willem I zijn fiat gaf aan de oprichting van de KMA, maakte hij het voor onderofficieren officieel mogelijk de officiersrang te bereiken. Na te zijn getoetst op een bepaalde graad van 'beschaaving' en in het bezit van een minimaal aantal dienstjaren, konden deze militairen in actieve dienst een speciaal voor hen ontwikkeld officiersexamen afleggen. Spoedig daarna kregen bataljonscommandanten de mogelijkheid cursussen in te stellen om de onderofficieren de gelegenheid te geven zich op het examen voor te bereiden. Dit laatste was echter niet verplicht. Koning Willem I maakte dus de bewuste keuze voor een officierskorps dat niet uitsluitend bestond uit KMA-opgeleide officieren. De 'uit de gelederen' voortgekomen officier had bestaansrecht, maar diende net

als de andere officieren een professionele opleiding te ontvangen voordat hij het officierschap mocht aanvaarden.

Wat was de theoretische achtergrond van openstelling en handhaving van de weg naar het officierschap voor militairen beneden de rang van officier? Gedurende de gehele periode dat de 'Tweede Weg' bestond, speelde legitimering ervan zich af in het krachtenveld van vier bestaansredenen. Elke reden was nauw verbonden met de andere drie, maar had verregaande implicaties voor het systeem van militair onderwijs en de samenstelling van het officierskorps.

In de eerste plaats konden de militaire beleidsmakers lang dienende en uitstekend presterende onderofficieren belonen. De bevordering tot de rang van luitenant vond dan voor de onderofficier aan het einde van de carrière plaats. Een kortdurende cur-

sus volstond, teneinde hem voldoende vakkennis bij te brengen voor een correcte uitoefening van de functie van subaltern troepenaanvoerder. Het incidentele karakter en het late tijdstip van de bevordering van onderofficieren tot de officiersrang, verzekerde een homogeen officierskorps, omdat het gros de KMA had doorlopen.

In de tweede plaats bestond de mogelijkheid gebruik te maken van militaire expertise die alleen onderofficieren hadden. Zij bezaten leidinggevende praktijkervaring en hadden 'voeling' met de troep. Door hen in te zetten op functies waarbij nog steeds veel contact met de manschappen plaatsvond, bestond de mogelijkheid deze expertise uit te buiten. In de praktijk betekende dit bevordering tot officier op relatief hoge leeftijd. Het erkennen van de praktische waarde van de onderofficieren bracht echter met zich mee dat bevordering op een gestructureerdere manier zou plaatsvinden dan in geval van beloning. Militair onderwijs aan onderofficieren kreeg in dergelijk geval een permanent en omvangrijk karakter. Bovendien opereerden KMA-opgeleide officieren en voormalig onderofficieren naast elkaar in de subalterne officiersrangen. Van een homogeen officierskorps was dan voor wat betreft het middenkader geen sprake meer.

In de derde plaats kon de bevordering van onderofficieren onontbeerlijk zijn voor de bezetting van vacatures in de officiersrangen in crisisperioden. In deze situatie fungeerde de 'Tweede Weg' als buffer voor een wervingsprobleem van de KMA. Ingeval van een structureel tekort aan officieren, behoefde het systeem van militair onderwijs aanpassing. Onderofficieren zetten immers in relatief groten getale de stap naar de officiersrang. Zij kregen bovendien de mogelijkheid tot de hoogste rangen op te klimmen, indien het tekort aan officieren zich uitstrekte tot de hoofd- en opperofficiersrangen. Uitgebreid onderwijs aan onderofficieren was noodzakelijk om ook hen de juiste hoeveelheid vakkennis bij te brengen. De 'Tweede

Weg' vormde zodoende zowel in kwalitatief als kwantitatief opzicht een concurrent van de KMA, zij het dat de legerleiding te allen tijde hierop controle kon uitoefenen.

In de vierde plaats speelde de mogelijkheid de officiersrang te bereiken een rol bij de werving van onderofficieren. Een min of meer verzekerde bevordering tot officier stelde de onderofficier meer aanzien, meer geld en gemakkelijkere diensten in het vooruitzicht, dan wanneer deze verzekering ontbrak. Zodoende was handhaving van de 'Tweede Weg' belangrijk voor het werven en behouden van ongehuwde vrijwilligers voor het leger. Ook bij deze optie maakten relatief veel onderofficieren gebruik van de mogelijkheid te behoren tot het officierskorps.

KMA versus 'Tweede Weg'

In 1826 legden koning en militaire beleidsmakers de nadruk op de eerste optie. Militairen in actieve dienst met een rang beneden die van officier, konden de officiersstatus slechts als beloning voor langdurig uitmuntend presteren ontvangen. In 1835 voegden de militaire beleidsmakers echter wel de eis toe dat deze officieren '*... niet te verre achterlijk zijn met de officieren, welke van de koninklijke militaire academie komen*'. Onderofficieren dienden, met andere woorden, een officiersopleiding te ontvangen die zo weinig mogelijk verschilde met de militair-wetenschappelijke opleiding in Breda. Dit creëerde een paradox die, zo zal blijken, tot aan de opheffing van het OCO in 1996 om aandacht zou blijven vragen. Wanneer de 'Tweede Weg' niet aan deze eis voldeed, bestond het officierskorps uit officieren met verschillende achtergronden en verschillend niveau. Dit was voor velen in militaire kring een onwenselijke situatie. Indien de officiersopleiding van de 'Tweede Weg' het niveau van de KMA wist te benaderen of zelfs te evenaren, ontstond een ander probleem. Wanneer onderofficieren in staat bleken een

dergelijke opleiding met goed gevolg af te ronden, bewezen zij immers genoeg capaciteiten in huis te hebben de KMA te voltooien. Deze situatie ondergroef dan het bestaansrecht van de opleiding van onderofficier tot officier.

De ontwikkeling van de 'Tweede Weg' was dus rechtstreeks gekoppeld aan die van KMA. De KMA kampte in de negentiende eeuw intussen met haar eigen problemen. Het streven naar een zo hoog mogelijke opleiding voor de cadetten had het nadeel dat KMA-opgeleide officieren weliswaar een goede theoretische basis, maar te weinig praktische vaardigheden bezaten. Ontwikkelingen in het civiele onderwijs konden een deel van dit probleem oplossen. Vanaf 1863 was een nieuwe onderwijswet van kracht geworden, die onder andere de Hogere Burgerschool (HBS) in het leven riep voor onderwijs in algemeen vormende vakken. De KMA voelde zich op dat moment nog verplicht deze algemeen vormende vakken in het curriculum op te nemen. De onderwijswet van 1863 maakte het mogelijk dit onderwijs aan civiele instituten over te laten en de KMA hierop te laten aansluiten.

Na hevige discussies nam het parlement in 1869 de zogenaamde 'Akademiewet' aan. Hiermee kreeg de KMA, evenals de HBS, een wettelijke status. Een aantal algemeen vormende vakken verdween uit het curriculum, zodat de KMA het karakter van een zuiver militaire vakopleiding kreeg. Aspirant-cadetten dienden een toelatingsexamen te doen dat geheel overeenkwam met het eindexamen van de vijfjarige-HBS. Het parlement koos voor deze optie om jongelui, die al de nodige bagage hadden, aan te trekken. Deze reorganisaties maakten een verkorting van de opleidingsduur en meer aandacht voor praktijkonderwijs aan de KMA mogelijk.

Snel na de invoering van de Akademiewet bleek het systeem niet werkbaar. Slechts weinig leerlingen hadden zin na een zwaar eindexamen

HBS, een dito toelatingsexamen voor de KMA te doen. Bovendien stond het HBS-onderwijs nog in de kinderschoenen. Dit leidde tot een tekort aan cadetten in een periode dat er zeer veel officieren nodig waren. De Duitsers hadden in hun éénwordingsoorlogen de macht van moderne legers getoond en wezen de Nederlanders op hun achterstand. Dit leidde onder andere tot behoefte aan vergroting van 'levende strijdkrachten'. Bovendien voerde Nederland in deze periode diverse oorlogen in Nederlands-Indië, waarvan de Atjehoorlog (1873-1914) de bekendste is. Een continue stroom van goed opgeleide officieren richting Indië was noodzakelijk, teneinde de gesneuvelde officieren te vervangen. Het dreigend tekort aan officieren voor zowel het Nederlandse als het Nederlands-Indische leger leidde in 1877 tot verlaging van de toelatingseisen voor de KMA door een overgangswet.

De 'Tweede Weg' profiteerde van deze ontwikkelingen. De basis voor haar bestaansrecht nam toe naarmate de KMA grotere wervingsproblemen kreeg. Bovendien bezaten de onderofficieren praktijkkennis, die bij cadetten ontbrak. De 'Tweede Weg' had echter een omgekeerd probleem. In de ogen van de militaire top was de opleiding te weinig wetenschappelijk, te veel praktijkgericht en bovendien te vrijblijvend en te gefragmenteerd. Om deze problemen het hoofd te bieden gaf minister van Oorlog, H.F.C. Forstner van Dambenoy (1792-1870), in 1852 alle bataljons- en afdelingscommandanten opdracht Wetenschappelijke Cursussen op te richten. Zij dienden te bestaan uit een tweede (laagste) en een eerste (hoogste) klasse. Deze Wetenschappelijke Cursussen gaven vooral theoretisch onderwijs en hadden tot doel onderofficieren in twee jaar voor te bereiden op het officiersexamen.

Dit systeem bleek de kloof met de KMA niet voldoende te dichten. Integendeel, de invoering van de Akademiewet vergrootte deze. Bovendien kwam er geen einde aan de fragmen-

tatie van het onderwijs. Minister van Oorlog J.J. van Mulken (1796-1878) trachtte aan deze onwenselijke situatie een einde te maken door een aantal cursussen te fuseren en andere op te heffen. Tegelijkertijd verzwaarde hij het toelatingsexamen en maakte, net als bij de KMA, een scheiding tussen de algemene en de vakopleiding. Zodoende bestond de 'Tweede Weg' vanaf 1869 uit de volgende instituten: een Wetenschappelijke Cursus bij het Instructiebataljon te Kampen, twee Eerste Klasse Cursussen bij het 2e Regiment Infanterie te Maastricht en het 5e Regiment Infanterie in 's-Hertogenbosch, een Cavalerie cursus bij het 3e Regiment Huzaren te Haarlem en een Artillerie cursus bij het 1e Regiment Vestingartillerie in Delft. Dit waren alle initiële opleidingen voor aanstaande officieren met een achtergrond als actief dienend militair en kenden, al dan niet geïntegreerd, een vooropleiding van een jaar.

De invoering van de Akademiewet miste zijn uitwerking op de 'Tweede Weg' niet. Het belang van de diverse cursussen nam toe naarmate de KMA in grotere problemen kwam bij het werven van voldoende cadetten. De relatieve achterstand van de opleiding van de 'Tweede Weg' ten opzichte van de KMA deed zich extra voelen. Het systeem van officiersopleidingen voor onderofficieren kende een verbeterde, maar nog steeds tamelijk onoverzichtelijke structuur. Bovendien nam deze achterstand in 1869 toe, doordat de cursussen, in tegenstelling tot de KMA, geen wettelijke basis kregen. Diverse ministers van Oorlog ondernamen tussen 1874 en 1890 pogingen het onderwijs van de 'Tweede Weg' wetenschappelijker te maken en verder te structureren.

In de eerste plaats beperkten zij de officiersopleiding voor onderofficieren tot de infanterie en militaire administratie. Bij de infanterie was het tekort aan officieren het grootst, zodat een alternatief opleidingsinstituut naast de KMA noodzakelijk bleef. De militaire administratie was in de ogen van de legertop niet wetenschappe-

lijk, zodat een opleiding aan de KMA niet nodig was. In de praktijk betekenden deze overwegingen opheffing van de Cavalerie cursus te Haarlem en de Eerste Klasse Cursussen in 's-Hertogenbosch en Maastricht. De Artillerie cursus onderging in 1884 een reorganisatie tot tijdelijke urgentieopleiding, waarvoor een diploma van de HBS met vijfjarige cursus vereist was.

Zodoende was vanaf 1880 de Wetenschappelijke Cursus bij het Instructiebataljon te Kampen, waarvoor de term Hoofdcursus inmiddels gemeengoed was geworden, de enige opleiding die onderofficieren voorbereide op de officiersrang. Een tekort aan officieren legitimeerde het bestaan van de Hoofdcursus, maar het niveau van de opleiding diende zo hoog mogelijk te zijn. Hiertoe zagen diverse cursussen het licht, die konden worden gevolgd bij elk Regiment Infanterie en het Instructiebataljon. De Cursussen bereidden leerlingen voor op de Hoofdcursus en konden op hun beurt worden voorafgegaan door zogenaamde Voorbereidende Cursussen. De Voorbereidende Cursussen en de Cursussen hadden vooral algemeen vormende vakken in hun curriculum, terwijl de Hoofdcursus voornamelijk, maar niet uitsluitend, militair vakonderwijs aanbood.

De wet van 1890

De finale van de reorganisatieontwikkelingen vond in 1890 plaats. Minister van Oorlog J.W. Bergansius (1836-1913) trachtte het gehele systeem van militair onderwijs meer eenheid en vastheid te geven door een nieuwe wet, die de overgangswet van 1877 diende te vervangen. De wet voorzag in de verlenging van de KMA-opleiding van twee naar drie jaar. De KMA bleef een vakopleiding tot officier en het toelatingsexamen bleef gelijk aan het eindexamen van de HBS met vijfjarige cursus.

Er diende echter nog een regeling te komen om het aantal beschikbare

'Hoofdcursianen' geportretteerd bij kanon, 1912 (Bron: IMG/KI)

opleidingsplaatsen aan de KMA blijvend te vullen. Reorganisaties van het militair onderwijs in Nederlands-Indië verergerden dit probleem. Om aan de wildgroei van diverse militaire scholen in 'de Oost' een einde te maken, besloot de regering dat vanaf 1890 alle officieren bestemd voor het koloniale leger in Indië hun officiersopleiding in Nederland zouden ontvangen. Dit noopte tot instelling van

een militaire vooropleiding die aansloot op de KMA, mede door het beperkte aantal HBS'en in Indië. Zodoende voorzag de wet op het militair onderwijs in de oprichting van een Cadettenschool, die aan de rekruteringsproblemen van zowel het Nederlandse als het Nederlands-Indische leger een einde diende te maken. De Cadettenschool leverde onderwijs in uitsluitend algemeen vormende

vakken op het niveau van de vierde en vijfde klas van de HBS, maar dan in een militaire omgeving.

De wet van 1890 bekrachtigde het bestaansrecht van de Hoofdcursus als enig overgebleven officiersopleiding van de 'Tweede Weg'. Vooropleidingen voor de Hoofdcursus waren de Cursussen, Voorbereidende Cursussen en de Militaire School te Meester-Cornelis in Indië. Alle andere officiersopleidingen waren te duur of overbodig en moesten verdwijnen. Het betrof hier twee urgentieopleidingen: de Artilleriecourse in Delft en de in 1886 opgerichte Militaire School in Haarlem. Bergansius gaf als legitimatie dat de Hoofdcursus waardevolle en praktisch ingestelde officieren afleverde. Bovendien was het in de 'geest van de militaire traditie' onderofficieren de mogelijkheid te bieden officier te worden.

Een lang gekoesterde wens van eenieder die zich verbonden voelde met het onderwijs van de 'Tweede Weg', ging in 1890 dus in vervulling. De Hoofdcursus kreeg een wettelijke basis, waarmee officiële gelijkstelling met de KMA een feit was. Bovendien bracht wettelijke erkenning institutionalisering met zich mee. In de periode na 1890 overspoelde de legertop de Hoofdcursus met regelingen en voorschriften die de institutionalisering dienden vorm te geven. De vestigingsplaatsen van de Voorbereidende Cursussen, de Cursussen en de Hoofdcursus lagen in het vervolg vast in wetten, net als het curriculum, de jaarindelingen, docenten, bedrijfsvoering, enzovoorts. Tevens volgde een formele scheiding in het onderwijs aan toekomstig officieren van de infanterie en militaire administratie, op hun beurt gesplitst in onderwijs bestemd voor het Nederlands-Indisch Leger en het 'leger hier te lande'.

Het algehele beeld is dat de 'Tweede Weg' na 1890 een volwaardige plaats kreeg binnen het systeem van militair onderwijs. Desalniettemin slaagden de militaire en politieke beleidsmakers er niet in de inhoudelijke kloof

tussen KMA en Hoofdcursus geheel te dicht. Opvallend is wel dat de legitimatie van het bestaan van de 'Tweede Weg', in de zeventig jaar voorafgaande aan de wet op het militair onderwijs van 1890, aan verandering onderhevig is geweest. Van een beloning voor uitmuntend presterende onderofficieren was geen sprake meer. De Hoofdcursus vervulde de rol als oplossing van een wervingsprobleem van de KMA. Dit komt het duidelijkst naar voren in een passage in de wet die voorschreef dat de ministers van Oorlog en Koloniën jaarlijks

evenaren. Het gevolg was dat het aantal personen toenam dat de dienst betrad met de nadrukkelijke bedoeling via de Voorbereidende Cursus, Cursus en Hoofdcursus officier te worden. Deze weg was weliswaar langer dan die van de KMA, maar voor velen beter te bekostigen. Hoewel er een beperking was van het aantal leerlingen concurreerde de Hoofdcursus zodoende met de KMA, met als bijkomend verschijnsel dat het officierskorps in toenemende mate bevolkt werd door officieren die de KMA niet konden of wilden betalen.

seerde onder andere een Assaut, destijds nog in de oorspronkelijke vorm van een schermwedstrijd gevolgd door een bal, een Dies Natalis en een soort introductieperiode voor nieuwe eerstejaars. 'Minerva' onderging in 1919 een reorganisatie, waarbij de leerlingenvereniging veranderde in het Hoofdcursuscorps, geleid door een Senaat. De overkoepelende organisatie kende zogenaamde onderafdelingen, waarin verenigingen van diverse signatuur onderdak kregen. Zo bestonden er diverse sportverenigingen, muziekverenigingen en een toneelvereniging. Sommige verenigingen traden in de openbaarheid door deelname aan sportcompetities of het geven van openbare culturele voorstellingen. Dit aspect van de Hoofdcursus kwam in zeer hoge mate overeen met het Cadettencorps in Breda.

De bloeiperiode van de 'Tweede Weg' bereikte haar hoogtepunt gedurende de eerste twee jaar na de Eerste Wereldoorlog. Ten eerste vond er een formele koppeling plaats met de HBS. De Voorbereidende Cursus bood vanaf 1918 onderwijs aan op het niveau van het eerste studiejaar HBS. De diverse cursussen fuseerden tot de Centrale Cursus en deze kreeg een koppeling met het tweede en derde studiejaar. De Hoofdcursus, nog steeds de eigenlijke officiersopleiding, sloot de cyclus af op het niveau van het vierde en het vijfde studiejaar van de HBS. Het niveau van de opleiding van de 'Tweede Weg' benaderde het onderwijs aan de KMA dus steeds meer.

Ten tweede kwam de legerleiding in 1919 tegemoet aan een vurige wens van de leerlingen van de 'Tweede Weg' eigen onderscheidingstekens te mogen voeren. De 'hoofdcursianen' hadden de behoefte zich te onderscheiden van 'gewone' onderofficieren enerzijds en cadetten anderzijds. Invoering van een goudkleurige Hongaarse knoop boven de onderofficierschevrons kwam in 1904 hieraan gedeeltelijk tegemoet. In 1919 volgde de Centrale Cursus met hetzelfde

Leslokaal Hoofdcursus te Kampen (Bron: IMG/KI)

het aantal leerlingen aan de Hoofdcursus vaststelden, '... waarbij het aantal leerlingen aan de Hoofdcursus niet meer mag bedragen dan de helft van het aantal cadetten'. Formele koppeling tussen het aantal cadetten en 'hoofdcursianen', zoals de leerlingen van de Hoofdcursus bekend stonden, was zodoende een feit. Bovendien vormde de 'Tweede Weg' een middel om onderofficieren te werven en te behouden. De 'Tweede Weg' leek echter in toenemende mate op de KMA, vooralsnog echter zonder het niveau van de opleiding in Breda te

Hoogtepunt en einde Hoofdcursus

Na de invoering van de nieuwe wet op het militair onderwijs brak er voor de enige officiersopleiding buiten de KMA een bloeiperiode aan. De Hoofdcursus bezat zo goed als alle elementen van een volwaardig militair opleidingsinstituut, waarbij opvalt dat het Kampense instituut een grote gelijkennis ging vertonen met de KMA. Als voorbeeld kan de leerlingenvereniging van de Hoofdcursus dienen. Zij droeg de naam *Minerva* en organi-

onderscheidingsteken, zij het in blauw uitgevoerd. Het juweel in de kroon vormde echter het hoofdcursusvaandel, dat oud-leerlingen aan de Hoofdcursus mochten aanbieden. De invoering van het vaandel en de onderscheidingstekens maakten grotendeels een einde aan de gevoelens van achterstelling die leerlingen van de Centrale Cursus en de Hoofdcursus hadden ten opzichte van de KMA.

Alle verbeteringen ten spijt verschenen rond deze periode echter de eerste tekenen van ondergang van de Hoofdcursus. Aan de basis van deze ontwikkelingen lagen discussies die regering en Tweede Kamer voerden over het dienstplichtstelsel.

Nederland bezat vanaf 1828 een zogenaamd kader-militieleger, waarbij een relatief klein beroepskader dienstplichtige soldaten opleidde en trainde. De dienstplichtigen, 'miliciens' genaamd, kregen na loting een oproep voor de eerste oefening voor de nationale militia. De mogelijkheid bestond de eerste oefening te ontlopen door het lotnummer tegen betaling te wisselen met een uitgelote militieplichtige collega of door een plaatsvervanger te 'huren'. Gedurende de tweede helft van de negentiende eeuw ontstond bij regering en Tweede Kamer de behoefte het leger te vergroten, teneinde voldoende afschrikking te bieden aan een eventuele schending van de Nederlandse neutraliteit. Juist nu kwamen de nadelen van de geldende legeropbouw duidelijk aan het licht. Door plaatsvervangings en nummerwissel verschenen vooral armere en slecht opgeleide miliciens voor de eerste oefening. Van groter belang voor de officiersopleidingen was het acuut wordende kaderprobleem. Er bleken te weinig vrijwilligers voor het vervullen van die kaderfuncties. De oplossing voor beide problemen lag besloten in het dienstplichtstelsel. Persoonlijke dienstplicht, met voor sommigen ook kaderplicht, maakte het mogelijk het leger te vergroten en tegelijkertijd het kaderprobleem op te lossen en het opleidingsniveau van de miliciens te verhogen.

Tegenstellingen in de Tweede Kamer verhinderden daadkrachtige invoering van nieuwe dienstplichtwetten, zodat de 'kaderkweszie' decennia lang bleef doorsudderen. Het jaar 1898 bracht wel de persoonlijke dienstplicht, maar het zou tot 1912 duren totdat de kaderplicht het licht zou zien. Deze ontwikkeling ging gepaard met oprichting van de zogenaamde scholen voor verloffofficieren, later scholen voor reserve-officieren genaamd.

Tijdens de laatste fasen van de discussies over de legervorming, vergaten regering en parlement de officiers-

tieve KMA geworden, zonder echter dat niveau te evenaren. De staatscommissie stelde voor de Cadettenschool in beperkte mate voor onderofficieren van alle wapens open te stellen en de Cursus erop te laten aansluiten.

De mobilisatie van 1914-1918 onderbrak de behandeling van het verslag van de staatscommissie door het parlement. Na de Eerste Wereldoorlog braken jaren van bezuinigingen aan. Het argument van kostenbesparing won aan kracht, zodat de omvang van zowel het leger hier te lande als het leger in Indië diende af te nemen. Als gevolg daarvan nam het aantal

(Bron: IMG/KI)

opleidingen niet. Kaderplicht maakte het, althans in theorie, mogelijk beroepsofficieren voor een flink deel te vervangen door dienstplichtige officieren. Met name het kleine zusje van de KMA, de Hoofdcursus, kreeg hierbij speciale aandacht, waarbij haar bestaansrecht opnieuw ter discussie stond. Het verslag van de staatscommissie ter reorganisatie van het militair onderwijs, stelde in 1913 al dat de Hoofdcursus diende te verdwijnen. De traditie dat soldaten tot generaal konden opklimmen was halfslachtig, omdat dit slechts voor de infanterie en militaire administratie gold. Bovendien kostte deze opleiding teveel. Tot slot was de Hoofdcursus in teveel opzichten een alterna-

beschikbare vacatures in de officiersrang af, met voor de hand liggende gevolgen voor het aantal beschikbare opleidingsplaatsen aan KMA en Hoofdcursus. Al snel verviel de noodzaak tot handhaving van twee officiersopleidingen. Dat de Hoofdcursus het instituut was dat het onderspit moest delven stond niet ter discussie. Zij was overbodig, omdat de KMA kon voorzien in de vulling van de vacatures en omdat de Hoofdcursus niet meer nodig was voor het werven en behouden van onderofficieren. Bovendien was de Hoofdcursus te duur en slaagde zij er niet met haar beperkte middelen niet in het militair-wetenschappelijk niveau van de KMA te evenaren. Zodoende volgde in 1921 een aanpas-

Locatie Hoofdcursus in Kampen, 1912 (Bron: IMG/KI)

sing van de wet van 1890, die de vestigingsplaats van de Hoofdcursus vastlegde. Vanaf 1921 kon de Hoofdcursus bij wijze van proef in Breda gelegd worden. Op 1 oktober 1923 volgde de feitelijke verhuizing van de Hoofdcursus naar het Kasteel van Breda, waarbij het Hoofdcursuscorps fuseerde met het Cadettencorps. Het impliciete doel was opheffing. Op 1 augustus 1924 volgde de Centrale Cursus. Op 9 augustus 1928 legden, de laatste 27 'hoofdcursianen' de officierseed af. De 'Tweede Weg' zou voor een periode van bijna dertig jaar gesloten blijven.

Voorzichtige heropening

Na de Tweede Wereldoorlog stond de minister van Oorlog voor de taak de Nederlandse krijgsmacht vanaf de grond te herbouwen. De legeropbouw zorgde vrijwel direct voor een nijpend tekort aan officieren. Dit gold speciaal voor de verbindingdienst, de

technische dienst en de genie. Om de tekorten aan te vullen konden burgers en militairen met een MTS-diploma vanaf 1952 opteren voor de functie van officier-technisch-opzichter bij het nieuw op te richten Dienstvak voor Speciale Diensten. Met de oprichting van deze dienstvakken kwam de deur van de 'Tweede Weg', na een lange periode gesloten te zijn geweest, weer op een kier te staan.

In de daarop volgende vijftien jaar onderging de 'Tweede Weg' uitbreiding en structurering. Werving vond plaats onder Reserve-Officieren Lang Verband (ROLV), Kort Verband Vrijwilligers (KVV) en Vrijwillig Nadienende militairen (VND) die een HBS-diploma hadden. Voor onderofficieren die in het bezit waren van een HBS-diploma bestond vanaf 1962 de mogelijkheid te opteren voor een officiersfunctie bij de vervanger van het Dienstvak voor Speciale Diensten, het Dienstvak van Officieren van Vakdiensten. Uitblinkende onderoffi-

cieren die niet in het bezit waren van dit diploma konden onderwijs ontvangen aan het zogenaamde 'Biesma-instituut'. Dit was een militaire HBS, zo genoemd naar de drijvende kracht achter de school, kolonel Tjark Biesma. Al deze militairen ontvingen aan de diverse Scholen voor Reserve-Officieren (SRO) hun officiersopleiding.

Het grote verschil met de Hoofdcursus en haar voorgangers was dat de beleidsmakers nu een principieel standpunt hadden over de positie die de nieuwe officieren van de 'Tweede Weg' dienden in te nemen. Dit standpunt bevatte twee elementen. Ten eerste onderkenden de beleidsmakers dat er binnen de krijgsmacht bruikbare leidinggevende ervaring bestond. Dit gold met name voor KVV'ers en VND'ers die de dienst in principe op korte termijn gingen verlaten. Door hen een carrière als beroepsofficier aan te bieden konden zij voor het bedrijf behouden blijven. Voor de

onderofficieren gold dit ook, zij het in mindere mate.

Van volledige gelijkstelling met de KMA, dit is het tweede element, kon volgens de beleidsmakers echter geen sprake zijn. Zij voorzagen verstopping van de hoofd- en opperofficiers-rangen, wanneer officieren van de 'Tweede Weg' gelijke bevorderingskansen kregen als KMA-officieren. Zij zagen hier dan ook vanaf en reserveerden de hoogste rangen voor de KMA-opgeleiden, terwijl officieren van de 'Tweede Weg' ten hoogste de rang van majoor konden bereiken. Hierin verschilden de mogelijkheden van officieren van de 'Tweede Weg' fundamenteel met de 'oud-hoofdcursianen', die de mogelijkheid hadden de generaalsrang te bereiken. Hoewel oud-cadetten voorkeur genoten gebeurde dit ook, zoals bijvoorbeeld luitenant-generaal J.B. van Heutsz (1851-1924) bewees. Een ander voorbeeld van een succesvolle 'hoofdcursiaan' is H. Colijn (1869-1944), die zelfs premier werd.

In de jaren zestig van de twintigste eeuw ontstond de 'categorie-B-officier'. Deze had in tegenstelling tot de KMA-opgeleide 'categorie-A-officier' dus geen militair-wetenschappelijke opleiding en had derhalve beperkte bevorderingsmogelijkheden.

Na de instelling van de 'categorie-B-officier' nam de behoefte aan onderwijs toe. Dit had in de jaren zestig te maken met ontwikkelingen in de burgermaatschappij. Vermaatschappelijking en voortschrijdende technologie noopten ook binnen de krijgsmacht tot meer aandacht voor onderwijs en individuele ontplooiing van officieren. Ten tweede vonden er in 1968 grootschalige reorganisaties plaats in het civiele onderwijs. Mulo en HBS verdwenen, in de plaats kwamen MAVO en HAVO. Gymnasium en Atheneum vormden in het vervolg het VWO. Voor toelating tot de KMA was vanaf dat moment een VWO-diploma vereist. De 'Tweede Weg' kon zich derhalve volledig richten op een nieuwe categorie aspirant-officieren,

namelijk degenen met een HAVO-diploma.

Deze ideeën kregen in de praktijk vorm door de initiële officiersopleidingen buiten de KMA te laten plaatsvinden op een nieuw instituut, het Opleidingscentrum voor Officieren voor Speciale Diensten (OCOSD). Het OCOSD was toegankelijk voor havisten, HTS'ers, reserve-officieren en beroepsonderofficieren met een HAVO-diploma. Prins Bernhard opende op 2 oktober 1974 het OCOSD, gehuisvest op de Trip van Zoutlandtkazerne in Breda.

Eerherstel van de 'Tweede Weg'?

De oprichting van het OCOSD markeerde de officiële herinstelling van de 'Tweede Weg' als erkende officiersopleiding. Het OCOSD maakte een vliegende start. Het aantal aanmeldingen overtrof het aantal beschikbare plaatsen, wat selectie mogelijk maakte. Het instituut nam vooral burgers aan met een HAVO-diploma. Onderofficieren waren echter nog steeds welkom. Een aangepaste 'Biesma-opleiding' vulde de eventuele leemtes in kennis en vaardigheden van deze militairen. Tot slot konden onderofficieren met een HAVO-diploma, KVV'ers en VND'ers vrijstelling krijgen van de Algemene Militaire Opleiding (AMO). De opleiding duurde twee jaar, waarvan één jaar Specialistische Militaire Opleiding (SMO). De leerlingen van het OCOSD volgden de SMO samen met de cadetten van de KMA.

Het OCOSD had echter een aantal kinderziektes, waarbij overeenkomsten met de Hoofdcursus in het oog sprongen. Aan het einde van de jaren zeventig en begin jaren tachtig bleek de organisatie niet opgewassen tegen het grote aantal leerlingen dat jaarlijks het OCOSD betrad. De vaktechnische en didactische vaardigheden van de instructeurs bleken onder de maat. Bovendien werkten zij met verouderde syllabi. Hiermee stak het OCOSD schril af bij de KMA, die deze midde-

len wel had en een hoger peil van professionalisme aan de dag wist te leggen. De staf van het OCOSD poogde het niveau van het onderwijs aan 'categorie-B-officieren' te verhogen. Zij wist het instituut te professionaliseren door de organisatie te versterken en de opleiding te moderniseren en verder te structureren.

Een tweede kinderziekte vormde het ontbreken van uiterlijke herkenning en erkenning van het OCOSD ten opzichte van de KMA. Op de Seeliggakazerne, waar het OCOSD vanaf 1976 huisvesting vond, was het een allegaartje van uniformen. Dit bevorderde de groepsbinding niet en maakte de achterstelling ten opzichte van de KMA zichtbaar. Dit laatste gold met name voor het geklede tenue. Het dagelijks tenue of de smoking van de OCOSD'ers vielen bij gezamenlijke feestelijke gelegenheden in negatieve zin op naast het ceremoniële tenue van de cadetten.

De leiding van het OCOSD ondernam verschillende pogingen aan deze achterstelling een einde te maken. De legerleiding ging al snel akkoord met de invoering van een baretembleem voor het OCOSD, zodat de leerlingen in ieder geval een gevoel van eenheid konden ontwikkelen en zich ook als groep aan de buitenwereld kon presenteren. Op het geklede tenue moest het OCOSD wachten tot 1988, toen de financiële bezwaren tegen invoering minder zwaar wogen. Volledige gelijkstelling van het OCOSD met de KMA ging de legerleiding echter te ver. Hoewel meerdere keren aangevraagd, wees de bevelhebber der landstrijdkrachten (BLS) aanvragen voor toekenning van het predikaat 'koninklijk' voor het OCOSD resoluut af.

Desalniettemin verwierf het OCOSD een volwaardige plaats in het systeem van militair onderwijs. Eind jaren tachtig had het OCOSD een duidelijke identiteit en een gestructureerde opleiding. Net als de Hoofdcursus bezat het OCOSD een bloeiend verenigingsleven, een jaarboek, enzovoorts. Erkenning door de legerleiding bleek

niet alleen uit toekenning van het baretembleem en het geklede tenue, maar tevens uit de diverse werkbezoeken van hooggeplaatste militairen aan de Seeligkazerne. Bovendien gaven onder andere de gouverneur van de KMA, de BLS en de commandant van het Eerste Legerkorps *acte de présence* bij de jaarlijkse diploma-uitreiking op het OCOSD.

Hoogtepunt en einde van het ocosd

De jaren negentig vormden voor de gehele krijgsmacht een zeer turbulente periode. Met de val van 'de Muur' in 1989, viel de dreiging van het Warschaupact weg en veranderde de taak van de Koninklijke Landmacht ingrijpend. Kort hierna volgden vele reorganisaties op vrijwel ieder vlak binnen de krijgsmacht. Met name de Koninklijke Landmacht kreeg hiermee te maken. Nederland diende te beschikken over een klein en flexibel inzetbaar beroepsleger, dat het grote en enigszins statische leger op de Noordduitse laagvlakte diende te vervangen.

Het OCOSD kreeg op twee manieren te maken met deze hervormingen. In de eerste plaats was het personeelsbeleid aan verandering onderhevig, wat zijn weerslag had op de inhoud van het onderwijs. Individuele verantwoordelijkheid bij zowel militair optreden als het volgen van onderwijs en flexibiliteit van de officieren kregen grotere nadruk dan voorheen. Bovendien paste een beperkte carrièregang van OCOSD'ers niet bij het beleid van zelfontplooiing. Derhalve verviel de scheiding tussen 'categorie-A-officieren' en 'categorie-B-officieren'. Van officieren van speciale diensten was, althans formeel, geen sprake meer, zodat het OCOSD in 1990 een naamsverandering tot Opleidingscentrum voor Officieren (OCO) onderging. Dit ging gepaard met interne reorganisaties van de KMA en het OCO. Beide instituten verzorgden in het vervolg modulair onderwijs, teneinde gehoor te geven aan de wens meer rekening

te houden met de grote verschillen in achtergronden van de leerlingen. Het onderwijs aan beide instituten ging steeds meer op elkaar lijken en was in sommige gevallen zelfs identiek, wat kruisbestuiving tussen KMA en OCO bevorderde.

In de tweede plaats waren de jaren negentig jaren van bezuiniging. Het einde van de Koude Oorlog luidde de doodslok voor de pas gereorganiseerde OCO. Wegvallen van de dreiging van een grootschalig conflict legitimeerde herstructurering en verkleining van de krijgsmacht. In het kleine flexibele leger van de toekomst was geen plaats meer voor twee initiële officiersopleidingen, die sterk op elkaar leken. Zodoende besloten de bevelhebbers in 1994 alle officiersopleidingen te centraliseren op de KMA. Hiertoe onderging de KMA een reorganisatie, waarbij beide categorieën officieren op het Kasteel van Breda hun opleiding zouden ontvangen. Het KMA-I/II-traject was bestemd voor cadetten die als BOT-officier zouden gaan functioneren. Daarnaast zag het KMA-A/B/C-traject het licht, bestemd voor cursisten met een BBT-contract. Beide trajecten konden leiden tot hetzelfde officiersdiploma, wat gelijke mogelijkheden voor verschillende categorieën leerlingen garandeerde. Een zeer klein aantal onderofficieren met een HAVO-diploma kon tot slot instromen in het zogenaamde OOTO-traject (Opleiding Onderofficier tot Officier). Na deze reorganisatie viel het doek voor het OCO en sloot het in 1996 definitief haar deuren.

Sinds de sluiting van het OCO is er op de KMA veel veranderd. Het hierboven beschreven model is reeds vervangen. Tussen 2000 en februari 2003 doorliepen alle cadetten de Algemene Militaire Opleiding (AMO), de Algemene Kaderopleiding (AKO), de Algemene Luitenantopleiding (ALO) en een module Initiële Militaire Bedrijfskunde (IMB) aan de Faculteit. Dit tezamen vormde de Basis Officiersopleiding (BOO) die een jaar duurde. Cadetten die het zogenaamde 'BOT-

kort-traject' doorliepen gingen hierna op functie in de rang van tweede-luitenant. Cadetten van deze categorie konden zowel een contract voor bepaalde als onbepaalde tijd hebben. Sommigen bleven nog drie jaar op de KMA om de modules van de Algemene Militaire Bedrijfskunde (AMB) en de Gedifferentieerde Militaire Bedrijfskunde (GMB) te volgen. Dit had de naam 'BOT-lang' en werd vrijwel uitsluitend gevolgd door cadetten met een contract voor onbepaalde tijd. 'Kort' en 'lang' had dus betrekking op de studieduur in plaats van de contractduur. Cadetten die het 'BOT-kort-traject' doorliepen kunnen ten hoogste de rang van majoor bereiken. Deze beperking gold niet voor de cadetten die het lange traject volgden.

Sinds februari 2003 is een aanpassing van dit systeem van kracht. Sindsdien bestaat het korte traject uit de BOO, nog steeds voor zowel BBT'er als BOT'ers toegankelijk. Een aantal cadetten met een BOT-contract zal na de AMO/AKO/ALO de Gemeenschappelijke Officiersopleiding (GOO) volgen. De totale opleidingsduur is vier jaar. Beide reorganisaties passen in het plan het verschil tussen BOT en BBT te laten vervallen en de KMA te laten opnemen in het civiele Bachelor-Master-systeem (BAMA), wat bij HBO's en universiteiten in ontwikkeling is.

Onderofficieren vervullen in deze structuur een aparte categorie. Het OOTO-traject bestaat nog steeds. Zij volgen net als alle cadetten de BOO, zij het in aparte klassen en met diverse vrijstellingen voor delen van het reguliere programma, en kunnen, indien gewenst, lid worden van het Cadetencorps. Hun positie kan geïnterpreteerd worden als de emancipatie van de opleiding tot officier 'uit de gelederen'. De OOTO-opleiding bestaat naast, dus niet onder, andere opleidingen. Van achterstelling van de 'Tweede Weg' ten opzichte van de KMA is geen sprake meer, aangezien 'OOTO'ers onderdeel zijn van de cadettenpopulatie. Geheel vlekkeloos verloopt de opname echter niet, voornamelijk omdat de reorganisatie nog

in volle gang is. Door de komst van diverse soorten cadetten, naast de cadetten-oude-stijl, breidt de KMA drastisch uit. Dit zorgt voor facilitaire problemen. De KMA is, kort gezegd, in beweging en zij zal de uiteindelijke vorm nog moeten krijgen.

Conclusie

De geschiedenis van de 'Tweede Weg' stond in nauw verband met de ontwikkeling van de personeelsbehoefte van de krijgsmacht en, in het verlengde daarvan, de KMA. De negentiende-eeuwse legerleiding had behoefte aan een hoog opgeleid en homogeen officierskorps, traditiegetrouw geworven uit de betere standen. De KMA diende hierin te voorzien. Daarin slaagde het maar ten dele. De verwetenschappelijking van de KMA in de jaren zeventig van de negentiende eeuw leidde tot grote problemen bij het vullen van het aantal beschikbare opleidingsplaatsen. Pogingen het leger zowel in Nederland als in de koloniën te vergroten, versterkten deze ontwikkeling. Omdat van verlaging van de toelatingseisen en het niveau van de KMA-opleiding geen sprake kon zijn, namen de militaire beleidsmakers hun toevlucht tot instelling van andere officiersopleidingen. Het bieden van een carrièreperspectief voor onderofficieren was een tweede reden. Institutionaliseren en structureren van officiersopleidingen 'uit de gelederen' in de negentiende eeuw liepen derhalve parallel aan de rekruteringsproblemen van de KMA-cadetten en het werven en binden van onderofficieren.

De initiële legitimering van het bestaan van de 'Tweede Weg', het belonen van uitstekend presterende onderofficieren, verdween hiermee enigszins naar de achtergrond. In plaats daarvan ontstond de mogelijkheid via niet-wetenschappelijke en goedkope weg de officiersrang te bereiken. De Hoofdcursus ging, met andere woorden, in zowel kwantitatief als kwalitatief opzicht concurreren met de KMA. Hoewel sommigen

Uitnodiging

tot het bijwonen van de onthulling
van de
Eretafels
van
gevallen officieren
en
Ridders van de Militaire Willems-Orde,
oud-leerlingen van de Hoofdcursus
op
Zaterdag 18 Juli 1959
te
Breda

(Bron: IMG/KI)

binnen regering, parlement en krijgsmacht de voordelen zagen van de 'Tweede Weg', stond het bestaan ervan op gespannen voet met de wens een militair-wetenschappelijk gevormd officierskorps te vormen. Daar van opheffing van de Hoofdcursus geen sprake kon zijn namen de beleidsmakers hun toevlucht tot niveauverhoging. Deze ontwikkeling duurde

decennia en leidde vlak na de Eerste Wereldoorlog tot een bloeiende Hoofdcursus, die echter grote gelijkennis vertoonde met de KMA.

De gelijkennis tussen de twee initiële officiersopleidingen luidde de ondergang van de Hoofdcursus in, toen in de jaren twintig van de twintigste eeuw bezuinigingen op en inkringing van de officiersopleidingen aan de

orde kwamen. Regering, parlement en militaire beleidsmakers hadden wederom de mogelijkheid hun ideale officierskorps te realiseren. Bezuinigingen en een verminderde behoefte aan officieren betekenden het einde van de Hoofdcursus.

De lotgevallen van de Hoofdcursus vertonen grote gelijkenissen met haar opvolger, het OCOSD. Direct na de Tweede Wereldoorlog stonden regering en legerleiding voor de zware

taak het Nederlandse leger opnieuw op te bouwen. Wederom moesten vacatures in de officiersrang aangevuld worden door personen die geen opleiding aan de KMA hadden gevolgd. Net als een eeuw voordien maakte de 'Tweede Weg' na de Tweede Wereldoorlog een sputterende start. Gebrek aan middelen en een duidelijke visie bemoeilijkten een vlotte ontwikkeling. Aan deze situatie kwam een voorlopig einde met de formele opening van het OCOSD.

Het grote verschil tussen Hoofdcursus en OCOSD vormde de fundamentele beslissing van hogere echelons een beperkte carrièregang voor officieren van de 'Tweede Weg' te realiseren. 'Hoofdcursianen' konden na hun examen in Kampen de generaalsrang bereiken. Dit gebeurde ook, zij het vooral bij het Indische Leger en in minder groten getale dan het geval was bij cadetten. Voor leerlingen van het OCOSD bestond deze mogelijkheid niet, omdat de legerleiding de hoogste rangen wilde reserveren voor KMA-officieren. Zij onderkende echter wel het kwalitatieve en kwantitatieve potentieel van de 'categorie-B-officieren'. Pas in de jaren negentig van de twintigste eeuw verviel deze blokkade, maar dit was tevens onderdeel van een reorganisatie die het einde van het OCO inluide.

Net als de Hoofdcursus stond het OCOSD en later het OCO, in de schaduw van de KMA. Dit kwam tot uiting in het opleidingsniveau, de middelen die het OCOSD ter beschikking kreeg en het gebrek aan eigen identiteit. Net als de Hoofdcursus wist het OCOSD zich hieraan geleidelijk te onttrekken. Hiermee werd echter het verschil met de KMA kleiner, wat het bestaansrecht ondermijnde. Net als ten tijde van de Hoofdcursus bleken militaire beleidsmakers een fundamentele keuze voor de KMA te maken, zodra de mogelijkheid zich voordeed. Wat de periode na de Eerste Wereldoorlog betekende voor de Hoofdcursus, betekende de periode na de Koude Oorlog voor het OCO. Beide instituten dienden tijdens hun bloeiperiode plaats te maken voor hun prestigieuze grote zus.

Met de opheffing van het OCO kwam een einde aan de 'Tweede Weg' als apart opleidingsinstituut voor officieren. De weg loopt echter niet dood. Onderofficieren kunnen immers nog steeds een officiersopleiding ontvangen en wel op het instituut waarvan zij zich traditioneel wilden onderscheiden. Hoewel de reorganisaties nog niet zijn afgerond, zal ook in de toekomst plaats zijn voor een 'Tweede Weg'.

Literatuur

- Aalders, M.H.W., *Tussen kazerne en universiteit. De discussie over opvoeding en onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie in de negentiende eeuw*, Nijmegen 1997.
- Amersfoort, H., 'The Nineteenth Century', in: H. Amersfoort en P.H. Kamphuis (red.), *Je Maintiendrai. A Concise History of the Dutch Army*, Den Haag 1985 47-72.
- Bevaart, Willem, *De Gouden zon. De Hogere Militaire Vorming van officieren der Koninklijke Landmacht 1868-1992*, 's-Gravenhage 1995.
- Bevaart, Willem, *De onderofficier in het Nederlandse leger 1568-2001*, Den Haag 2001.
- Bevaart, Willem, *Kort maar Krachtig. Een geschiedenis van het OCOSD en het OCO 1974-1996*. Brochurereeks Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht 18, 's-Gravenhage 1996.
- Burmeister, J., *Tachtig jaar School Reserve-Officieren Infanterie 1909-1989*, Emmen 1989.
- Dunk, H.W. van der, 'Neutralisme en defensie: het dilemma in de jaren dertig', in: G. Teitler (red.), *Tussen crisis en oorlog. Maatschappij en Krijgsmacht in de jaren '30*, Dieren 1984 5-23.
- Groen, P.M.H. en W. Klinkert (red.), *Studeren in uniform. 175 jaar Koninklijke Militaire Academie 1828-2003*, Den Haag 2003.
- Grisnigt, M.A., *De officiersopleiding te Kampen vanaf 1852*, Eindschrijft Koninklijke Militaire Academie, Breda 1985.
- Hoof, J.P.C.M. van, 'The army from 1795 to 1813', in: H. Amersfoort en P.H. Kamphuis (red.), *Je Maintiendrai. A Concise History of the Dutch Army*, Den Haag 1985 37-44.
- Janssen, J.A.M.M., *Op weg naar Breda. De opleiding van officieren voor het Nederlandse leger tot aan de oprichting van de Koninklijke Militaire Academie in 1828*. Bijdragen van de Sectie Militaire Geschiedenis 19, 's-Gravenhage 1989.
- Klinkert, W., *Het vaderland verdedigd. Plannen en opvattingen over de verdediging van*

- Nederland 1874-1914*. Bijdragen van de Sectie Militaire Geschiedenis 21, 's-Gravenhage 1992.
- Sinterniklaas, R., 'Marsch naar de Sterren. Officiersopleidingen uit de gelederen 1852-1928'. Doctoraalscriptie Nieuwe en Nieuwste Geschiedenis Universiteit van Amsterdam 1999.
- Wetering, T.H.L. van, 'Cadettenschool. Een militaire middelbare school in Nederland, 1893-1924'. Doctoraalscriptie Geschiedenis Universiteit Leiden 2002.
- Wolf, H.J., 1828-1978. *Honderdvijftig jaar Koninklijke Militaire Academie*, Gedenkboek; 's-Gravenhage 1978.
- Verslag van de Staatscommissie voor de reorganisatie van het militair onderwijs bij de landmacht*, 's-Gravenhage 1913.
- Almanak der Cadetten en Hoofdcursianen*, Den Haag 1924-1928.
- Almanak van den Hoofdcursus te Kampen*, Kampen 1884-1887.
- Cadettenalmanak*, Den Haag 1929.
- Handelingen van den Raad der Gemeente Kampen*, Kampen 1872-1925.
- Handelingen der Staten-Generaal*, 's-Gravenhage 1823-1928.
- Jaarboekje van den Hoofdcursus te Kampen*, Kampen 1888-1917.
- Jaarboekje van den Hoofdcursus*, Kampen 1918-1923.
- Legerorders*, Den Haag 1915-1930.

Geraadpleegde archieven:

- Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage
- Gewoon verbaal-archief van het ministerie van Oorlog/Defensie en daarbij gedeponeerde bescheiden 1813-1945.
- Archieven van de Koninklijke Militaire Academie te Breda 1828-1941, de Hoofdcursussen te Kampen en 's-Hertogenbosch 1878-1923, de Cadettenschool te Alkmaar 1892-1924, en toegevoegde (fragment-)archieven 1816-1829.
- Gemeentearchief Kampen
- Nieuw archief, archief van het stadsbestuur 1813-1933.

De Hogere Defensie Vorming

R. Groot, brigade-generaal der genie b.d.*

Inleiding

Decennialang kennen we officieren met een brevet, al dan niet zichtbaar gedragen, op het uniform. Naast andere brevetten vormt het brevet voor de hogere vorming een bijzondere categorie. Tot 1992 werden officieren hiertoe opgeleid op de Hogere Krijgsschool, Marine Stafschool en Luchtmacht Stafschool. Deze instituten, die op een rijke historie konden terugzien, werden in genoemd jaar gecolocoerd op het Instituut Defensie Leergangen in Rijswijk.

De schone gedachte hierachter was dat er dan een toenemende gezamenlijkheid van de opleidingen zou ontstaan. In absolute zin is dit ook gebeurd met de invoering van geïntegreerde modules. In de praktijk staat echter de gerichtheid op het krijgsmachtdeel voorop. Dit uit zich niet alleen in de belegging van de infrastructuur, maar ook in de verschillen in programma's, beoordelingen, culturen, et cetera. Zelfs interservice eten is er niet bij, de kleuren hokken bij elkaar.

Tegen de achtergrond van een krimpende defensieorganisatie, een nieu-

w topstructuur en een toenemend belang van *combined and joint operations* werd op 14 januari 2002 door het Comité Chef Defensiestaf en Bevelhebbers ingestemd met de uitgangspunten voor één gezamenlijke Hogere Defensie Vorming (HDV).

In dit artikel ga ik in op de totstandkoming en de inhoud van deze nieuwe opleiding, die in augustus/september 2004 van start gaat. Achtereenvolgens komen de verschillende projectfasen aan de orde, waarna ik afrond met enige randvoorwaardelijke aspecten.

De opzet van het project

In tegenstelling tot civiele instituten voor hoger onderwijs wordt bij de Hogere Defensie Opleidingsinstituten de opleidingsbehoefte vastgesteld door de bevelhebbers van de krijgsmachtdelen. Met name in het segment van hogere en topmanagementfunc-

ties verschuift de aandacht van het militaire optreden in engere zin naar legervorming, omgevings sensitiviteit en een gezonde bedrijfsvoering in vreedstijd.

Het militair optreden speelt een belangrijke rol in de basisopleidingen voor officieren, in de middenmanagement opleidingen en aanvullende cursussen. Bij de hogere vormingen is min of meer een evenwicht bereikt en bij de Leergang Topmanagement Defensie overheersen de omgeving en bedrijfsvoering.

Dilemma

Het probleem waar het accent moet liggen in een opleiding is niet nieuw. Ook in de landen om ons heen kent men het dilemma van de inhoud van de hogere vorming voor officieren.¹

Tegen deze achtergrond is bij de behandeling van de uitgangspunten voor de Hogere Defensie Vorming in 2002 een aantal besluiten genomen: de opleiding duurt maximaal één jaar met het ambitieniveau van een master-opleiding, waarbij het behalen van een master-diploma géén doel op zich vormt. Voor de uitwerking wordt op het Instituut Defensie Leergangen (IDL) een projectgroep ingesteld onder verantwoordelijkheid van de directeur, die regelmatig zal rapporteren over de voortgang aan het Comité Chef Defensiestaf en Bevelhebbers.

Een competentiegerichte aanpak
Op 1 maart 2002 ging het project van

* De auteur leidde van 1 maart 2002 tot 1 september 2003 het project Hogere Defensie Vorming.

¹ Martin van Creveld - *The Training of Officers. From Military Professionalism to Irrelevance* - The Free Press. New York, 1990.

Het Instituut Defensie Leergangen te Rijswijk (Bron: IMG/KI)

start. Gekozen werd voor een competentiegerichte aanpak. Niet zozeer omdat competentiegerichte opleidingen een *hype* zouden zijn², maar omdat competentiegerichte opleiden een duidelijk trend vormt in het hoger onderwijs³.

Ook op het IDL is deze trend ingezet. Als uitgangspunt voor de hogere vorming is op basis van het voorgaande gestart met een competentieprofiel te vervaardigen van de hoger gevormde officier. Daarna is een opleidingsprofiel ontwikkeld, rustend op drie pij-

lers: de officier als diplomaat, de officier als krijger en de officier als manager.

Dit opleidingsprofiel is uitgewerkt in een leerplan waarin de hoofdlijnen van de opleiding staan aangegeven. Dit leerplan vormt weer de basis voor het curriculum met een nadere verfining van de doelstellingen, vakken, werkvormen en tijdsverdeling. Genoemde documenten zijn alle voorgelegd aan het Comité Chef Defensiestaf en Bevelhebbers, dat hiermee heeft ingestemd. Daarnaast is er een onderwijs- en examenreglement opgesteld, waarmee eveneens is ingestemd.

In augustus j.l. is de projectfase beëindigd en is het IDL overgegaan tot de feitelijke programmering en coördinatie van de Hogere Defensie Vorming.

Het competentieprofiel

Doen we het in de huidige Hogere Vormingen nu zo slecht? Het ant-

woord is: nee. We doen het helemaal niet slecht, en in grote lijnen zijn de krijgsmacht delen tevreden over hun hoger gevormde officieren. Vandaar dat de projectgroep een analyse heeft gemaakt van de competenties die thans een rol spelen bij de hoger gevormde officier.

Onmiddellijk deed zich een probleem voor. De krijgsmacht delen hanteren allemaal verschillende definities. Om eenduidigheid te krijgen heeft de projectgroep de competenties van de Algemene Bestuursdienst geadopteerd. Deze vormen voor de gehele Rijksoverheid een kader voor functies van schaal 16 en hoger. Vervolgens is niet alleen maar de huidige situatie gekeken, maar ook naar toekomstige ontwikkelingen. Aldus ontstond een databestand waarin door een score het gewicht van competenties kon worden vastgesteld. De hoogste score was 6 (in alle bestanden), de laagste 0 (in geen enkel bestand).

Gekozen is voor een lineaire scoring om de gevolgen van mogelijk ver-

² Drs. Th.W.M. Hoeks – *Trias 3* (2003) 2 – blz. 13.

³ Prof. dr. Jochems, W.M.G. e.a. – *Competentiegerichte leren: op het grensvak van 'leren van' en 'sturen op'*, TH&MA vol. 7 (2000), nr. 3, blz. 39-42.

Prof. dr. Jochems, W.M.G. – *Integrated e-learning: pedagogy, technology, and organization* – Kogan Page, London, 2003.

Prof. dr. Kessels, J.W.M., e.a. – *Serie Opleidingskunde (o.m. Succesvol ontwerpen, Curriculumconsistentie in opleidingen)* – Kluwer Bedrijfswetenschappen, Deventer, 1996.

keerde interpretaties (onder meer veroorzaakt door definitieproblemen) te minimaliseren. Vervolgens zijn de meest voorkomende competenties getoetst aan het concurrerende waardenmodel van Quinn⁴ en bijna dertig kolonelfuncties bij de krijgsmacht-delen, nationale staven en internationale hoofdkwartieren.

Maar, met enkel competenties op zak kun je nog geen opleiding ontwerpen. Vandaar dat ook bezien zijn de kennis, vaardigheden, persoonskenmerken en motivatie die aan de orde komen in de Hogere Defensie Vorming. Natuurlijk bestaat er soms een overlap. Communicatieve elementen bijvoorbeeld, kun je op verschillende manieren onderbrengen, zowel bij competenties als bij vaardigheden.

Naarmate de projectgroep vorderde, bleek steeds duidelijker dat de kerncompetenties (zie tabel 1) een consistent beeld gaven, ondanks het feit dat de invalshoeken van elkaar verschilden. Nog meer rolbevestigend was het feit dat de competenties van hoger gevormde officieren vrijwel overeenkwamen met die van topmanagers in het bedrijfsleven. Aldus werd een basis gelegd voor het opleidingsprofiel.

Het opleidingsprofiel

De ba-ma structuur

Met het opleidingsprofiel begint de feitelijke vormgeving, waarbij ik het volgende in herinnering roep: één gezamenlijke Hogere Defensie Vorming met het ambitieniveau van een master-opleiding. Vandaar even een zijsprong. Met de ondertekening van de verklaring van Bologna in 1999 verplichtte Nederland zich in het hoger onderwijs (hoger beroeps-onderwijs en wetenschappelijk onderwijs) over te gaan op de Angelsaksische bachelor-master structuur.

Daarnaast is het Defensiebeleid (vide de Defensienota van 1991) dat het militair onderwijs aansluit op het civiele onderwijs. Tegen deze achtergrond is het begrijpelijk dat de Hogere Defensie Opleidingsinstituten één faculteit Militaire Wetenschappen oprichten en de bachelor-master structuur in het hoger militair onderwijs introduceren. Vandaar dat de projectgroep voor de vormgeving de ontwerpcriteria voor een wetenschappelijke opleiding heeft meege-nomen.⁵

Het opleidingsprofiel bevat de oplei-

dingsdoelstellingen, de eindtermen met hun relatieve zwaarte, en de gewenste onderwijsvormen. Op het vlak van competenties vindt een deductie plaats naar die competenties die vanuit het oogpunt van opleidbaarheid van belang zijn.

Om met het laatste te beginnen, gaan we even terug naar het competentieprofiel. Hierbij zijn uit de 42 competenties van de Algemene Bestuursdienst 28 competenties geselecteerd als meest belangrijke. Bij de ontwikkeling van het opleidingsprofiel is een extern adviesbureau (GTP B.V.) ingeschakeld om de competenties te beoordelen op hun bruikbaarheid voor selectie en opleiding (tabel 1). Dit leidde tot een verdere reductie van het aantal bruikbare competenties.

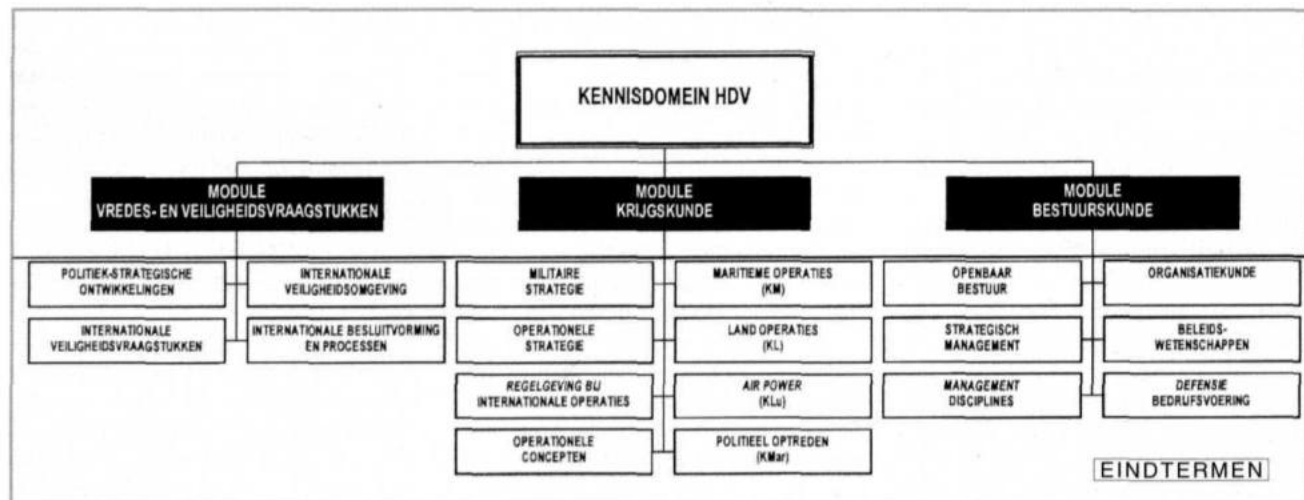
⁴ Quinn, Fearman, Thompson and MacGrath – *Becoming a Master Manager: a competency framework* – John Wiley & Sons, New York, 1996.

⁵ Rapportages van ministerie OC&W: – notitie voorgenomen beleid 'Meer flexibiliteit door het bachelor-master stelsel' van november 2000, gebaseerd op de uitkomsten van de Commissie-Rinnooy Kan; – de eindrapportage van de Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs van september 2000.

SELECTIE		OPLEIDBAARHEID			
ABD nr.	COMPETENTIE	ABD nr.	COMPETENTIE	ABD nr.	COMPETENTIE
4	besluitvaardigheid	9	doelgericht besturen	25	oordeelsvorming
14	initiatief	12	flexibel gedrag	27	organisatiesensitiviteit
15	integriteit	13	informatieanalyse	28	overtuigingskracht
18	leervermogen	20	mondelijke presentatie	29	plannen en organiseren
34	stressbestendigheid	22	netwerkvaardigheid	36	toekomstvisie
			omgevingsbewustzijn	40	zelfinzicht

Legenda. ABD nr. – volgnummer van de competentie volgens de competentieset van de Algemene Bestuurs Dienst.

Tabel 1 – Kerncompetenties voor selectie en opleidbaarheid

Figuur 1 - Eindtermen (kennisgericht)

'Opleidbare competenties'

De 'opleidbare competenties' zijn de competenties waaraan in de HDV structureel aandacht wordt geschonken. Het zou overigens best zo kunnen zijn dat in individuele gevallen ook andere competenties aan de orde komen. Vaak genoeg heb ik gehoord 'maar daar doen we ook wat aan'.

Voor de projectgroep was het echter van belang om door middel van deductie de belangrijkste elementen vast te stellen. Dit geldt niet alleen voor de opleiding, maar ook voor de selectie. De bevelhebbers hebben aangegeven dat de selectie nadrukkelijk een verantwoordelijkheid van de krijgsmachtdelen is. Naast de vijf genoemde competenties in tabel 1 kunnen per krijgsmachtdeel dus ook andere criteria worden gehanteerd voor toelating tot de HDV.

Het opleidingsprofiel is uitgewerkt aan de hand van het opleidingsontwikkelingsmodel van Romiszowski.⁶ Op basis van een enquête bij docenten, cursisten en oud-cursisten, alsmede een analyse van de opleidingsdocumentatie van de huidige midden-

management-opleidingen, hogere vormingen en de Leergang Topmanagement Defensie is inhoud gegeven aan de verschillende aspecten van het opleidingsprofiel. Dit heeft geleid tot de in figuur 1 weergegeven structuur van (kennisgerelateerde) eindtermen. In bijlage 1 zijn de eindtermen uitgewerkt.

Twee stromingen

Een apart vraagstuk betrof de relatieve zwaarte van de delen. Hier botsten de meningen aanzienlijk. Kortweg waren er twee stromingen. Eén stroming stelde krijgskunde centraal, waarbij vredes- en veiligheidsvraagstukken en bestuurskunde slechts ter ondersteuning dienden. De andere stroming benadrukte het verbredend karakter van de opleiding en een meer evenredige verdeling van de hoofdthema's. Hoewel het Comité Chef Defensiestaf en Bevelhebbers voor de laatste benadering koos, bestaan de stromingen nog steeds.

De achterliggende gedachten zijn wel te begrijpen. De faculteit Militaire Wetenschappen ontleent haar bestaansrecht aan het militaire karakter. Na een bachelor-opleiding krijgskunde ligt het in de rede ook een master-opleiding krijgskunde te verzorgen. Dit is echter een andere opleiding dan de Hogere Defensie Vorming. Beide hebben ook een verschillende doel-

groep. Degenen met een master-krijgskunde richten zich op het operationele functiegebied en degenen met een Hogere Defensie Vorming richten zich op de defensie-topstructuur. Naar mijn stellige overtuiging moeten we beide naast elkaar zien, en niet de één in plaats van de ander.

Uiteindelijk heeft het er toe geleid dat na een introductiemodule van 3 weken, een module vredes- en veiligheidsvraagstukken van 10 weken, een module krijgskunde van 14 weken en een module bestuurskunde van 10 weken volgen. De opleiding sluit af met een integratiemodule van 8 weken, waarin onder meer de eindstudie wordt afgerond. De eindstudie, vergelijkbaar met een masterthesis, is hierbij inherent aan het wetenschappelijk niveau van de opleiding.

Volgorde van de modules

Ook de volgorde van de modules werd ter discussie gesteld. Waarom niet krijgskunde als laatste? Dit was immers het meest complexe van de opleiding. Deze stelling bleek echter niet houdbaar. Getracht is de complexiteit van alle vakken te indexeren. Het bleek echter niet mogelijk om een voldoende onderscheidende score te kunnen aanbrengen. Daarom heeft de projectgroep bewust gekozen voor de huidige volgorde.

⁶ Romiszowski, A.J. - *Designing Instructional Systems - Decision making in course planning and curriculum design* - Kogan Page Ltd, London, 1981.

Eerst wordt ingegaan op de omgeving waarin Defensie opereert, waarbij het veiligheidsbeleid centraal staat. Vervolgens wordt ingegaan op de daadwerkelijke inzet van eenheden in de volle breedte van het inzet spectrum. Pas dan, en ook met de verworven kennis, wordt de vredesbedrijfsvoering en de instandhouding van Defensie op de langere termijn behandeld.

Als het merendeel van bestuurskunde aan de orde is geweest, wordt de

len-indeling volgens Kolb en de indeling van Vermunt⁷ (die elkaar aanvullen).

De resultaten van de enquêtes geven een consistent beeld en sluiten goed aan bij de onderwijsvisie van de in oprichting zijnde faculteit Militaire Wetenschappen. Gekozen is een combinatie van onderwijsvormen, waarbij het leren van de student centraal staat en niet het doceren door de docent. Het klassieke hoorcollege speelt geen

een uitgangspunt. De toepassing van deze onderwijsvormen is goed te incorporeren in de al geïdentificeerde thematische indeling van de kennisvelden van de Hogere Defensie Vorming.

Het leerplan van de opleiding

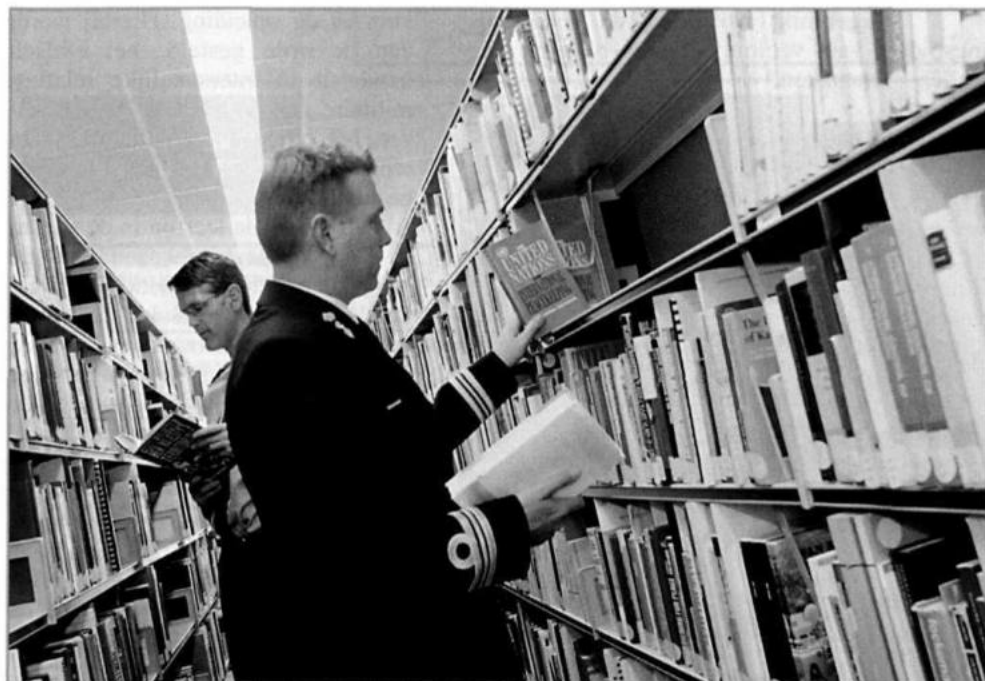
Nadat het Comité Chef Defensiestaf en Bevelhebbers op 2 december 2002 instemde met het opleidingsprofiel werd begonnen met de vervolgstap, het opstellen van een leerplan. Hierbij zijn de eindtermen vertaald naar enkelvoudige leerdoelen, waarbij is vastgesteld met welke cognitieve diepgang zij worden behandeld. Vervolgens zijn deze leerdoelen aan de hand van het onderwijsconcept tot vakken samengenomen en voorzien van (actieve) werkvormen.

Hierbij sluiten de werkvormen zowel aan bij het te bereiken cognitieve niveau als bij de doorlopende opbouw en ontwikkeling van vaardigheden en competenties. Als laatste stap zijn de vakken per module

in een logische volgorde gegroepeerd. Hierbij zij opgemerkt dat een aantal vakken, bijvoorbeeld Juridische Kaders en Ethiek & Leiderschap door de gehele opleiding heenlopen.

Toetsen

Per module is telkens een centraal thema gekozen dat als een 'rode draad' door de module heenloopt en de vakken in de module samenbindt. De leeractiviteiten die aan een vak zijn verbonden, leiden zo tot tastbare bijdragen aan de centrale doelstelling van de module. De doorlopende opbouw van competenties en vaardigheden wordt eveneens gereflecteerd in het toetsen. De opleiding bevat een beperkt aantal individuele toetsmo-

De bibliotheek van het IDL (Bron: IMG/KI)

opdracht voor de eindstudie verstrekt. De eindstudie moet hierbij direct in verband staan met één van de hoofdthema's.

Onderwijsvormen

Ten slotte wil ik het laatste aspect van het opleidingsprofiel onder uw aandacht brengen, en wel de onderwijsvormen. Deze onderwijsvormen zijn zo goed mogelijk afgestemd op de doelgroep, waarbij is gekeken naar een zo hoog mogelijk leerrendement. Voor het bepalen van de te hanteren methoden is daartoe een aantal vragen gesteld aan docenten, cursisten en oud-cursisten op basis van de leerstij-

dominante rol meer, gezien de weinig actieve rol van de student. Probleemgestuurd onderwijs, projectonderwijs en case-onderwijs zorgen ervoor dat de gehele leerproces volgens Kolb wordt doorlopen.

Een thematische, interdisciplinaire indeling van het curriculum is hierbij

⁷ Kolb, D.A. - *Experimental Learning: experience as the source of learning and development* - Prentice Hall, Englewood - Cliffs, NJ, 1984.

Vermunt, J. - *Leerstijlen en sturen van onderwijsprocessen in het hoger onderwijs* - Swets en Zeitlinger, Amsterdam/Lisse, 1992.

menten, die per module de voortgang van de student verifiëren.

Dit vertaalt zich in een afnemende reeks van 'meer toetsmomenten met een beperkte complexiteit' naar 'minder toetsmomenten met een toenemende complexiteit'. Zo zijn er in de module Vredes- en Veiligheidsvraagstukken vier toetsen opgenomen, in Krijgskunde drie, in Bestuurskunde twee en in de Integratiemodule één, namelijk de eindstudie.

Studielast

De verdeling van de opleidingstijd over de vakken verdient een toelich-

ker nog, iemand die dagelijks naar huis gaat, ontkomt er niet aan ook in het weekend te studeren.

Criteria

Bij de vakken zijn zo objectief mogelijk criteria vastgesteld voor de omvang, inhoud en diepgang ervan. Daarna is met een multicriteria-benadering de verdeling gemaakt. Ik ben me wel bewust van de beperkingen van deze methodiek (zij is slechts indicatief en afhankelijk van toegekende weegfactoren), die overigens gebruikt wordt bij de benadering van veelomvattende beleidsvraagstukken.⁸

Het auditorium van het IDL (bron: IMG/KI)

Ethiek

Juridische kaders vormen een doorlopende leerlijn, hetgeen tot uiting komt bij internationale structuren (internationaal en verdragsrecht), de Europese integratie (Europees recht), militair-juridische en ethische kaders (humanitair oorlogsrecht, wereldcultureel erfgoed, *Rules of Engagement*) en bij de grondslagen van het openbaar bestuur (staats- en bestuursrecht).

Op soortgelijke wijze komt ethiek voor in de opleiding. Hierbij wordt aan de orde gesteld: het ethisch handelen in interstatelijke relaties, militaire ethiek bij operationele inzet, het omgaan met dilemma's en ethisch handelen in het openbaar bestuur.

Als doorlopende leerlijn in de module Krijgskunde is gekozen voor de krijgshistorische casuïstiek. Krijgskunde of krijgswetenschap (een filosofische discussie waar ik even buiten blijf) heeft belangrijke empirische grondslagen (hetgeen ik volkomen onderschrijf!) die als een rode draad door de module heenlopen.

Om een compleet overzicht te krijgen van de opbouw van de opleiding staan in figuur 2 de modules tot op het niveau van vakken uitgewerkt, met de daaraan gekoppelde studiebelasting.

Het onderwijs- en examenreglement

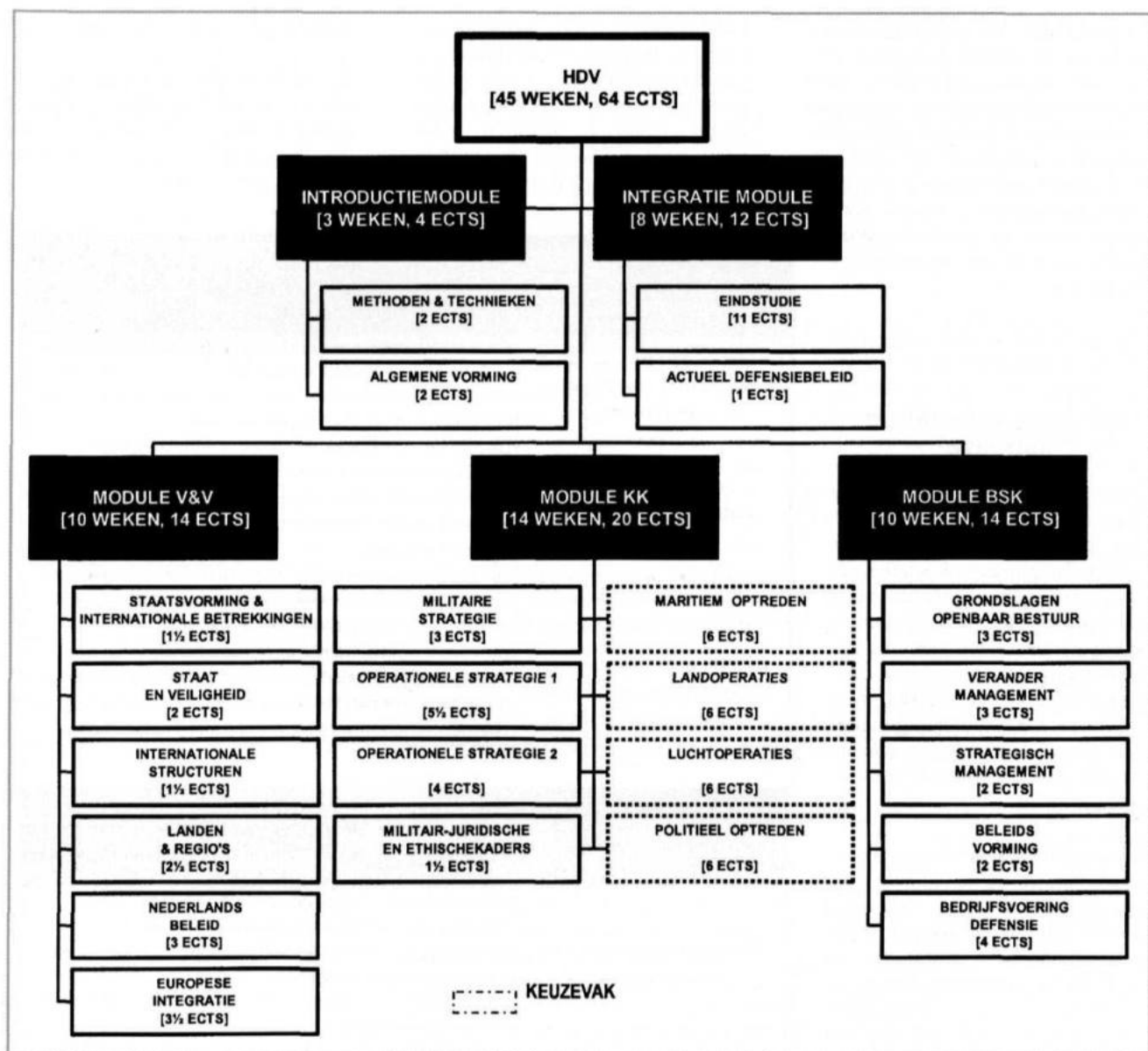
Ingevolge de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek dient een aantal zaken van een academische opleiding in formele zin geregeld te zijn, mede met het oog op een eventuele accreditatie. Daarom is er ook voor de HDV een onderwijs- en examenreglement gemaakt. Niet alleen vanuit het oogpunt van rechtszekerheid voor de student, maar ook normstellend voor de leiding, docenten en examinatoren zijn regels vastgelegd betreffende de inrichting van de opleiding, de toetsing, studiebegeleiding, ontheffing, etc. Met al die regels wil ik u niet vervelen. Ik licht

ting. In de civiele academische wereld gaat men uit van 'European Credit Transfer System' eenheden (ECTS), waarbij één ECTS een studielast van 28 uur vertegenwoordigt. Op basis van ervaringsgegevens, de dagindeling op het IDL en ervan uitgaande dat een student 's avonds tot circa 22:00 uur studeert en in Rijswijk verblijft, is door de projectgroep een netto gemiddelde studiebelasting van 40 uur per week gehanteerd, hetgeen overeenkomst met 1,4 ECTS.

Let wel, dit zijn netto uren. Reistijden, pauzes, het beoefenen van sport, et cetera vallen hier dus buiten. Ster-

De feitelijke tijdsverdeling kan pas plaatsvinden bij de uitwerking van het curriculum. In deze fase kan wél een indicatie worden gegeven hoeveel ECTS er aan een vak besteed wordt, zodat er in ieder geval een richtsnoer bestaat. Hieraan was grote behoefte omdat vakdocenten, vaak uit enthousiasme voor hun vak, de neiging hebben om te 'overvragen' voor hun eigen vakgebied.

⁸ Ministerie van Financiën - Afdeling Beleids-evaluatie en -instrumentatie - Evaluatiemethoden, een introductie - Vierde, herziene druk, Sdu, Den Haag, 1992.

Figuur 2 - Opbouw HDV

er slechts één uit, omdat die verschilt van de huidige situatie.

Van iedere student wordt een portfolio aangelegd, mogelijk in de toekomst in digitale vorm, waarin wordt opgenomen:

- de toetsingsresultaten en het beoordeelde werk;
- het persoonlijk ontwikkelingsplan;
- de voortgangsrapportages en adviezen met betrekking tot de competentie-ontwikkeling;
- de voortgangsrapportages en adviezen met betrekking tot de ontwikkeling van sociale en leiderschapsvaardigheden;

zen met betrekking tot de ontwikkeling van sociale en leiderschapsvaardigheden;

- al het schriftelijk werk van de student;
- overige informatie die relevant is voor de vorming en beoordeling van de student.⁹

Het spreekt voor zich dat vanuit het

⁹ Projectrapportage 5 - Interim Onderwijs- en Examenreglement Hogere Defensie Vorming - IDL, Rijswijk, 2003, art. 4.2.

oogpunt van de bescherming van persoonsgegevens waarborgen voor de privacy zijn getroffen.

Het curriculum-ontwerp

Bij het maken van het curriculum, een proces dat meer dan vier maanden in beslag nam, ging het erom het leerplan zodanig gedetailleerd uit te werken dat een 'buitenstaander' voldoende houvast had om een vak in te vullen.

Per onderdeel (vak, oefening, *battlefield-tour*, et cetera) is daarom omschreven welke doelstelling moet worden bereikt, eventueel uitgewerkt in sub-doelstellingen, hoe de beschikbare tijd wordt ingedeeld en welke werkvormen worden gehanteerd. In voorkomend geval is tevens aangegeven hoe er getoetst wordt. Hierbij maak ik een aantal kanttekeningen.

- Ten eerste zult u zich afvragen of alles voorgeschreven is in de opleiding. Dit is per sé niet het geval. In het curriculum wordt degenen die het vak doceren voldoende ruimte gelaten voor een eigen invulling, met andere woorden: de projectgroep is niet op de stoel van de docent gaan zitten. Toch is er ook sprake van een zekere gebondenheid. Vooral de opbouw van vaardigheden en competenties laten een doorlopende lijn zien van relatief minder complex naar relatief meer complex. De behandeling van de stof door de docent moet aansluiten bij deze doorlopende ontwikkelingslijnen.
- De tweede kanttekening wil ik graag maken bij de zelfstudie. In de Hogere Defensie Vorming wordt substantieel meer tijd uitgetrokken voor zelfstudie en zelfstandig onderzoek dan in de huidige Hogere Vormingen. Hiervoor is bewust gekozen om inhoud te geven aan het wetenschappelijk karakter en om daadwerkelijk inhoud te geven aan een noodzakelijke diepgang die niet alleen in de colleges kan worden bereikt.
- Een derde opmerking betreft de relaties tussen de vakken. Zoals eerder opgemerkt, loopt door de modules een centrale projectlijn. In het curriculum wordt aangegeven hoe de vakken aan deze centrale projectlijn bijdragen. Als voorbeeld noem ik de module Bestuurskunde. Hierin is de centrale projectlijn het Integraal

Defensieplan. Door systematisch voort te bouwen op de kennis uit voorgaande modules, wordt in deze module aandacht besteed aan financieel-economische aspecten, persoonlijke aspecten, materiële instandhoudingsaspecten, wordt een scenario-

analyse gehanteerd, et cetera.

Het uiteindelijke doel is dat de studenten in groepsverband, berekend kunnen aangeven hoe de defensieorganisatie er in de toekomst komt uit te zien.

VREDES- EN VEILIGHEIDSVRAAGSTUKKEN	
EINDTERM	OMSCHRIJVING
De aard en oorzaken van actuele nationale en internationale vraagstukken.	De student moet in staat zijn een wetenschappelijke analyse uit te voeren van de aard en oorzaken van actuele nationale en internationale vraagstukken en de relevantie hiervan voor de Defensie-organisatie kunnen vaststellen.
De ontwikkelingen op politiek-strategisch gebied	De student moet in staat zijn beleid te ontwikkelen op basis van de analyse van internationale vraagstukken, uitmondend in een 'Grand Strategy', waarin instrumenten van macht geordineerd worden ingezet binnen de randvoorwaarden van ethisch normbesef.
De processen, besluitvorming en gevolgen van internationale ontwikkelingen voor Nederland	De student moet in staat zijn de processen en besluitvorming van internationale ontwikkelingen te analyseren en de gevolgen hiervan voor Nederland vast te stellen.
De nationale en internationale omgeving waarin de Defensie-organisatie functioneert	De student moet in vredes- en crisissituaties over vaardigheden in internationaal onderhandelen beschikken en onder hoge druk besluiten kunnen nemen in het kader van de nationale veiligheid in samenwerking met civiele instanties.

KRIJGSKUNDE	
EINDTERM	OMSCHRIJVING
De ontwikkelingen op militair-strategisch gebied	De student moet in staat zijn op basis van de historische ontwikkeling van militaire strategie, alsmede de belangrijkste militair-strategische theorieën, een fundament te leggen onder de ontwikkeling en aanwending van militaire machtsmiddelen (uitmondend in het formuleren van militair-strategische doelstellingen en directieven).
De operationele strategie (leer der operaties)	De student moet in staat zijn gezamenlijke campagnes (Joint and Combined Operations) te plannen en uit te voeren, waarbij de officier effectief en harmonieus samenwerkt met collega's van andere krijgsmachtdelen of een andere nationaliteit.
De regelgeving bij internationale operaties.	De student moet in staat zijn om nationale en internationale regelgeving aangaande juridische aspecten, cultureel erfgoed en 'Rules of Engagement' in de praktijk, d.w.z. bij een daadwerkelijke inzet, toe te passen en zijn/haar handelen ethisch te toetsen.
De operationele concepten van de vier krijgsmachtdelen	De student heeft inzicht in de wijze waarop de andere krijgsmachtdelen zijn georganiseerd, over welke middelen zij beschikken en hoe zij optreden. De officier is zich daarbij bewust van de mogelijkheden en beperkingen van de krijgsmachtdelen en houdt hiermee rekening bij samenwerking.

Figuur 3 - Eindtermen

• De vierde en laatste bemerking betreft de eindstudie. In de opleiding is tijd uitgetrokken (11 ECTS) voor het schrijven, presenteren en verdedigen van een zelfstandig wetenschappelijk onderzoek. De beeldvorming dat je dan 'lekker

thuis kunt feesten' of dat 'je er meer aan hebt om colleges te volgen, want daar leer je meer van', gaat voorbij aan de karakteristieken van een wetenschappelijke opleiding. Het onderzoek hoeft niet per sé theoretisch te zijn, maar kan ook

gerelateerd zijn aan een vraagstuk in de defensieorganisatie en al dan niet worden gecombineerd met een bedrijfsstage, bijvoorbeeld een bedrijfskundige stage bij het Hoger Onderhouds Bedrijf. Bij de presentaties gaat het er niet om alleen het eigen werk te presenteren, maar ook om kennis te nemen van en te discussiëren over het werk van mede-studenten teneinde zo een gewenste verbreding te bewerkstelligen.

Randvoorwaardelijke aspecten

Omdat wij bij de totstandkoming vaak werden geconfronteerd met randvoorwaardelijke aspecten van de opleiding, wil ik daar toch op ingaan. Vanuit hun verantwoordelijkheid als behoefte-stellers hebben de bevelhebbers een ambitieniveau vastgesteld, maar niet op voorhand dat de Hogere Defensie Vorming accreditiebaar moet zijn.

Bij het ontwerpen is hiermee echter wel rekening gehouden. Accreditatie door de Nederlandse Accreditatie Organisatie veronderstelt echter meer dan een academische opleiding. Om te beginnen dient er een goed functionerende faculteit Militaire Wetenschappen te zijn, waar naast hoger onderwijs ook wetenschappelijk onderzoek een plaats heeft. Juist de combinatie van onderwijs én onderzoek is een voorwaarde voor accreditatie. Daarnaast dienen de docenten gekwalificeerd te zijn, analoog aan de civiele academische wereld die eisen stelt aan universitair docenten, hoofddocenten en hoogleraren.

Op praktische gronden zal het IDL, dat nu krijgsmachtdeelericht georganiseerd is, een reorganisatie moeten ondergaan. Onder meer de invoering van de faculteit en de Hogere Defensie

KRIJGSKUNDE (vervolg)	
EINDTERM	OMSCHRIJVING
Het optreden van het eigen krijgsmachtdeel	<p>KM - Maritieme operaties</p> <p>De student dient op basis van de actualiteit en door zelf te ontwikkelen scenario's een conceptuele analyse te kunnen maken van het optreden van de Koninklijke Marine. Hierbij dient hij/zij dit optreden te kunnen vertalen naar uitgangspunten voor beleid voor het inrichten van een op haar taak berekende Koninklijke Marine en dit te kunnen concretiseren in een operationeel concept, rekening houdend met denkbeelden en doctrines die richting geven aan het maritiem optreden in algemene zin.</p>
	<p>KL - Land-operaties</p> <p>De student kan een onderbouwde visie formuleren over het heden, verleden en de toekomst van landoptreden, alsmede toekomstgerichte ontwikkelingen bij landstrijdkrachten en/of de Koninklijke Landmacht. Hij/zij kan de inzet van landstrijdkrachten op het niveau van 'land component commander' voorbereiden en uitvoeren en een visie formuleren over de operationele randvoorwaarden voor de bedrijfsvoering van de Koninklijke Landmacht.</p>
	<p>KLu - Airpower</p> <p>De student kan een beoordeling maken van de algemene rol die Airpower nu en in de toekomst kan spelen als machtsmiddel, enerzijds op basis van de krijgshistorische inzet van Airpower en de daaruit te destilleren mogelijkheden en beperkingen van Airpower, en anderzijds op basis van analyses van actuele veiligheidsstukken. Waar de situatie daarom vraagt zal hij conceptuele aanpassingen kunnen aanbrengen en de daaruit voortvloeiende consequenties kunnen overzien voor de inzet van Airpower op strategisch niveau. Hij/zij zal dit kunnen concretiseren in operationele concepten en kennis hebben van de wijze waarop dit leidt tot de ontwikkeling van luchtcampagnes. Rekening houdend met de positie die de Koninklijke Luchtmacht inneemt binnen de Nederlandse Defensie-organisatie en binnen internationale veiligheidsorganisaties, zal hij/zij dit kunnen vertalen naar uitgangspunten voor beleid voor het inrichten van een voor haar taak berekende KLu.</p>
	<p>KMar - Politieel optreden</p> <p>De student dient op basis van een strategische analyse een beoordeling te kunnen maken van de plaats en functie van de KMar in het handhaven en herstellen van de (nationale en internationale) openbare- en rechtsorde. Hij/zij is daarbij in staat alternatieve scenario's te ontwikkelen, in samenhang en samenwerking met partners binnen en buiten de Defensie-organisatie.</p>

Figuur 3 - Eindtermen

Vorming, maar ook ontwikkelingen in de bedrijfsvoering en besturing van de defensieorganisatie nopen tot een andere organisatie voordat de Hogere Defensie Vorming van start gaat. Gelijktijdig dient de ICT-ondersteuning aangepast te worden. Niet alleen bestaat behoefte aan een wetenschappelijk onderwijs-netwerk (bij voorkeur samen met de Koninklijke Mili-

taire Academie en het Koninklijk Instituut voor de Marine), maar er zal ook behoefte zijn aan een opleidingsondersteuningspakket dat aansluit op Peoplesoft van P&O 2000+. Ten slotte valt niet uit te sluiten dat ook enige infrastructurele aanpassingen nodig zijn om de nieuwe organisatie en de nieuwe opleidingen te accommoderen.

Brevet

Ik begon dit artikel met het brevet, en daar wil ik ook mee eindigen. De 'Gouden Zon' is inmiddels een begrip, maar van enig defensiebeleid inzake brevetten is nog geen sprake. Marine, landmacht, luchtmacht en marechaussee doen het allemaal net iets anders. Met de invoering van de Hogere Defensie Vorming willen de bevelhebbers in ieder geval een gezamenlijke uitstraling.

Mijn persoonlijk idee is één brevet met één embleem dat door eenieder zichtbaar wordt gedragen. In dit embleem zouden ook naar mijn smaak de zon en kompasroos zichtbaar moeten zijn. Daarbij preferer ik inspiratie uit de rijke heraldiek die we hebben boven de huisstijl van Defensie, en goud boven zilver!

Tot besluit

Anderhalf jaar is de projectgroep, ondersteund door hoogleraren, vakdocenten, onderwijskundigen en externe adviseurs, bezig geweest met de Hogere Defensie Vorming. Ik ben ervan overtuigd dat door de fundamentele aanpak een kwalitatief hoogwaardige opleiding is ontstaan. Nadrukkelijk staat hierbij de gezamenlijkheid voorop.

De opzet en de inhoud van de opleiding bieden de mogelijkheid voor een latere accreditatie door de Nederlandse Accreditatie Organisatie, waarmee de Hogere Defensie Vorming een civiel erkende master-opleiding kan worden.

De programmering en coördinatie, alsmede een goede invulling van de randvoorwaardelijke aspecten vormen evenwel een *conditio sine qua non* om het daadwerkelijk zo ver te laten komen.

BESTUURSKUNDE	
EINDTERM	OMSCHRIJVING
De grondslagen, inrichting en ontwikkelingen van het openbaar bestuur	De student moet in staat zijn de inrichting van de staat der Nederlanden in bestuurlijke zin en het Nederlandse politieke systeem te beschrijven en te relateren aan andere belangrijke politieke systemen in Europa en overige delen van de wereld. De officier moet de maatschappelijke aspecten die het politieke proces beïnvloeden kunnen beschrijven en de bestuurlijke verhoudingen tussen de militaire top en de politiek kunnen benoemen.
De theorie en praktische toepassing van organisatiekunde	De student moet als hoger-manager bij het eigen krijgsmachtdeel, op het ministerie of bij een internationale staf op basis van verschillende theoretische benaderingen richting en inhoud kunnen geven aan het bestuur van een organisatie (-deel), rekening houdend met relevante omgevingsinvloeden. Daarnaast moet hij in staat zijn organisatieveranderingsprocessen te kunnen voorbereiden en begeleiden.
De theorie en praktische toepassing van strategisch management.	De student moet vanuit theoretisch beschouwingen over strategische beleidsvorming uit de private sector die universeel toepasbaar zijn, inzicht hebben in het formuleren van de strategie van een organisatie(-deel) bij de overheid en dit kunnen operationaliseren naar concrete maatregelen in een organisatie(-deel).
Beleidswetenschappen	De student is in staat om op effectieve wijze te participeren in het beleidsvormingsproces, zowel bij het eigen krijgsmachtdeel, als op het ministerie en bij internationale staven. Daarnaast beschikt hij over de nodige kennis om de effectiviteit van beleid te analyseren en de vaardigheid om de beoordeling hiervan te vertalen naar verbeteringsmaatregelen.
Management disciplines	De student kan leiding geven aan Defensie-specifieke processen vanuit een brede oriëntatie met betrekking tot ontwikkelingen op het gebied van financieel-economisch management, informatiemanagement, materieel-logistiek management en personeelsmanagement.
De grondslagen en de uitvoering van het Defensiebeleid en de daarvan afgeleide bedrijfsvoering, tot op krijgsmachtdeelniveau.	De student moet de omgevingsfactoren kunnen vaststellen, die nationaal en internationaal het Defensiebeleid beïnvloeden op financieel-economisch, sociaal-maatschappelijk en technologisch gebied. Op basis hiervan moet hij/zij kunnen bijdragen aan het bestuur van de Defensie-organisatie en kunnen omgaan met de spanning tussen gewenste en noodzakelijke beleidsmaatregelen en de daarvoor beschikbare financiële ruimte.

Figuur 3 - Eindtermen

The Baltic States

Transition towards Efficient Armed Forces

M.H. Clemmesen, Brigadier General*

Introduction

Lithuania, Latvia and Estonia have now succeeded in their security policy aspirations. All three were invited to join NATO at the November 2002 Prague Summit. They have now concluded their accession talks and are to join the Alliance in spring 2004.

The mature political and economic development in the three, very different, states has made this step natural. During the last five or so years the three have also gradually accelerated their efforts to prepare their developing armed forces for a role in the Alliance. This task has not been and will not be easy. One of the reasons is that this task included both a building-up from the ground and thereafter a total reform of the first new structures. The latter challenge is similar to that required everywhere in the Central and Eastern European armed forces to make them focused and cost-effective.

This article will cover different key aspects of the reform needs in all these states thereby, indirectly, covering the situation in the Baltic states

since 1991 and the coming years. It is built on eight years of observations, studies, conversations and work in the three states as an insider with the perspective of an outsider. In the last three years the regional perspective has been supplemented and enriched with observations and conversations in several other Central and East European (CEE) countries.

The first phase

The building-up of the armed forces was seen as urgent. During the first few years, there was an acute percep-

tion of the threat. The Russian occupation troops were still around, and statements from a variety of sources in the Russian Federation reinforced the inherent problem of their presence. Something had to be done, quickly, to develop the ability to fight back.

This was not easy. Cadres for the armed forces had to be recruited. Some were found among the limited number of relatively untainted professionals from the Soviet Armed Forces. Others came from the volunteer cadres of the home guard forces created or recreated in 1990-91. The

Festiviteiten bij het leggen van de eerste steen van het gebouw van de Defensie Liga in Riga, tegenwoordig het Baltic Defence College (BDC), september 1939 (Bron: BDC; collectie: IMG/KI)

* Brigadier General Clemmesen, Danish Army, is the initiator and commandant of the Baltic Defence College, the staff and war college of the three Baltic states. The college is located in Tartu, Estonia. The article is a slightly updated version of an article in *Baltic Defence Review* no. 8, 2002.

Het gebouw van de Defensie Liga na voltooiing in 1941, in gebruik genomen als Duits Hoofdkwartier

(Bron: BDC; collectie: IMG/KI)

latter group was supplemented with officers, normally retired, from the Baltic Diaspora in the U.S. and elsewhere.

A strained relationship between these two groups and their political friends added to the problems on several occasions. None had any experience of how to build and operate armed forces in small democracies.

The forces had to be armed and equipped. The withdrawing colonial forces took everything with them, and initially no states dared to donate and few were willing to sell armaments, concerned as all were with the possible response of Russia.

A destroyed military infrastructure

The military infrastructure was deliberately destroyed by the departing Russians and thereafter used as quarries by the local population. What was destroyed and what was left was of

very low quality. What had initially been well constructed in the Russian Empire or during the Independence Period had been undermined by bad maintenance, and what had been built in the last Soviet decades was in an even worse shape.

Parallel to the armed forces building-up, the national economy had to be reformed and revitalised, and the state had to justify taxing it for common projects by developing a new 'social contract', the legitimacy of the political system and trust in its leadership. This is still an unfinished process, and it was and is far from obvious that a significant part of the limited available state resources should go to the development of the armed forces.

Priorities

Both a majority of the population and most politicians considered it futile to attempt to create independent self-defence forces. The maximum that most considered possible and desir-

able was the marking of the national will to exist by a fight at the border followed by guerrilla actions in the forests. Only a potential NATO-framework for the armed forces could justify giving a high priority to their development beyond that basic level.

The reform requirements

It is important to understand, and accept, that the transition outlined in the rest of the article is necessary for the creation of 'best practice' Western type armed forces for the Post Cold War variety of missions. The process is likely to be protracted before completed, spanning a couple of decades in most cases. It is relevant not only for CEE states that aspire and prepare for NATO membership, but also for new NATO member states that want to develop effective contributions to the alliance and to international operations in other frameworks.

It is, however, also relevant for the states with a Soviet or Yugoslav heritage that only want to create effective, future-orientated armed forces. The reforms described are relevant no matter what main tasks the forces are given, the degree of specialisation, and the level of resources made available for the creation and maintenance of the structures.

The Baltic states and nearly all other CEE states are on some path towards the here outlined reformed situation. However, the CEE countries have much work to do before they reach a 'best practice' level. They are not alone. Several West European states have apparently found it difficult to adjust their militaries and the political-military co-operation pattern away from the Cold War optimisation, preparing to meet the one and only threat.

The required reforms go far beyond the creation of basic interoperability to ensure a reasonable level of English language understanding in the cadre, effective technical communications interfaces as well as common communication, reporting and command formats. They even go beyond creating the 'human interoperability' that comes from the ability to accept and understand different national and organisational cultures well enough to co-operate with a minimum of friction. What is required is a deep transformation of structures that ensures the largest and most effective force contribution that can be created on the basis of the available limited resources.

The Political-Military co-operation level

A focused development and use of the armed forces of a state depends on an effective and trusting dialogue between the elected state politicians and the formally appointed, senior officer. In a reformed situation, the following relationship has been established.

The directly responsible politician, normally the defence minister, will in an open and effective way communicate the political priorities and limitations. He understands that he is totally dependent on the advice from and effective implementation of decisions by the armed forces represented by their senior representative, the Commander of the Armed Forces.

servicing and the situation in the different armed services under his command.

The Chief and his associates must accept deep in their hearts that they are there to serve the elected politicians in the government loyally, no matter what they think of them or their policies. In a mature democracy

Een lid van een Brits trainings- en adviesteam overlegt met een Estlandse commandant tijdens een aanvalsoefening (Collectie: IMG/KI)

The latter understands and accepts that his role is limited to the subordinate one of advice and implementation. He will, to be effective, have a deep professional understanding of the capabilities and limitations of the existing armed forces and the potential of any planned or possible developments. This understanding will only be developed by a combination of gaining professional and personal maturity during a protracted and varied service. It needs to be created and maintained by actively seeking to be updated about the condition of the forces, and by having developed a positive empathy with both the role and situation of the politicians he is

military leaders have no formal or informal direct responsibilities to the nation.

Legacies from the past

This – reformed – situation is not easy to generate. A legacy of the past was that the new post-1989 politicians deeply mistrusted the leading military, and tended to seek the advice they wanted to hear by bypassing the formal leaders, or by getting it from foreign advisors. In some cases the advice, if any, from the existing professional military was so remote from the requirements, and so irrelevant, that no advice was sought thereafter. The reason for not seeking advice

could, in some instances, be that the politician simply did not think that he needed the advice.

The professional military on their side were normally unsuited to play their role in the new relationship. Very few accepted that the government, made up of 'amateurs' who served a party group rather than the nation, could have any real authority over national security matters. Subordination to the state president might be accepted, but not to a 'politician' from the parliament.

Having developed professionally in a dictatorship, where the armed forces only had the preparation for total war to worry about, senior officers found

al and centralistic management style that hindered effective interaction with talented subordinates.

To develop co-operation

A precondition for the easy creation of a dialogue based on trust is, however, that the politicians chosen as defence ministers are eager to develop the co-operation, and that they understand the need for good interaction. Another obvious requirement is that they, and the civil servants that assist them, are trustworthy, honest, decent, capable, and mature persons.

It would be very difficult for a senior, grizzled professional, who, by definition, is willing to lay down his life for the nation, to respect a corrupt, self-

forces. Thus there were two groups of senior military personnel, none of them with a background that prepared them very well for their part in the political-military dialogue in a small democratic state. In these three states the transition depends on the leading professional positions being filled by officers with most of their service experience and education from the post-1991 period. A full generation change must take place within the next few years to ensure the proper use of state resources and an effective integration in NATO.

In all CEE countries successful transition requires an accelerated generation change in the leadership from colonel level upwards combined with a drastic slimming of the bloated number of officers of high rank. A well organised and supported retirement scheme is thus a precondition for reform.

Staf van het Baltic Defence College (Bron: BDC; collectie: IMG/KI)

The unit level

The problems of the unreformed armed force structure are clearly visible at the bottom of the structure, the unit level. The key purpose of a peacetime military structure is to develop and maintain high-quality units, (battalions, ships, air force squadrons) at various states of readiness. The first step in fulfilling that purpose is to ensure high-quality, professionally and personally mature unit leadership. The structure must ensure that the very best mid-career officers are rotated out from the central staff and training elements to command units. This is necessary to ensure that the units have the best leadership possible and to create a professional foundation for later work in senior staff, military education and command positions.

The personnel management system should make certain that the very best compete hard to get unit command, knowing that without a successful period as commander, their career will be limited to specialist fields, and

it close to impossible to understand more limited roles for the armed forces and accept that a dialogue with the 'amateurs' was necessary.

The smaller the state, the more difficult it was for ex-Soviet officers to adjust. Nearly all senior army and many air force officers simply lacked the professional depth to create other types of forces than those they had been programmed to operate. They were also handicapped by a dictatori-

servant character as his boss. It does not help co-operation either, if he routinely transmits his decisions indirectly, via unjustifiably self-confident, newly employed, young civil servants.

In the Baltic states the situation was often even more complex. As mentioned above, persons from the volunteer and paramilitary forces without regular officer education gained a key role in the development of the armed

they will not reach high command posts. The system, however, should also ensure that rotation between posts in different parts of the country is supported economically and by common-sense regulations so that the families of the best officers feel reasonably well supported.

Freedom of action

The unit should have a very high and demanding activity level in order to ensure that the officer develops and is tested as unit commander. The commander should have considerable freedom of action, even if his performance in all fields is evaluated continuously. In good Western armies, a senior officer with recent, very successful unit command experience, in the army normally a brigade commander, carries out the key role in the evaluation.

As the future leadership is serving as unit commanders, the central staffs keep in close contact with the units to ensure that their administration is supporting unit effectiveness.

This situation is very far removed from the unreformed situation in the Central and Eastern European armed forces. The units were commanded by very young officers, in the army normally captains. They had little or no freedom of action. The 'centre', the central authorities in the capital, inspected their work, but they had absolutely no influence on developments and decisions at that centre. Their life and that of their officers mirrored the provincial garrison life of Chekov's plays, without the more charming fin-de-siecle elements.

If they were lucky or well connected they escaped early to a position in the 'centre' and to higher military education. Most stayed in the centre, quickly becoming bureaucrats or teachers

with only a faint, very theoretical link to the reality in the units, abhorring the very idea of ever returning to these units.

Undermining factors

Creating a well-functioning rotation system in the CEE armed forces is very often undermined by the following four factors:

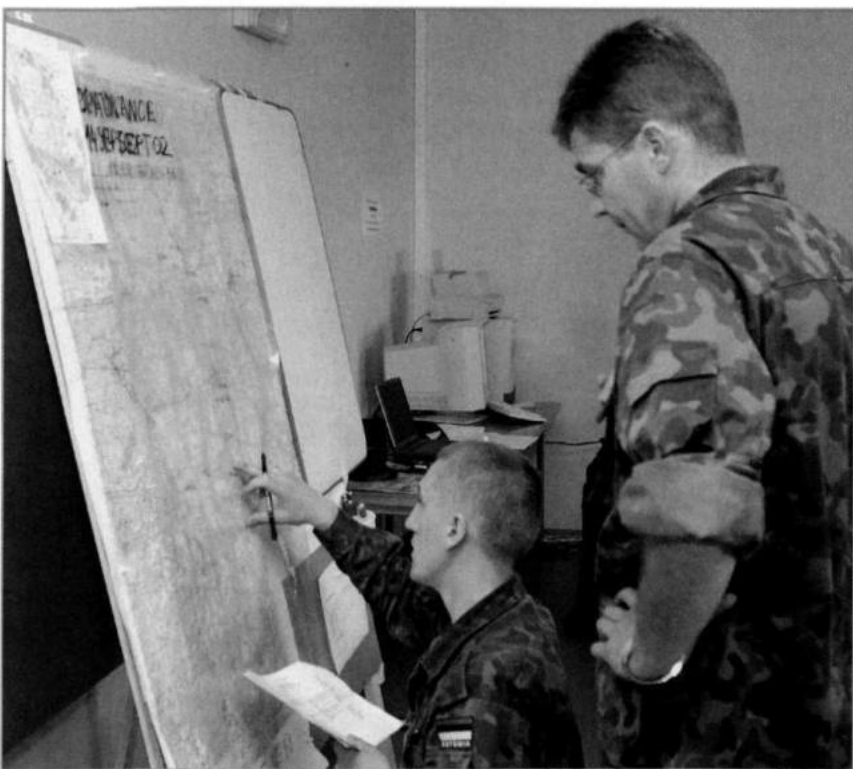
- The officers see no reason why they and their families should suffer, when the politicians, civil servants, and senior officers above and around them act with little or no public or professional spirit.
- The politicians and senior commanders do not want to let their best and most intelligent military assistants depart for the provinces.
- There is little or no understanding of the fact that practice is more important than theory in creating military effectiveness.

- In a world where the 'Potemkin Village' facade¹ is much more important than the reality, the units do not count.

At the Basic Combined Arms Formation level

Western armies have found that the existence of the basic combined arms formation headquarters level, normally the brigade, is necessary for the development of an officer corps in the units with a practical, professional understanding of combined armed tactics.

The unit, the battalion, will, in its training programme, have to concentrate on the training of the sub-units, the companies, specialising in developing effective handling of the 'tools' organic to the unit. Therefore it is nearly impossible for the unit itself to create and conduct realistic training, developing the ability of the rein-

Estlandse militairen tijdens de oefening Baltic Eagle, Estland, september 2002 (Collectie: IMG/KI)

¹ In order to give the Czarina, Catharine the Great, the best possible impression, Prince Potemkin had the villages painted that she was to pass during her visit. The tendency to give the facade a higher priority than substance is widespread in CEE.

forced unit staff to operate effectively together with other combat, combat support and combat service support units or elements. On the other hand, it is also close to impossible for a central joint planning and administrative staff to develop and conduct a realistic field-training programme, because the focus and main activities of such a staff makes it unsuitable. A special central service training staff – an army Training Command – may be used, but it is likely to lack that organic communication framework and relevant professional mix of expertise and direct unit focus that is inherent to tactical level formation headquarters.

Most CEE armed forces had tactical formation HQs; they only needed to be reformed in focus and activities. However, that was not the case with the Baltic states. This was due to the fact that they started force development from scratch and did not consider combined armed tactics relevant. The maximum the initially created forces would be able to do against the overwhelming Russian threat was a marking of the national sovereignty at the border – followed by guerrilla actions with light infantry and engineers in the forests. Only the new NATO mission framework for operations inside and outside the region now creates new professional requirements.

Lack of training activities

The training of the unit level officers in the Baltic states has so far suffered from the lack of formation level training activities. The Lithuanian 'Iron Wolf' Brigade staff is only now developing into a tactical formation HQs. The Latvian Motorised Brigade HQs existed only in name and was thereafter abolished. The Estonian General Staff did not realise the need for mid-level tactical HQs until recently, under political pressure.

All CEE armed forces should in fact understand that a tactical formation staff should be seen and built as a small team of flexible professional

generalists, that operates with the support of a few watch-keepers, communicators, as well as security and transport personnel, instead of as now when such a headquarters is merely perceived as a bureaucracy of specialists that support the commander when ordered to do so.

The effectiveness of a tactical HQs does not depend on the size of the peacetime manning, but rather on the quality and relevant practical professional experience – and ability to work as a team – of its core personnel.

There is an unfortunate tendency to create a staff by the immediate filling of office space with officers (defined as persons in uniform carrying officer's rank), rather than the gradual building-up of staff as experience is gained and real workload is increasing.

A fully manned basic tactical formation HQ is organised as a pool of small functional teams, each of a couple of planners and a few assistants. The teams either conduct current operations or they reconnoitre and plan

Litouwse (links) en Estlandse militair tijdens een schietoefening met een Bill-raketwerper tijdens de oefening Baltic Eagle, september 2002
(Collectie: IMG/KI)

future operations, the immediately following operation or possible contingencies.

In order to reduce vulnerability and plan at the same time as conducting current operations, the fully manned staff is large enough to establish two to three command posts manned by a combination of these small functional teams. The manning should also ensure that there are enough assistant watch-keepers to control intensive operations for 24 hours a day for an extended period without rest. However, keeping such a large fully manned tactical staff during normal peacetime training conditions makes certain that the staff 'rot' due to lack of meaningful work. This is what happened in the past.

A constant contingency planning

In the West only formations like the U.S. immediate reaction formations that combine an intensive exercise level (both by higher headquarters of the formation and the formation conducting training with its subordinate units) with constant contingency planning for possible worldwide deployments may avoid bureaucratic rot of the staff. In all other cases a fully wartime manned staff will quickly deteriorate though formalism and laziness.

Therefore the only solution is to limit the daily manning to those who can be properly occupied at the defined activity and readiness level. In a British mechanised or the armoured brigade staff, the peacetime manning is limited to 9 officers and 27 other ranks. The staff will, however, need to exercise regularly with the augmentation of watch-keepers and liaison officers to properly practice operational procedures. These augmentation staff officers may come from the reserve cadre or from the regular training structure cadre. In the British case,

Estlands marineschip (Collectie: IMG/KI)

the augmentation consists of 14 officers (1 senior liaison officer and 13 watch-keepers) plus 6 officers attached from the combat support units.

The Central Staff level

Another side of the problem was the situation in the central ('General') staffs. The Soviet/Warsaw Treaty Organisation experience led to the creation/maintenance of structures that saw their role as both narrow and total.

The staff should control the preparation of the forces (land forces and supporting air force elements) for war, a total war that justified high priority access to all resources of society. The role of the politicians was to make sure that the resources would be made available as the only role of the armed forces was to defend the future existence of the nation. Within that mission framework, the only military-political dialogue necessary was the military answering questions from the political side about how the defence requirements could be met in the best possible way.

The staffs tried to cover all aspects of defence related planning and administration, but the focus was on the creation of army units, rather unrelated to the available resources, and the theoretical concepts for their use in war. There was very little interest in the more mundane administrative work of developing effective use of finances, accounting, materiel and personnel, and the development of proper, supporting logistic structures. The other services – air force and any navy – were formally under the central staff, but in reality left to develop as separate entities.

The Soviet bureaucratic tradition

The Soviet bureaucratic tradition – at the same time – led to these staffs being bloated in personnel, unfocused, totally centralised, decision and responsibility avoiding, with activities unrelated to the reality in the units, interested in planning and concepts rather than in learning through implementation.

Relations within the staff and with other authorities and staffs at the state centre were often hampered by a lack of clear lines of responsibility,

detracting from the creation and maintenance of a quality product. Seen from the outside, and from the units, the central staff was a very large group of inert, ineffective, self-serving bureaucrats, selected on the basis of rather empty 'high education' diplomas rather than proven professional, analytical and administrative ability.

In order to lead and implement reforms effectively, these central staffs have to be transformed in every sense. The end-state of the reconstruction should be a flat hierarchical network of co-operating small teams, each team with a well-defined responsibility and delegated authority. These should be joint service, and the main function should be development planning, general administration, and control of implementation at highest policy level, in direct support of the Chief of Defence and in close interaction with the MOD.

Collocation with the MoD

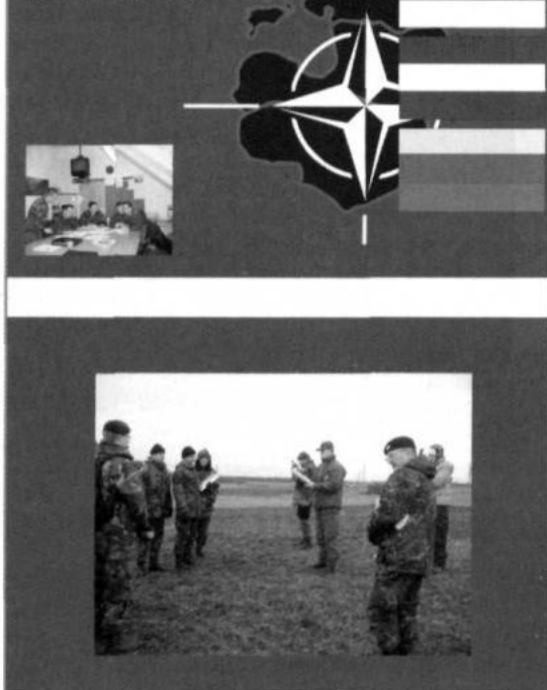
Collocation with the MOD will ease co-operation and make continued duplication of effort less likely. At the same time, collocation will underline the requirement for strict discipline in the maintenance of good staff procedures and clear responsibilities on both sides. The central staffs should be drastically reduced in size, emphasising quality of personnel rather than number, in order to become focused and effective.

Control of operational planning and control of operations is to be done by a commander with a small joint service operations staff. To minimise duplication of effort and reduce the size (and increase the effectiveness) of the central staff, the operations staff may only be a partly separate organisation, in a location close to the central staff, supporting the joint planning and administrative staff with staff work in the purely operational field.

Rotation of key personnel

Both these two joint central staffs will keep a close link with reality in the

Baltic Defence Review
No. 8
Volume 2/2002

Omslag van het tijdschrift **Baltic Defence Review** (Collectie: IMG/KI)

units by regular rotation of key personnel and by a new organisational ethos emphasising humility to the two level of clients: the political masters and the units.

Such much smaller staff elements will be much more able to 'deliver' high quality, realistic 'products' – on time.

Presently very few CEE armed forces have yet come close to having such small and focused, central staff structures. It seems to be very difficult to get rid of the idea that bigger is better and that keeping all responsibilities and functions directly in control of one person, in one staff is the right solution. The users: the politicians and units are suffering as a result.

One problem has been uncertainty about the roles of the service staffs. The central 'General' staff was also the army staff – as that staff was mainly seen as an operational staff

concentrating on using the main armed service, the army. If an air force with a fighting capability existed, it might be partly integrated and given a reasonable priority. Otherwise, the air force as the navy would be seen as fairly irrelevant to the defence effort, and therefore left as orphans to develop on their own, fighting their own, successful or unsuccessful, political battle for resources.

With a combination of a joint central staff and a joint operational staff, the remaining, very important, task of the individual services (commander/ inspector with staff) is to maintain and develop the training and readiness of the units as well as being a centre of

service related professional understanding that can be used as a platform for the development of tactical structure and procedures. In order not to have overlap with the work of the joint staff structure planning elements, the service staffs should be closely collocated with that central staff. Such a development of small focused service staffs would be hindered by the creation of an independent joint Training Command.

If a joint Training Command is made responsible to the chief of defence and operational commander for the delivery of unit quality and readiness, this then takes away that core responsibility from the senior officer of each service, and removes accountability for quality from expertise. It is not safe to sail in a ship or fly in an aircraft where the training directives and standards do not reflect a combination of a high level of service professionalism and a clear and acute feeling of responsibility by the issuing authority. The development of joint Training

Commands is a result of an inappropriate imitation of a successful U.S. service institution: the U.S. Army TRADOC.

A proper logistic system

A special problem in the central staff structures has been the establishment of a proper logistic system. When the logistic system has been both reformed and developed, it will ensure effective, timely and sufficient support to the units in both peacetime garrisons and on international operations and after mobilisation. The service will be given by a transparent system that ensures honesty and minimises waste by constant outside scrutiny.

This is a long way from the chaotic and sometimes corrupt logistic systems that were left as part of the Soviet legacy of wasteful managerial

methods and normally self-serving attitude among officials.

Manning the armed forces

In Soviet style armed forces, manpower was recruited by conscription of, in principle, all young men for a long period of service in the military. In those forces the individual was deliberately suppressed through a combination of collective pressure and punishment as well as a brutal formal discipline. Service of the private soldiers had the character of time-limited slavery. Sons of the privileged classes would normally stay separate from the serving majority, only participating in 'reserve officer' training and camps, linked to their diploma studies in universities or other 'high schools'.

A gradual development away from that system started early in many CEE countries. However, even if the treatment of the soldiers improved in many states, armed forces manning was still dominated by the group of draftees from the less privileged part of the male society in the nation. The relatively low cost of the system was supporting its continuation, even if the changing spectrum of missions and readiness requirements underlined the need for change.

A different manning strategy

In an effective, reformed armed force, able to conduct a variety of operations rather than the large scale war that the mass conscription based forces prepared for, the manning strategy must be very different. This does not necessarily mean that conscription should be completely abandoned in favour of a contract soldier system.

Onderwijs op het BDC (Collectie: IMG/KI)

However, a reformed structure must have a very strong presence of regular NCOs and technical specialists, and elite units on high deployment readiness must be fully manned by regulars.

The possibilities for recruiting a sufficient number of high quality young men, and women, to man and sustain the necessary force structure at home and on deployment may rule out a

tional operations. Only the parts of the armed forces needed for the purely territorial self-defence mission will have a strong component of conscript reserve personnel.

In order to make such a 'professionals via conscript training' system workable, the conscript training should be thoroughly reformed so that regular service and a high readiness force contract is seen as an attractive option,

absorb and train the gradual influx to the required high level. Therefore it is important that the 'net' for recruiting quality regulars is cast as widely as possible, including deliberate attempts to attract national minorities, in Latvia and Estonia mainly the Russian-speakers, even those who still haven't qualified for citizenship.

The officer education system

The typical officer education institution of the Soviet tradition had two types of faculty members, whether it was a military academy or a general staff academy. The leading group consisted of ageing professors of military science, colonels or generals who had been conducting postgraduate and doctoral studies in this or similarly organised institutions and who had served there 15-20 years. They were supplemented by a group of civilian academics, totally dominated by natural scientists.

The study programme of the full officer education system had many levels: company-battalion, regiment, division, army, front, staff, general staff, the purpose of each was to ensure the mastering of the scientifically correct command or staff procedures of that level.

Een hoorcollege op het BDC (Collectie: IMG/KI)

straight, fully regular solution. A high youth employment rate makes a situation with serious recruiting problems likely. A reformed manning structure could – as in some Nordic States – consist of a mixture of a strong cadre of regular long contract NCOs, regular contract soldiers on high readiness, and in technically very demanding jobs, some of these volunteering for contract service during their training as conscripts.

Units may have a strong component of regular reserve personnel with a high readiness force contract, personnel that normally has a full conscript training plus the experience from six months or more service on interna-

creating a high number of qualified volunteers.

Benefits of a mixed system

One benefit of a mixed system is the ability to sustain long deployments of a relatively large number of personnel. In such a system it can be done without having to increase the size of the standing force or wearing the existing force down by too frequent absence from the families. This burden on the families of regular military personnel has been a major issue in several European armies during the last decade.

However, the key is also a high percentage of good regulars who can

Focus on purely military matters

The education, even the highest, focused completely on purely military matters, related to preparing for and winning a major war and then handing that successful result back to the politicians. The purpose of the education was not so much that of learning to think and work professionally in a general sense, but that of ensuring that the officer would be well drilled and indoctrinated to fit well into the next higher position. The postgraduate study programmes had either a natural science or a military science focus, the latter preparing the future professors that could sustain the institutions.

This system is totally different from the military education system of Western type armed forces. The faculty will also be a mix of officers and academics. However, the officers must be persons with recent practical experience in the units or staffs, who can pass on updated knowledge and skills from these. They should be from the best end of their class, relatively close to the cadets or students in age, able to act effectively as professional role models, and after their 2-4 years period as teachers, if successful, rotated back into the forces to an enhanced career.

Career persons should likewise dominate the group of civilian academic faculty members, some university academics on a part-time contract with the school, others on time-limited contracts with the institutions. Some may have natural science backgrounds, but academics with a background in political or social sciences and humanities should form the largest part of the group.

Four levels of education

The education system will tend to have three or four levels: the basic officer education, a short 'junior staff course' and a 'command and staff course'. The first level will prepare the young officer generally and for their first practical assignment. The second will supplement the basic education and be given to all regular officers. The third level will only be relevant for the best 10-30 percent. It will build on the professional understanding generated by around 10 years of practical service and encourage and assist the officers to develop themselves during the rest of their career.

The course will endeavour to deepen the understanding and acceptance of the way that the armed forces of a democracy must interact with the civilian structures, subordinated to political control. Any fourth level education will normally concentrate on that specific issue as it is seen at the time of the course to prepare the course members for high command.

In their attitude to the general and academic civilian education of the officers, the societies and the elected politicians must develop to understand the rather limited relevance of civilian academic 'credits' to the quality and loyalty of the officer corps. A good democratically oriented officer corps is developed by its constant interaction – during education and service – with the civilian society that it serves.

A constant interaction

The very close links and constant interaction between the military and the civilian and political sides makes the field of an exclusive 'military science' – other than professional understanding – meaningless.

The two structures, their purpose, and their products could not be more different, and Soviet type indoctrination structures must be thoroughly changed and reformed to help other development.

The general staff officers

The system for developing, educating and training officers reflects basic differences in how an ideal general staff officer is seen, what profile a representative of the intellectual elite of the service has. In a thinking armed force, the ideal is an officer with a thorough practical service background. That background interacts with theoretical schooling and a developed character to create a holistic thinking generalist with a deep sense of responsibility towards the defence mission.

He/she has a well-developed tendency and ability to seek and analyse 'outside the box' and to present the findings in spite of these being less than popular, at the same time as he remains a loyal and effective implementor of any decision taken by the commander. He/she will actively seek development and results rather than privilege. He will interact closely with the units as he also sees himself as their servant.

The personality profile and education is fundamentally different from that of a Soviet type general staff officer who is seen as a long serving specialist, awaiting orders to act, even if the results are clearly 'inside the box'. He is not supposed to think or act without authority. He is basically a 'staff technician'.

The personnel management system

In a normal good quality armed force, there is a clear and generally accepted connection between rank and position on one side and ability and experience on the other.

The foundation of the personnel management system is based on a clear definition of the education, practical experience, age and personality requirement of each cadre and specialist position in the peacetime structure and fully mobilised force.

Recruiting and training

Recruiting and formal training takes place and individuals are rotated between different positions and practical experiences to fulfil the requirements. Independent selection boards that must insure against favouritism administer a personnel evaluation system that endeavours to give an objective picture of the development of each member of the cadre or specialist. The pay and social system must make certain that the rotation between jobs necessary to create practical professionalism in the cadre can take place without undermining the welfare and cohesion of the families. The retirement system ensures that the armed force avoid carrying a burden of persons who do not fit into the current and foreseen requirements for cadre and specialists.

Such a system may have existed in the CEE armed forces a generation or two ago. However, the general development in society has probably been the reason why that focus was lost. Therefore a proper system has to be developed from scratch, including a

focused and Western type understanding of the education and service background as well as personality requirement of each position.

Evaluation and selection

The evaluation and selection system must be reformed completely to remove favouritism and clientism. Selection must be based on demonstrated high quality. Rotation must be enforced and supported, as must early retirement. The system must ensure the right combination of relative youth and practical professional experience throughout the structure. There must be a balance between the number of officers graduated from the basic officer education and the positions, mainly platoon leader and other subaltern officer positions where they can get practical experience.

Without a system that bases promotion and employment on proven quality, the officer corps will remain a 'battlefield', dominated by loyalty and favouritism linked to persons, and political manoeuvring among cliques.

Conclusion

The transition to effective, 'best-practice' Western type armed forces will achieve the following results:

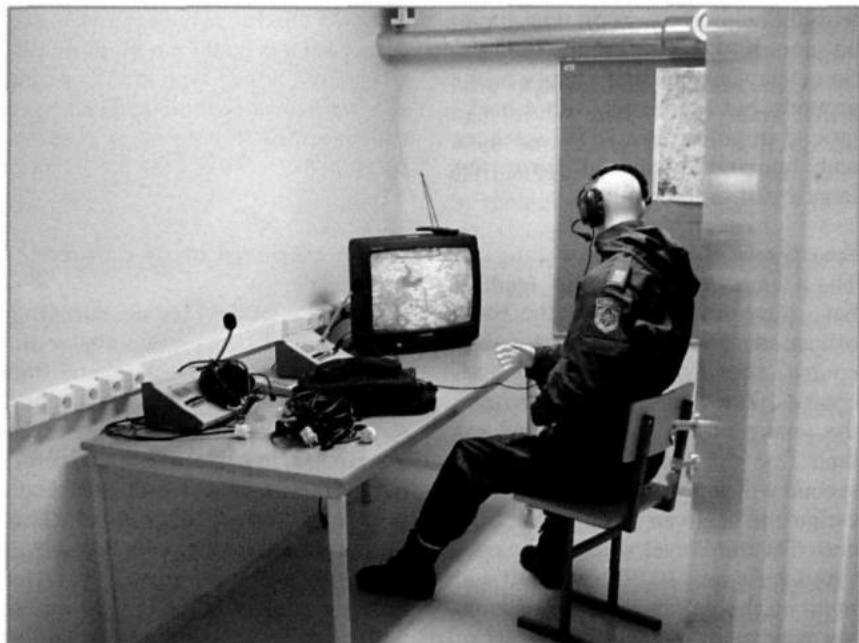
- A firmly rooted understanding in the central staff structures that its main task is to develop and maintain effective units, within the important context of the tactical formation level in the army.
- Drastically slimmed and task-oriented central staff structures.
- The existence of service chiefs/inspectors who have a clear responsibility to the Joint Operational Commander and via him to the Chief of Defence for unit quality.
- A reformed manning system, adjusted to the size and mission of the armed forces.

A look to the West

Some elements of the development challenges discussed above are also relevant for many West European states. During the last half-century, their armed forces developed within the tight framework of the East-West confrontation. It influenced all structures, all thinking, all education and training.

No need for close interaction

As the task was clear, the actual organisation of defence could be delegated to the professional military led by the Chief of Defence. There was no need for a close interaction between the Defence Minister and the Chief of Defence except in relation to

Onderwijs op het BDC (Collectie: IMG/KI)

- Military-political co-operation with a military leadership that combines a deep and updated professional foundation with an acceptance and understanding of its role in relation to the political leadership of their country.
- A generation change in the now very reduced group of senior officers.
- The existence of a truly professional officer corps managed by a personnel management system that aims at absolute fairness, give high priority to service in units, and that demands and supports rotation of key officer cadre personnel every 2-3 years.

- A reformed, pragmatic and practical officer education structure.
- A dynamic general staff officer corps with sizable group of members with the ability and moral courage to think, and debate, 'outside the box' – with the understanding of the political and professional leadership that this is crucial that this is necessary in a democracy.

the budget, relations to the alliance (for the NATO-members), length of service of the conscripts, and the role of the national military industries.

Thus there was no need to collocate and integrate the Ministry and the Defence Staff, and the Minister of Defence was normally considered as one of the junior cabinet posts. The need for close interaction between the

political leaders and defence agencies in crisis and war was realized. It was exercised in special inter-ministry and department contact groups. However, the daily interaction was weak.

The armed forces were specialised for the foreseen missions of the big war: territorial self-defence and reinforcement of the territorial defence of the front-line states. They depended on the deep mobilisation of civilian resources, including reserve cadre, and the effectiveness of the expanded forces depended on the thorough, common tactical indoctrination of

mission of the armed forces became first and foremost to contribute to deterrence. In many West European armed forces this led to the stagnation of first professional studies and debate, and then of force structure and doctrinal development. The regular cadre got obtained rights and service conditions that mirrored those of the civilian environment rather than the requirements of their chosen profession. The requirement for independent professional thinking was understated in both the professional education and in the service of regular officers.

many West European military structures face challenges that are similar in some areas to those of the CEE states:

- The relations between the political and professional leadership must be adapted to mirror the requirements of conducting and managing current and (politically) risky operations. A combination of an amalgamation of the Ministry and the Defence Staff and the creation of a national joint operations HQ has demonstrated its potential.

- The operational forces must be organised as a flexible 'tool box', where the elements are equipped for and well exercised in co-operation among themselves and with forces from other states.

- Even the mission defending the state territory against threats is seen as a complex task, calling for flexibility in both direct response and in force expansion as well as the ability to co-operate effectively with other national and other states' agencies.

- The education of the cadre needs to develop the will and ability to adapt the use of the available personnel and equipment to the actual task and situation, if necessary without guidance from above. The requirement is as relevant for a platoon leader commanding a detachment in a Crisis Response Operation as it is for the designated task force commander interacting with the political leadership in the preparation of a new mission.

The education and training must develop the understanding of the strengths and weaknesses of the different military tools under various conditions rather than only give a set of doctrinal correct responses.

Luchtfoto van het BDC in Riga (Bron: BDC; collectie: IMG/KI)

both regular and reserve cadre. The mission, the actual terrain where the defence would be conducted, and the available forces were known in advance. Even the enemy was known as well as his standard tactical and operational drill.

As the Cold War grew into routine, the preparations to fight for freedom and survival became less urgent. The

UN-mission service was the only source of 'out-of-box' operational experience. However, as this service often took place in low-intensity, stable confrontations and were guided by well-established SOPs, service here did not inspire professional development.

Similar challenges

This has led to a situation where

'F*** ECOMOG'

L. Polman, Sierra Leone*

Tweeëneenhalve dag ongeveer mocht Liberia zich in de aandacht van de wereldpers verheugen. We zagen in augustus hoe president Charles Taylor afstand deed van de macht en kregen nog een glimp van de West-Afrikaanse vredesmacht ECOMOG die landde in Monrovia. Het laatste wat we over de zaak hoorden was een oproep van VN-secretaris-generaal Kofi Annan aan lidstaten om troepen te leveren voor de VN-vredesmissie die ECOMOG in oktober moet opvolgen. Daarna werd Liberia overstemd door het lawaai van het Amerikaanse avontuur in Irak.

Het was de derde keer in tien jaar dat we ECOMOG in actie hadden kunnen zien. ECOMOG is het vredesleger van ECOWAS, de organisatie van West-Afrikaanse staten. 'MOG' staat voor 'Military Observers Group'. De eerste keer was in de vroege jaren negentig, ook in Liberia, en de tweede keer in Sierra Leone (1996-1999). Het waren geslaagde operaties. In Liberia kwamen er dankzij ECOMOG vrede en verkiezingen (dat die Charles Taylor aan de macht brachten kan ECOMOG niet helpen) en in Sierra Leone werd het veilig genoeg voor de VN om het van ECOMOG te durven overnemen.

Lokale superpower Nigeria levert steeds de meeste troepen voor de ECOMOG-ondernemingen. Als West-Afrikanen het over ECOMOG hebben, spreken ze bijna naar waarheid van 'the Nigerians'.

Toch zijn de ECOMOG-missies al net zo multicultureel als die van de VN. Deelnemers hebben eigen agenda's, eigenaardigheden en militaire mores. De Liberianen en Sierra Leoners zullen u vertellen dat je bijvoorbeeld van Malinese en Guinese ECOMOG-soldaten zelden

last, maar ook geen profijt hebt. Ze bemoeien zich nergens mee en kunnen dat ook niet, want spreken uitsluitend Frans, terwijl Liberianen en Sierra Leoners alleen maar Engels kennen.

Ik maakte Guinese ECOMOG'ers mee in het diamantstadje Bo in de Sierra Leonese bush. Prototypes hangmilitairen. Zaten en lagen de hete dagen uit op het stoffige stoepje voor de poort, elkaar ontspannen vlooiend, met hun Bo'se vriendinnetjes als pin-ups her en der over stapeltjes zandzakken gevleid. Bij zonsondergang streken ze de Guinese vlag en gingen slapen. 's Ochtends sleepten ze zich door de poort weer naar buiten. Daar lagen hun vriendinnetjes dan al, of nog steeds.

De Ghanese ECOMOG-component staat bekend als behulpzaam en beleefd. 'Wij zijn zoals jullie,' legde een Ghanese commandant me eens uit. 'Wij willen levend thuiskomen. Als de rebellen komen, zoeken we een schuilplaats en sturen onderhandelaars op ze af. Mislukken de onderhandelingen, dan bellen we de Nigerianen. Die houden van knokken en zijn niet bang te sterven.'

* Mevrouw Polman, journalist en documentairemaker voor onder meer de VPRO, schreef artikelen voor de Volkskrant, NRC Handelsblad en Vrij Nederland. Haar bezoek aan de VN-operatie in Rwanda (1995) gaf haar leven een beslissende wending. Polmans derde boek, 'Ik Zag twee beren' bevat het verslag daarvan.

Thans bevindt ze zich in Sierra Leone en doet in columns en verhalen verslag van deze - voor velen onbekende - VN-operatie. Voor meer informatie: www.rozenbergps.com/polman

Op muren in Liberia en Sierra Leone staat net zo vaak 'I luv ECOMOG' gekalkt, als 'F*** ECOMOG'. De meningen over met name de Nigeriaanse ECOMOG'ers verschillen. In de perceptie van het oude Liberiaanse vrouwtje dat achterbleef toen het dorp voor rebellen op de vlucht was geslagen, zijn de jongens van ECOMOG door God gezonden engelen. Een Nigeriaanse soldaat, ook op de vlucht, hees het mensje op zijn rug en rende dwars door de vijandelijke linies naar veiliger gebied tientallen kilometers verderop.

Anderen zien de Nigerianen juist als genadeloze massamoordenaars. 'Ze namen geen gevangenen en gunden niemand het voordeel van de twijfel,' vertelt een Sierra Leoner die erbij was toen de Nigerianen rebellen die naar de hoofdstad waren opgerukt, terug de bush insloegen. 'Iedereen die verkeerd uit zijn ogen keek werd gearresteerd en naar het stadskerkhof gemarkeerd. "Hier hoor jij thuis", zeiden ze dan en schoten je dood. Maar ik begreep het wel. De rebellen hadden het speciaal op de Nigerianen gemunt. Als ze er een te pakken kregen, staken ze z'n ogen uit en sneden hem levend in plakjes.'

In de oorlogen in Liberia en Sierra Leone sneuvelden 1200 Nigerianen.

De Verenigde Naties betaalden de ECOMOG-missies. Nigeria was diep beledigd toen de geldkraan voor de missie in Sierra Leone in 1999 dichtging. Mensenrechtenorganisaties protesteerden steeds luider tegen het brute optreden van de Nigerianen en de VN verving ze door blauwhelmen. Dat het om een wisseltruc ging waarbij de Nigerianen hun groene helmen ruilden voor blauwe en gewoon in Sierra Leone bleven, maakte de belediging een beetje goed. De VN betaalt een blauwhelm twee keer

zoveel als een ECOMOG'er. De Ghanezen, Malinezen en Guineërs bleven ook en kregen gezelschap van collegae uit India, Bangladesh en Pakistan. Deze dagen worden VN-missies nog bijna uitsluitend bemand door soldaten uit arme landen. Op 30 juni jongstleden waren de vijf grootste troepenleveranciers aan VN-missies: Pakistan, India, Bangladesh, Nigeria en Ghana. Samen leveren ze 13,826 militairen. De vijf permanente leden van de VN-veiligheidsraad die de missies verordonneren, leveren samen 2097 militairen, minder dan ieder van de vijf grootste individueel (behalve Ghana).

Vanaf 1 oktober moeten 15-17.000 blauwhelmen de ECOMOG'ers beginnen te vervangen. De VN had graag gezien dat westerse landen ook wat troepen leveren, maar niet een van ons heeft aan de oproep van Kofi Annan gehoor gegeven.

De gebruikelijke leveranciers hebben de plunjezakken alweer gepakt. Pakistan verklaarde monter dat de deelname aan vredesmissies hun militaire kennis verdiept. 'Om niet te schieten in moeilijke situaties vereist heel veel ervaring,' zei Tariq Chaudhry, militair deskundige in de Pakistaanse vertegenwoordiging bij de VN in New York.

Hij is de vijf dankbaar, maar een blij man is ondersecretaris-generaal van de VN-afdeling Vredesoperaties, Jean-Marie Guéhenno, niet. 'Sommige lidstaten betalen met geld, anderen met bloed. Als we de risico's niet eerlijk delen, moeten we ophouden te doen alsof we leven in een internationale gemeenschap.'

De VN betalen de leveranciers U\$1100 per blauwhelm per maand. 'De baten overstijgen de kosten royaal,' zegt Chaudhry. Welke kosten precies, zegt hij er niet bij.

BERICHT UIT AFRIKA

Vertrouwen

P.H. de Vries – brigade-generaal der cavalerie*

Ach ja, vertrouwen. Dat moet tegenwoordig! Het is dan ook een vanzelfsprekendheid dat je dat hebt. Sterker nog, het is vereist. En dat niet alleen, nee het gaat zelfs om wederzijds vertrouwen. Je schenkt niet alleen vertrouwen, je krijgt het ook. Zo maar, gratis en voor niks. Dat was vroeger wel anders.

Vroeger moest je vertrouwen verdienen! Vertrouwen was niet vanzelfsprekend. Er was een uitgebreid systeem van controles om na te gaan in hoeverre de opdrachten werden gerealiseerd en vast te stellen in hoeverre je te vertrouwen was. We kenden (en vreesden) het Materieel Inspectie Orgaan, de Commandanten Inspectie, de Interne Controle, de Advies- en Assistentie-bezoeken, de Derde Echelons Inspectie, 'Active Edge', enzovoort enzovoort. Niet alleen werd er door vreemden bij jou in de keuken gekeken, maar ze schreven bovendien alles op en rapporteerden dat ook, en wel aan je chef! En bij onvoldoendes had je echt wat uit te leggen! Een her-inspectie was het minste waarop je kon rekenen. Elk jaar opnieuw werden we langs de meetlat gelegd. Vertrouwen was goed, wantrouwen was beter!

Nu waren er toen best redenen om het zo te doen. De doorstromingsnelheid van het kader was hoog: iedereen moest immers de gelegenheid krijgen om operationele ervaring op te doen. De dienstplichtige bemanningen en kaderleden hadden slechts een korte militaire opleiding genoten en de vakkennis was navenant. Het oefenprogramma was veeleisend. Kortom, het was niet eenvoudig om onder die omstandigheden een hoge norm te handhaven. Het hele systeem van controles was erop gericht het handhaven van die norm desondanks te realiseren.

In de praktijk betekende dat vooral afdwingen.

Dat leidde uiteindelijk ertoe dat het systeem werd bestreden. Niet door protest aan te tekenen of de onzinnigheid van bepaalde zaken aan te kaarten, nee door trucs en slimmigheidjes. Uitzoeken welke voertuigen zouden worden geïnspecteerd en uitsluitend deze vervolgens helemaal in orde brengen. Goed materieel van elkaar lenen. Modelkasten inrichten en die vervolgens razendsnel neerzetten op de kamer die voor inspectie was aangewezen, en wel vóórdat de inspecteurs daar aankwamen. Het Onderdeels Onderhouds Rooster nog snel even bijwerken, de rij-boekjes nog even vernieuwen, en corvee, corvee, corvee: het gebouw moest glimmen! Geen wonder dat deze gang van zaken veel kritiek en weerstand opriep, en uiteindelijk is dat systeem ook overboord gegooid.

Toch had dat oude systeem wel wat. Ten minste één keer per jaar werd je gedwongen ten aanzien van een bepaald facet van het functioneren van de eenheid de puntjes op de i te zetten. Ten minste één keer per jaar moest je je verdiepen in hoe het nu precies zat met het beheer, met het onderhoud, met de opleidingen, met de oorlogsplannen, enzovoort. Je vakkennis groeide daardoor! En doordat je beter wist hoe het nu precies zat en hoe je je zaken het beste kon regelen, ging je het ook steeds beter doen. Je kreeg daardoor ook meer zelfvertrouwen en ook anderen vertrouwden je steeds meer: 'Dat kan je rustig aan hem overlaten. Hij weet waar hij het over heeft en hij regelt zijn zaken prima!' De ouderen kennen die iconen die door hun chefs werden gewaardeerd en vertrouwd. Stinkend jaloers waren we!

Nu is vertrouwen een uitgangspunt, en inspecties zijn dan ook overbodig. Sterker nog, ze tasten het vertrouwen aan. Inspecties zijn ach-

terhaald en getuigen van 'oud denken'. Controle vindt dan ook niet meer structureel plaats. Trouwens, wie zou dat moeten doen? De gemiddelde commandant kent de argumenten op zijn duimpje: 'Ik ben toch integraal verantwoordelijk! Ik bepaal wel wat goed is en welke prioriteiten worden gesteld. Dat gaat niemand wat aan!' Die commandant wordt dus niet meer aangesproken op alle facetten van het functioneren van zijn eenheid. Die commandant wordt dus niet meer gedwongen de voorschriften nog eens te raadplegen hoe het nu ook alweer precies zat. Die commandant krijgt dus geen spiegel meer voorgehouden. Geen wonder dat het materieelbeheer ernstige tekortkomingen vertoont, geen wonder dat de staat van onderhoud van het materieel terugloopt, geen wonder dat de schietresultaten achteruit gaan, geen wonder dat de basisvaardigheden te wensen overlaten, geen wonder dat slechts een fractie van het personeel de conditieproef aflegt.

Naar mijn mening zijn we thans evenzeer het spoor bijster als tien, twintig jaar geleden. Na het strikte regime van inspecties en controle is nu de misplaatste vrijblijvendheid troef! De slinger moest terug, maar zoals vaker gebeurt, is ook deze keer de slinger te ver doorgeschoten naar de andere kant. Er moet een evenwicht worden gevonden. De sleutel daartoe ligt naar mijn mening in het toepassen van opdrachtgerichte commandovoering. Opdrachtgerichte commandovoering gaat uit van inhoudelijke gedachteswisseling over de uit te voeren opdracht. Daarmee wordt de eerste basis voor vertrouwen gelegd. Verder worden afspraken gemaakt over de uitvoering en over de daarbij behorende mijlpalen, en waarover gerapporteerd wordt. Tevens wordt afgesproken hoe de kwaliteit van de uitvoering wordt geborgd, met andere woorden hoe het toezicht inhoud wordt gegeven en wanneer de chef zich persoonlijk op de hoogte zal stellen van de vorderingen. Kortom, er worden heldere

afspraken gemaakt, een tweede basis voor het vestigen van vertrouwen.

De constructieve uitvoering van het toezicht, te weten tijdig en gericht op de ondersteuning van het behalen van het doel, vormt de derde pijler waarop vertrouwen kan worden gebaseerd. We moeten ons hierbij namelijk realiseren dat ook (jonge) commandanten moeten worden opgeleid. Commandanten worden vandaag de dag geconfronteerd met sterk uiteenlopende en soms zelfs met elkaar in tegenspraak zijnde eisen en verplichtingen. Ze hebben dan ook recht op begeleiding en sturing. Chefs hebben er evenzeer recht op te weten in hoeverre inhoud wordt gegeven aan hun beleid. Sturing en controle horen daarbij! Naarmate de betrokken militairen elkaar beter kennen en dus weten wat ze aan elkaar hebben, zal het vertrouwen tussen hen op een natuurlijke wijze toenemen. Uiteindelijk ontstaat dan een situatie waarbij ondercommandanten aan een half woord genoeg hebben. En in de ideale militaire wereld hebben ze zelfs dat halve woord niet nodig: dan handelen ze zelfstandig in de geest van hun chef. Dat kan alleen maar als er sprake is van een ultieme vorm van wederzijds vertrouwen.

Kortom, vertrouwen laat zich niet opdragen. Vestigen van vertrouwen vergt inspanning; daar moet voor gewerkt worden! Dat betekent: opdrachtgerichte commandovoering toepassen, en wel op alle niveaus; dus niet alleen bij de compagnie, het bataljon en de brigade maar ook bij opleidingsseenheden, en bij staven (ja vooral bij staven!). Ook dat gaat niet vanzelf.

Opdrachtgerichte commandovoering is geen methode die je uit een boekje kunt toepassen. Opdrachtgerichte commandovoering is een mentale instelling! Ook om je die instelling eigen te maken, moet er worden gewerkt. Vertrouwen, hoe daarmee om te gaan en hoe daaraan inhoud te geven, vormt daarbij een wezenlijk element!

Soldier-scholars in opleiding of: studeren doe je in spijkerbroek

dr. J.S. van der Meulen*

Aan het begin van deze zomer was ik aanwezig bij de diploma-uitreiking aan een lichter vwo-scholieren. Een mooie bijeenkomst, niet alleen vanwege de trots op het eigen kroost, maar juist ook door het voorbijtrekken van de hele groep geslaagden. Stuk voor stuk kregen ze een speechje van hun mentor mee, met een kleine karakterschets, een aardige anekdote en een blik op hun toekomstplannen.

In het brede spectrum aan ambities dat de revue passeerde vielen mij een paar dingen op. De populariteit van internationale betrekkingen als studierichting bijvoorbeeld, en in het verlengde daarvan, de belangstelling voor vrijwilligerswerk in verre landen. Eén jongeman, zo hoorden we, had zijn keuze op de krijgsmacht laten vallen. Heel begrijpelijk, vond zijn mentor, want leiderschap, dat was hem op het lijf geschreven. Over een ander werd verteld dat hij een militaire loopbaan sterk had overwogen, maar uiteindelijk daarvan had afgezien. Gelukkig maar, verzuchtte de mentor, want het zou wel een beetje zonde zijn geweest van zijn intellectuele capaciteiten.

En zo werd daar, op die mooie zomermiddag, een wel heel traditioneel profiel geschetst van de hedendaagse officier: een leider, maar geen denker. Maar is die tegenstelling niet allang achterhaald? Aan tegenwoordige militaire academies worden toch juist soldier-scholars in de dop opgeleid? (Charles C. Moskos, *The Postmodern Military*, 2000)

Militair versus academicus

In beginsel misschien wel, maar in de praktijk is dat kennelijk toch nog steeds een moeizame klus. Afgaande op het nummer dat *'Carré'* (2003, 2) onlangs aan de 175-jarige KMA wijdde, zit de wetenschappelijke opleiding onverminderd klem tussen militaire cultuur en corpstradities. In een handvol beschouwingen van docenten en oud-docenten komt dat thema in allerlei toonaarden terug. De één bekijkt het meer pragmatisch (Soeters), de ander een tikje filosofisch (Vroom) en een derde gooit er echt de beuk in (Kuipers). Maar steeds gaat het om de tegenstelling militair versus academicus, zoals het in nog weer een andere bijdrage wordt genoemd (Moelker en Richardson).

Het mooiste echter, wordt die tegenstelling verwoord door cadetvaandrig Gortworst. In zijn bijdrage aan *'Carré'* ('Uit het cadettenleven gegrepen'), behandelt hij de drie pijlers van de KMA-opleiding. De eerste pijler is het cadettencorps ('uniek en zeer waardevol'), de tweede het cadettenbataljon ('ondergeschoven kindje wat onder de huidige gouverneur steeds meer van zich doet spreken'), en 'als derde en laatste pijler geldt de wetenschappelijke opleiding. In de ogen van de cadet lijkt het alsof dit de meest essentiële pijler wordt geacht door de vaste staf.' Een schitterende zin, deze laatste, die veel, zo niet alles zegt over de spanning tussen militair en academicus, en tussen cadetten en docenten.

* De auteur is socioloog en directeur van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht.

Een principiële tegenstelling

Nu is dit alles volgens militair-historicus Amersfoort geenszins nieuw. Want met de introductie in 1961 van een 'wetenschappelijk opleidingsmodel', werd het 'paard van Troje' binnengehaald in de officiersopleiding. Aan de ene kant werd van de cadet verwacht dat hij kritisch leerde denken en 'op het scherp van de snede' argumenteren, aan de andere kant moest hij zich voegen naar de vigerende discipline en gewoon gehoorzamen.

Een principiële tegenstelling, aldus Amersfoort, die zich ondanks talloze reorganisaties van het onderwijs niet liet oplossen:

'de eigenschappen van een wetenschappelijke opleiding tot zelfstandig onderzoeker zijn in de grond van de zaak niet te verenigen met die van een militaire beroepsopleiding.'

Al denkt hij wel dat met het tot stand komen van de Faculteit Militaire Wetenschappen, in combinatie met de invoering van het bachelor-masters-model voor het hele hoger onderwijs, een zinvolle scheiding tussen het één en het ander, kansrijker dan ooit is.

Kortgezegd, de faculteit neemt het militaire onderwijs voor haar rekening, en voor het wetenschappelijke gedeelte van zijn opleiding gaat de cadet meer en meer naar de universiteit. Omgekeerd zouden universitaire studenten studiepunten aan de militaire faculteit moeten kunnen halen. ('Civiel/Militair', najaar 2001)

Hardnekkig zelfbeeld

En zo komen de denkers in de dop die internationale betrekkingen gaan doen en de leiders in spe die militair willen worden, elkaar vroeg of laat toch weer tegen. De soldier-scholar dient zich aldus in allerlei modaliteiten aan, met verschillende verhoudingen tussen de samenstellende delen en met vertakkingen naar allerlei subrollen, zowel naar de militaire als naar de civiele kant. Niet iedereen wordt daarbij evenveel academicus, niet iedereen zal in dezelfde mate militair hoeven zijn. Dat laatste impliceert ook dat de dominantie van de 'krijger' binnen de militaire cultuur afneemt en zijn invloed op het beeld en de habitus van de officier aan betekenis inboet.

Het zou niet langer zo moeten zijn dat tijdens een symposium over de diverse rollen van de militaire professional, de krijger met veel aplomb de diplomaat, de manager en de hulpverlener van het podium blaast.

De basis voor de relativering van dat hardnekkige zelfbeeld zal tijdens de opleiding moeten worden gelegd. Als kleine, maar hoogsymbolische bijdrage daaraan, zou moeten worden erkend dat 'studeren in uniform' weliswaar een goede titel is voor een jubileumboek over 175 jaar KMA, maar tegelijkertijd en onherroepelijk een contradictio in terminis. Studeren doe je niet in uniform, studeren doe je in spijkerbroek. Oefenen doe je in gevechtspak, en het corps kan aan wie lid wil worden bij sociëteitsbezoek tenue de ville voorschrijven. Aldus is het verschil tussen militaire en civiele studenten, of ze nu samen op de universiteit op aan de militaire faculteit college volgen, niet langer zichtbaar. Dat helpt tijdens een debat waarin alleen argumenten op het scherpst van de snede tellen.

MENINGEN van anderen

Flexibiliteit en starheid in krijgshistorisch perspectief

Op weg naar een operationelere KL!

Het is jammer dat de ontwikkeling van Opdracht Gerichte Commandovoering (OGC) in de Nederlandse krijgsmacht (bedoeld wordt waarschijnlijk: de Koninklijke Landmacht?) pas in de laatste paragraaf wordt aangehaald door de auteurs.¹ Voor de relevantie van het artikel was het naar mijn mening interessanter geweest als deze paragraaf de hoofdmoot van het artikel had gevormd. Mogelijk een uitnodiging tot een vervolg(-onderzoek)?!

Gezien mijn ervaring als KL-officier beperk ik me in deze reactie tot mijn eigen krijgsmachtdeel; ik ben overigens wel erg benieuwd naar de ervaringen van mijn collega's bij andere krijgsmachtdelen! De auteurs richten zich bij hun blik op de organisatie wel erg op de vredesbedrijfsvoering, wat blijkt uit het noemen van de invoering van Resultaat Verantwoordelijke Eenheden, een begrip zonder operationele betekenis. Deze beperking komt mogelijk voort uit een gebrek aan gegevens of onderzoek over de manier van optreden van operationeel ontplooiden eenheden in bijvoorbeeld uitzendgebieden of op oefeningen. Misschien dat de voormalige sectie Lessons Learned hierover wel gegevens verzameld en geïnterpreteerd heeft? Ook de auteurs doen in hun afsluiting een oproep tot evaluatie in die richting.

Vanuit mijn ervaring bij operationele eenheden (onder meer tijdens twee uitzendingen onder geheel verschillende omstandigheden) durf ik te stellen dat wij, en daarmee bedoel ik de leidinggevendenden binnen de KL, te weinig aandacht besteden aan het bewust implementeren van

OGC bij onze jonge leidinggevendenden (de groeps- en pelotonscommandanten), die overigens wel leiding geven tijdens het merendeel van de risicovolle operationele taken in de uitzendgebieden.

Zolang de juiste mentaliteit niet 'tussen de oren' zit als een tweede natuur, komt OGC (nog) niet voldoende tot uiting. Het alleen doceren op de diverse opleidingsinstituten is slechts een eerste aanzet hiertoe; daarna zullen we continu moeten bewaken dat we volgens de beginselen van OGC werken, zowel op de kazerne in Nederland als tijdens oefeningen en operationele inzet in het buitenland.

OGC wordt verstikt door vredesbedrijfsvoering

In Nederland wordt OGC echter verstikt door de vredesbedrijfsvoering: 'voorafgaand toezicht' is daar een goed voorbeeld van. Ingevoerd om valide redenen, maar ik vind het dodelijk voor OGC als een commandant niet eens zelf mag beslissen over uitgaven boven het luttel bedrag van € 250,-. Van diezelfde commandant verwachten we een maand later in het uitzendgebied wél dat hij of zij mogelijk levensgevaarlijke risico's voor zijn of haar eenheid goed afweegt. Deze commandant moet de eigenschappen van een kameleon hebben en de figuurlijke lenigheid van een balletdanser!

Hoe reëel is het om dat van een commandant te verwachten? Zolang we in Nederland met vredesbedrijfsvoering mijlenver afwijken van OGC, is het onwaarschijnlijk te verwachten dat OGC opeens op de vliegtuigtrap naar het inzetgebied als een module ingeplant kan worden bij de mensen!

'Militair correcte terminologie'

Ik vind het ook ergerlijk dat de mensen in onze organisatie die verantwoordelijk zijn voor de inrichting van de vredesbedrijfsvoering ons zand in de ogen proberen te strooien door het gebruik van militair 'correcte' termen, overgenomen uit de Leidraad Commandovoering. Daarmee wekken zij de schijn dat de vredesbedrijfsvoering in overeenstemming is met de beginselen van OGC, maar bij nadere beschouwing van de processen uit de vredesbedrijfsvoering blijken de ver-

schillen huizenhoog: niet het resultaat lijkt te tellen, maar vooral het proces dat leidt tot dat resultaat.

De ontelbare aanwijzingen in de vorm van brieven, instructies en vaste orders over met name *hoe* invulling te geven aan deze processen, is daar het bewijs van. Iedere eenheidscommandant die de inhoud van zijn of haar brievenboek voor de geest haalt, zal dit kunnen beamen. Hiermee geven we ook een verkeerd voorbeeld aan onze jonge leiders: het lijkt erop alsof een organisatie of eenheid kan worden geleid via schrift of mail, waardoor mondelinge communicatie op de achtergrond raakt en daarmee ook belangrijke elementen als wilsoverdracht van de commandant.

Volgens mij zijn er (te) veel collega's die denken dat het uitgeven van een schriftelijke order of bevel volstaat om zijn of haar ondercommandanten te informeren. Welke commandant krijgt nog een mondelinge bevelsuitgifte van het hogere niveau voor vertrek naar het inzetgebied?

Politieke gevoeligheid bemoeilijkt OGC

Een ander verschijnsel dat OGC bemoeilijkt is de politieke gevoeligheid van bijna alles wat gebeurt in een uitzendgebied. Elke ietwat abnormale gebeurtenis, of het nu gaat om een simpele krijgstuuchtelijke overtreding of een operationele actie, moet tot in detail verantwoord worden. Dit leidt tot risicomijdend gedrag en daardoor tot 'afgevlakte' resultaten. Nooit grote excessen, maar helaas dus ook nooit grote successen!

Ik heb het vermoeden dat het aantal disciplinaire straffen en 'repats' nauwlettender gevolgd wordt dan bijvoorbeeld het aantal uitgevoerde patrouilles – dit alles vanwege het overheersende criterium politieke gevoeligheid (synoniem aan: kans op negatieve aandacht in de media?).

Het is goed dat we de consequenties van ons handelen proberen in te schatten, maar we gaan als leidinggevendenden denk ik te ver door vooraf ook al elke vorm van politieke gevoeligheid te willen vermijden. Het zou beter zijn als we ons meer richten op het juist uitvoeren van de juiste zaken, kortom: militair professionalisme. Ook heb ik tijdens de cursus Stafdienst op

¹ Flexibiliteit en starheid in krijgshistorisch perspectief, door E.H. Kramer en H. Kuipers. In: MS 9 (jrg. 172)(2003) 454-471.

het IDL de indruk gekregen dat we onze toekomstige commandanten eerder selecteren op politiek bewustzijn dan op andere leiderschapskwaliteiten. Mogelijk komt dat door een (abusievelijk?) verondersteld gebrek aan politieke steun voor ons optreden.

Vereiste mentaliteit

Dit staat in contrast met wat de PBLs, generaal Van Diepenbrugge, tijdens zijn toespraak in de laatste week van de cursus Stafdienst tot de cursisten zei over het soort officieren dat de KL nodig heeft en over de vereiste mentaliteit van militairen. Daarbij speelde tevens de discussie of de KL(-top) de ambitie heeft om eenheden in de toekomst in te zetten voor gevechtsacties. Het antwoord daarop was positief, wat volgens mij niet strookt met wat Kramer en Kuipers schrijven over het concept van *Auftragstaktik* en de bijbehorende agressiviteit, en het ontbreken ervan in de KL. Deze discussie kan leden van het Korps Commandotroepen ook nog bekend voorkomen...

Ik sluit mij van harte aan bij wat de PBLs destijds zei en wat veel militairen ondersteunen over een gevechtsgereede KL mét bijbehorende mentaliteit én manier van leidinggeven! We moeten dan wel véél bewuster van hoog tot laag concreet invulling geven aan OGC in de vredessituatie: *train and work as you fight*, maar dan écht. Dat dit risico's voor de vredesbedrijfsvoering inhoudt, is me duidelijk. Dat dit mogelijk leidt tot onverantwoorde uitgaven, is me ook duidelijk. De in het artikel aangehaalde Israëlische bevelhebber Dayan zei immers al: *'Our capacity for misadventure is limitless'*.

'Fouten maken mag'?

De vraag is of we moeten proberen vóór af elk risico uit te sluiten of dat we (jonge) leiders het vertrouwen geven en accepteren dat ze mogelijk fouten maken die we achteraf evalueren. We zeggen toch zelf ook altijd: 'Fouten maken mag'? Maar ik ben er ook van overtuigd dat het leidt tot beter leiderschap, waardoor in een uitzendgebied verantwoord wordt omge-

gaan met de operationele risico's, en dat kan weer leiden tot het sparen van levens van militairen waaraan leiding gegeven wordt. Als dat de keuze is, geld besparen in de vredessituatie of levens tijdens operationele inzet, vind ik de keuze gemakkelijk te maken.

Een andere mogelijkheid is dat OGC iets is voor de grote conflicten, de conservatieve oorlogen; het soort conflicten waar Nederland nou niet altijd op de voorgrond treedt als het gaat om de inzet van het leger. Mogelijk past OGC niet in de operaties die we wel uitvoeren; de vredeshandhavende operaties.

Ik ben het hier pertinent niet mee eens, maar ik ken collega's die deze mening aanhangen. Gelukkig geeft ook de Leidraad Commandovoering mij op blz. 48 gelijk voor wat betreft het gebruik van OGC tijdens vredesoperaties én de vredesbedrijfsvoering, en stelt verder dat de stijl van OGC moet worden gezien als 'een dwingend vereiste'!

J. DOCTER - majoor der artillerie

Jaarboek van de Koninklijke Marine 2002

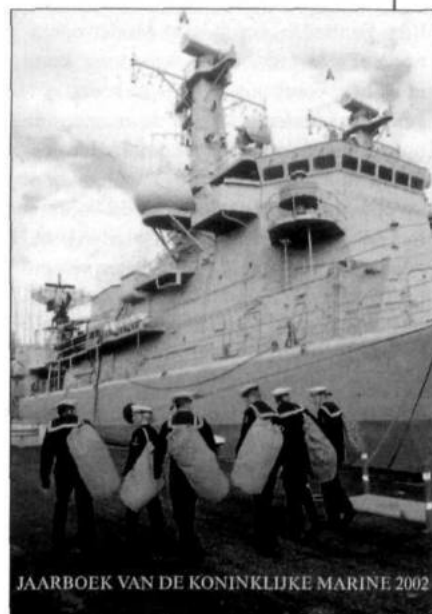
Het Jaarboek van de Koninklijke Marine heeft inmiddels een respectabele leeftijd. Al sinds 1875 wordt dit naslagwerk uitgegeven. Deze lange traditie wordt voortgezet met het *Jaarboek van de Koninklijke Marine 2002* dat in de eerste week van september is verschenen.

Het Jaarboek wordt samengesteld door het Instituut voor Maritieme Historie. Het is een naslagwerk waarin verslagen van de beleidsafdelingen in Den Haag en de operationele marine in Den Helder zijn opgenomen, evenals de reisverhalen van de schepen en natuurlijk een verslag van het Korps Mariniers en de KM in de West.

De vele kleurenfoto's, zo'n zeventig in totaal, en de kleurrijke stofomslag geven het boek een aantrekkelijk uiterlijk. Bovendien is een overzicht van alle schepen met hun technische gegevens opgenomen. Het boek telt 340 pagina's, is gebonden en heeft een handzaam formaat (20 x 14 cm). De prijs is € 15,- (inclusief verzendkosten).

Het boek is te bestellen (schriftelijk, per e-mail of fax) bij het:
Instituut voor Maritieme Historie
Jan van Nassaustraat 112 - 2596 BW Den Haag

- e-mail: marhissec@marstaf.navy.dnet.mindef.nl
- fax: 073 3162861

het IDL de indruk gekregen dat we onze toekomstige commandanten eerder selecteren op politiek bewustzijn dan op andere leiderschapskwaliteiten. Mogelijk komt dat door een (abusievelijk?) verondersteld gebrek aan politieke steun voor ons optreden.

Vereiste mentaliteit

Dit staat in contrast met wat de PBLs, generaal Van Diepenbrugge, tijdens zijn toespraak in de laatste week van de cursus Stafdienst tot de cursisten zei over het soort officieren dat de KL nodig heeft en over de vereiste mentaliteit van militairen. Daarbij speelde tevens de discussie of de KL(-top) de ambitie heeft om eenheden in de toekomst in te zetten voor gevechtsacties. Het antwoord daarop was positief, wat volgens mij niet strookt met wat Kramer en Kuipers schrijven over het concept van *Auftragstaktik* en de bijbehorende agressiviteit, en het ontbreken ervan in de KL. Deze discussie kan leden van het Korps Commandotroepen ook nog bekend voorkomen...

Ik sluit mij van harte aan bij wat de PBLs destijds zei en wat veel militairen ondersteunen over een gevechtsgerede KL mét bijbehorende mentaliteit én manier van leidinggeven! We moeten dan wel véél bewuster van hoog tot laag concreet invulling geven aan OGC in de vredessituatie: *train and work as you fight*, maar dan écht. Dat dit risico's voor de vredesbedrijfsvoering inhoudt, is me duidelijk. Dat dit mogelijk leidt tot onverantwoorde uitgaven, is me ook duidelijk. De in het artikel aangehaalde Israëlische bevelhebber Dayan zei immers al: *'Our capacity for misadventure is limitless'*.

'Fouten maken mag'?

De vraag is of we moeten proberen vóór af elk risico uit te sluiten of dat we (jonge) leiders het vertrouwen geven en accepteren dat ze mogelijk fouten maken die we achteraf evalueren. We zeggen toch zelf ook altijd: 'Fouten maken mag'? Maar ik ben er ook van overtuigd dat het leidt tot beter leiderschap, waardoor in een uitzendgebied verantwoord wordt omge-

gaan met de operationele risico's, en dat kan weer leiden tot het sparen van levens van militairen waaraan leiding gegeven wordt. Als dat de keuze is, geld besparen in de vredessituatie of levens tijdens operationele inzet, vind ik de keuze gemakkelijk te maken.

Een andere mogelijkheid is dat OGC iets is voor de grote conflicten, de conservatieve oorlogen; het soort conflicten waar Nederland nou niet altijd op de voorgrond treedt als het gaat om de inzet van het leger. Mogelijk past OGC niet in de operaties die we wel uitvoeren; de vredeshandhavende operaties.

Ik ben het hier pertinent niet mee eens, maar ik ken collega's die deze mening aanhangen. Gelukkig geeft ook de Leidraad Commandovoering mij op blz. 48 gelijk voor wat betreft het gebruik van OGC tijdens vredesoperaties én de vredesbedrijfsvoering, en stelt verder dat de stijl van OGC moet worden gezien als 'een dwingend vereiste'!

J. DOCTER - majoor der artillerie

Jaarboek van de Koninklijke Marine 2002

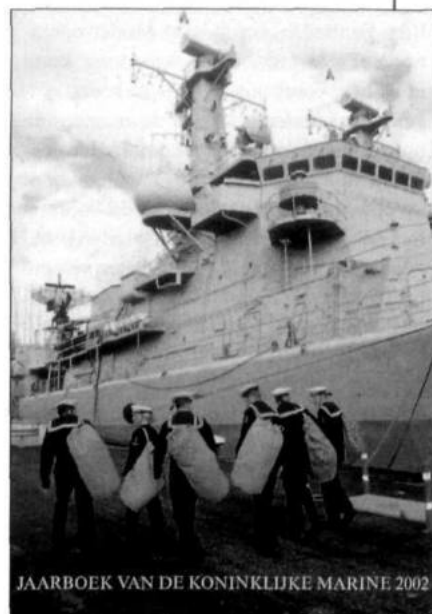
Het Jaarboek van de Koninklijke Marine heeft inmiddels een respectabele leeftijd. Al sinds 1875 wordt dit naslagwerk uitgegeven. Deze lange traditie wordt voortgezet met het *Jaarboek van de Koninklijke Marine 2002* dat in de eerste week van september is verschenen.

Het Jaarboek wordt samengesteld door het Instituut voor Maritieme Historie. Het is een naslagwerk waarin verslagen van de beleidsafdelingen in Den Haag en de operationele marine in Den Helder zijn opgenomen, evenals de reisverhalen van de schepen en natuurlijk een verslag van het Korps Mariniers en de KM in de West.

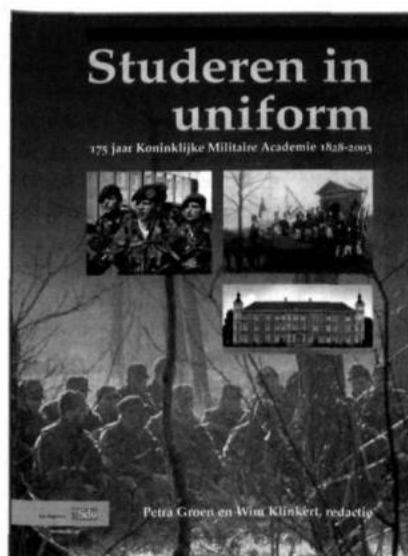
De vele kleurenfoto's, zo'n zeventig in totaal, en de kleurrijke stofomslag geven het boek een aantrekkelijk uiterlijk. Bovendien is een overzicht van alle schepen met hun technische gegevens opgenomen. Het boek telt 340 pagina's, is gebonden en heeft een handzaam formaat (20 x 14 cm). De prijs is € 15,- (inclusief verzendkosten).

Het boek is te bestellen (schriftelijk, per e-mail of fax) bij het:
Instituut voor Maritieme Historie
Jan van Nassaustraat 112 - 2596 BW Den Haag

- e-mail: marhissec@marstaf.navy.dnet.mindef.nl
- fax: 073 3162861

BOEKEN bespreking

Studeren in uniform

175 jaar Koninklijke Militaire Academie 1828-2003, door Petra Groen en Wim Klinkert, redactie, 608 pagina's. Den Haag, 2003. Sdu Uitgevers. ISBN 90 1209 772 X
€ 39,95

Bij een jubileum hoort een boek. De Koninklijke Militaire Academie (KMA) heeft daar ervaring mee, want ter gelegenheid van het 75-, 100-, 130-, en 150-jarig bestaan kwamen reeds jubileumuitgaven tot stand. Werd in de twee laatste uitgaven ook veel aandacht besteed aan het Kasteel van Breda en de geschiedenis ervan, in de nieuwste publicatie is de aandacht geheel gericht op de opleidingen en de cadetten-gemeenschap waarvoor het onderwijs was bestemd.

Uitgebreid archiefonderzoek

Voor een enigszins overzichtelijke beschrijving van de vele ontwikkelingen in het onderwijs en in de leefgemeenschap van de cadetten waren niet minder dan zeven hoofdstukken nodig. De verwijzingen in het notenapparaat geven aan dat uitgebreid archiefonderzoek heeft plaatsgevon-

den om ideeën, plannen, overwegingen en besluiten boven tafel te krijgen. Een uitzondering hierop vormt het hoofdstuk dat de periode 1890-1940 behandelt. De archieven betreffende de KMA over deze jaren blijken in de Tweede Wereldoorlog verloren te zijn gegaan, maar de schrijver blijkt toch voldoende alternatief bronnenmateriaal te hebben gevonden om ook deze periode volledig te kunnen beschrijven.

Een bijzonder deel wordt gevormd door hoofdstuk vier, dat handelt over de Tweede Wereldoorlog. Hierin worden niet alleen de pogingen vermeld tot voortzetting van de opleidingen in Nederland en de oprichting van de KMA te Bandoeng, maar ook de gedragingen van de cadetten in deze periode. Alleen de weinigen die er uitsprongen in negatieve of positieve zin zijn in het kort beschreven. Blijkbaar was er geen ruimte om aan het wel en wee van de andere cadetten veel aandacht te besteden. Een achtste hoofdstuk geeft de resultaten van een onderzoek naar de sociale en geografische herkomst van de cadetten en hun kerkelijke gezindheid. Het geheel wordt voorafgegaan door een inleiding en afgesloten met een nabespeking. Het is uiteindelijk een kloek boek geworden met ongeveer 550 pagina's tekst, dat zeker niet in een avond zal worden uitgelezen.

De eerste scholen

In de achttiende eeuw bleek geleidelijk dat een praktijkopleiding bij de eenheden niet langer voldoende was om een officiersfunctie goed te kunnen vervullen. Een goede scholing bleek nodig en dat gold vooral voor de artillerie en genie. In de laatste jaren van de Republiek waren daarom reeds voor deze wapens de eerste opleidingen ontstaan. Ook in de Bataafs-Franse tijd waren er scholen, die echter door de frequent wisselende staatkundige structuur regelmatig van plaats en van aard moesten veranderen.

Na het herstel van de onafhankelijkheid werd in 1814 te Delft een Artillerie- en Genieschool opgericht, waar ook een beperkte groep toekomstige infanterie- en cavalerieofficieren een theoretische opleiding kregen. De samenvoeging van Noord- en Zuid-Nederland en de daaraan verbonden verplichting een groot leger in

stand te houden, leidde tot een aanzienlijke uitbreiding van het officierskorps. De infrastructuur in Delft bleek bij onderzoek niet voldoende om in de hieruit voortvloeiende grotere opleidingsbehoefte te voorzien.

Geen gelukkig begin

Een commissie – er zouden er in de loop van de tijd nog vele volgen – kwam in 1823 met het plan een Koninklijke Militaire Academie op te richten met een internaat en deze in Breda te vestigen, onder gelijktijdige opheffing van de school te Delft. Het Kasteel van Breda zou na een verbouwing voldoende ruimte voor de huisvesting kunnen bieden. Er was een gebouw, de stad lag dicht bij de Zuidelijke Nederlanden en in de Mark kon worden gezwommen.

De kasteelheer prins Frederik, die aanvankelijk van niets wist, en zijn broer koning Willem I lieten zich ervan overtuigen dat het Kasteel van Breda de geschikteste plaats van vestiging was. Na een uitgebreide verbouwing, die zoals gebruikelijk vertraging opleef, werd in aanwezigheid van prins Frederik op 24 november 1828 tijdens een bijeenkomst in de Grote Kerk de KMA plechtig geopend.

Het was geen gelukkig begin, want door de Belgische Opstand kreeg het nieuwe instituut geen gelegenheid zich te ontwikkelen. In oktober 1830 werden de opleidingen reeds gestopt en pas in 1836 zou de draad weer worden opgepakt.

In 1836 waren het Seelig als gouverneur en Delprat als commandant die de opleiding op de KMA een nieuwe opzet gaven en daarna zestien jaar lang de teugels in handen hielden. De cadet moest worden opgeleid tot een officier die zijn vak beheerste en wist waar zijn plaats was. Dientengevolge stond het leren, het vergroten van de kennis voorop en daartoe werd de cadet een discipline opgelegd die geen ruimte liet voor zelfontplooiing, laat staan initiatief.

De schrijvers geven zeer veel aandacht aan de regelmatig wisselende inzichten over de wijze waarop het onderwijs moest worden ingericht. Niet alleen de gerealiseerde onderwijsveranderingen, maar

eveneens de aanbevelingen van de verschillende commissies worden besproken. Dit is ook het geval bij de voorstellen die om verschillende redenen niet of nauwelijks werden gevolgd.

Kritisch(er) denken

De noodzaak kennis te vergaren werd lange tijd algemeen aanvaard, maar geleidelijk tekende zich met de opkomst van de liberalen een stroming af die onderkende dat het verkrijgen van inzicht en kritisch(er) denken ook voor officieren belangrijke elementen waren om goed te functioneren. Deze benadering hield tevens in dat de cadet anders moest worden benaderd. Hij moest zich van zijn eigen verantwoordelijkheid bewust worden en er moest in dat verband meer ruimte komen voor zelfstudie. Op den duur werd de officier geschetst als aanvoerder in oorlogstijd en een instructeur en opvoeder in vreedetijd. De stroming, waarbij de cadet meer bewegingsruimte kreeg, zijn zelfstandigheid werd bevorderd en aan zijn verantwoordelijkheid werd geappelleerd, kreeg geleidelijk en na de nodige tegenslagen geleidelijk de overhand. Toch was er zelfs na de Tweede Wereldoorlog nog een periode waarin de cadet weer kort aan de teugel werd gehouden. De beschrijvingen volgend ontstaat de indruk dat soms een enkel incident reeds reden was voor een drastische beperking van de cadetten in hun vrijheid.

In deze benaderingen speelde ook het functieniveau, waarvoor de cadet moet worden opgeleid, een rol. De simpele mededeling dat het pelotonsniveau voldoende was, bood de opleiders en docenten weinig ruimte voor een wetenschappelijke aanpak. De aanwijzing werd niet alleen in de negentiende eeuw vernomen, maar ook in de jaren vijftig van de twintigste eeuw werd zij nog als het te realiseren opleidingsdoel opgedragen. De docenten hadden voor deze richtlijn begrijpelijkerwijs geen goed woord over.

Verboden gebied voor cadetten

Interessant is de mededeling dat de studiebibliotheek van de KMA lange tijd voor cadetten verboden gebied was, omdat ze dan mogelijk meer zouden weten dan de docenten. Het blijft opmerkelijk dat deze situatie gehandhaafd bleef

tot na de Tweede Wereldoorlog, ondanks de inmiddels verkregen mogelijkheden tot zelfstudie. In het boek wordt geen melding gemaakt van de mate van belangstelling voor dit deel van de KMA, maar waarnemingen omstreeks 1960 constateerden (nog) geen overweldigende belangstelling.

De leefgemeenschap van de cadetten had aanvankelijk nauwelijks een structuur. Wel was er een duidelijke interne hiërarchie, waarbij voor de eerstejaars het gehele studiejaar als groentijd gold. Zij moesten in dat jaar allerlei klussen en klusjes voor de oudstejaars opknappen. Wie hieraan niet meewerkte, werd veelal op hardhandige en soms vernederende wijze tot de orde geroepen. Er waren blijkbaar ernstige incidenten nodig – waaronder een zelfmoord – voordat hierin verandering kwam en de cadetten niet alleen meer vrije tijd maar ook mogelijkheden tot ontspanning werd geboden. Nadat de oudstejaars hierover reeds eerder beschikten, kregen ook de overige cadetten in 1879 een sociëteit.

De corpsstructuur

De corpsstructuur die hierna ontstond, gaf de leefgemeenschap van de cadetten een eigen identiteit, met eigen mores. Weliswaar stelde de korpsleiding de randvoorwaarden, maar het bood daarbinnen mogelijkheden tot zelfregulering. Zowel de militaire leiding als de cadetten moesten (en moeten) sedertdien steeds het terrein verkennen en de grens tussen corps en korps afbakenen. Goede afspraken blijven nodig, want herhaaldelijk toonde de korpsleiding de neiging de vrijheid van het corps in te beperken als er zich weer een incident had voorgedaan.

De uitgebreide behandeling van de problematiek rond de opnemings van de BBT-ers in het corps geeft aan dat het behoud van de samenhang de nodige aandacht vraagt en zorgen geeft. Deze worden nog vergroot door de gewijzigde opzet van het onderwijs, waarbij cadetten de colleges voor een deel buiten de KMA volgen. De collegialiteit en vriendschap die binnen het corps is ontstaan, hebben vermoedelijk velen pas zich na hun KMA-tijd gerealiseerd. Alleen daarom al verdient de instandhouding van het corps

alle aandacht en steun.

De schrijvers hebben het corps gevolgd in zijn ontwikkeling. Dit lijkt een juiste keuze omdat dit element vooral bemoeienis heeft met de cadetten buiten de diensturen. In een bijlage zijn daarom ook de achtereenvolgende presidenten van de sociëteit en het corps opgenomen. Blijkbaar is het de samenstellers niet opgefallen dat als gevolg van een ingreep van de gouverneur in het studiejaar 1958-1959 twee senaten achtereenvolgens hebben gefunctioneerd. De senaat van 1958-1959 stond onder leiding van cs Ch.F. Turpijn, die maar nauwelijks ontkwam aan eenzelfde maatregel als een jaar eerder.

Een element dat in het boek nauwelijks wordt behandeld, maar wel deel uitmaakt van het cadettenleven, is de inwendige dienst. Sedert lange tijd hebben de cadetten – uiteraard onder toezicht – hierin zelf de leiding. Daartoe zijn de cadetten ingedeeld in een cadettenbataljon met daarbinnen compagnieën en squadrons. Hierin treden een vaandeldrager, een bataljonscommandant en andere klossen op. Vooral zij hebben een belangrijke invloed op de dagelijkse gang van zaken. Helaas is dit nauwelijks aan de orde gekomen.

Sportbeoefening

De sportbeoefening krijgt ook op een aantal plaatsen de aandacht. Aanvankelijk was de sport uitsluitend functioneel en werden schermen, paardrijden, schieten en dansen beoefend. Na 1880 werden binnen het corps in verenigingsverband sporten beoefend die ook elders in Nederland in opkomst waren. Het betrof sporten als hockey, voetbal, cricket, roeien, atletiek en tennis. Het contact met de burgermaatschappij werd hierdoor vergroot, terwijl de successen, die vooral in de beginjaren werden geboekt, goed waren voor het aanzien van de cadetten en KMA.

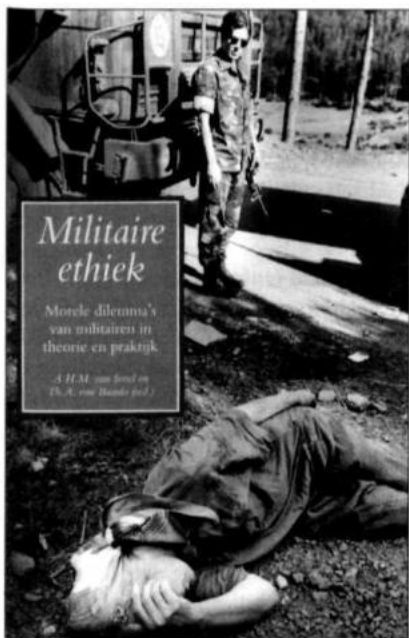
De resultaten van het onderzoek over de herkomst van de cadetten geeft een grote hoeveelheid nuttige en interessante informatie. De gegevens gelden echter uitsluitend voor de KMA en niet voor de gehele populatie van aspirant-beroepsofficieren van de land- en luchtmacht. In dat geval zal ook de Hoofdcursus en de andere opleidingen van beroepsofficieren moeten worden geëvalueerd.

Schat aan informatie

Het schrijverscollectief onder leiding van de redacteurs heeft na uitgebreid onderzoek een lezenswaardig boek samengesteld, waarin een schat aan informatie over de opleidingen op de KMA en de cadetten is weergegeven. Zeker waar het gaat over de recentere perioden zullen oud-cadetten veel punten van herkenning vinden.

Het grote aantal illustraties verlevendigt het boek in hoge mate, terwijl waar nodig tabellen zijn opgenomen om het betoog te verduidelijken. Het boek is fraai uitgevoerd, waarbij de enkele tikfouten nauwelijks opvallen.

drs. ing. T. DE KRUIJF

Militaire ethiek

Morele dilemma's van militairen in theorie en praktijk, door A.H.M. van Iersel en Th.A. van Baarda (red.), Budel, 2002
ISBN 90 5573 310 5
€ 18,90

De problematiek omtrent militaire ethiek is niet nieuw. Ethische vragen inzake oorlogvoering waren in het verleden ook aan de orde bij vrijwel elk conflict dat door middel van geweld werd beslecht. Mili-

tairen moesten en moeten tijdens gevechten keuzes maken met vaak tragische gevolgen.

Geweld is nooit onomstreden

De hernieuwde interesse voor deze problematiek heeft veel, zometeen alles te maken met de toename van het aantal problemen die zich ter zake stellen. Met de enorme stijging van het aantal vredesoperaties sedert het einde van de Koude Oorlog, namen ook de ethische vragen rondom het gebruik van geweld toe. VN-blauwhelmen werden en worden steeds vaker geconfronteerd met de vraag of het geoorloofd is om in welbepaalde omstandigheden, desnoods tegen de burgerbevolking, geweld te gebruiken, en dit om een andere reden dan uit zelfverdediging.

Aangezien het gebruik van geweld haast nooit onomstreden is, rijzen steeds vaker vragen over de legitimiteit ervan. Wanneer kan geweld op een legitieme wijze worden uitgeoefend, en welke vormen van geweld zijn toelaatbaar?

Het is deze problematiek die in het boek centraal staat.¹ Het boek wil een ethisch kader bieden om de hiervoor vermelde dilemma's te interpreteren. Daarom wordt in het boek militaire ethiek in een breder perspectief geplaatst en worden de achtergronden besproken van de morele dilemma's waarmee militairen op het terrein worden geconfronteerd. Vervolgens wordt ingegaan op de militair-ethische vraagstukken en dilemma's die zich stellen op het niveau van de feitelijke taken van de krijgsmacht. Daarbij worden zowel de dilemma's besproken die aan de orde zijn bij de klassieke verdedigingstaken als in het kader van humanitaire interventies en/of vredesoperaties en de bestrijding van het terrorisme.

Onderwijskundige aspecten

Het instrumentarium en de theoretische inbedding van militaire ethiek worden in dit werk eveneens uitvoerig toegelicht. Daarnaast gaat het in op een aantal onderwijskundige aspecten van militaire ethiek en dan met name op de morele vorming van militairen. Het boek sluit af met een

¹ Het boek is eerder besproken door L.J.J. Dorrestijn in MS 9 (jrg. 172)(2003) p. 446-453.

hoofdstuk 'tips en tools' waarin instrumenten worden aangereikt om militaire ethiek (gemakkelijker) in de praktijk toe te passen.

Het boek werd geschreven door het Bureau voor Ethiek en Krijgsmacht van het Nederlandse ministerie van Defensie, in opdracht van de staatssecretaris van Defensie. De eindredactie werd verzorgd door A.H.M. van Iersel en Th.A. van Baarda, deskundigen op het gebied van militaire ethiek en oorlogsrecht.

Rekening houdend met de in het werk besproken problematiek en de opdrachtgever, zou men durven vermoeden dat de auteurs van dit boek zich in de eerste plaats richten op de militairen. Dit is slechts gedeeltelijk correct. De primaire doelgroep bestaat in eerste instantie uit verantwoordelijken voor het onderwijs binnen de krijgsmacht.

Want hoewel het Bureau voor Ethiek en Krijgsmacht met deze publicatie de kennis over militaire ethiek wil bevorderen en de vaardigheden in het leren omgaan met morele vraagstukken wil vergroten, richten de auteurs zich in eerste instantie tot de onderwijsverantwoordelijken binnen de krijgsmacht, die het boek kunnen gebruiken en hanteren als leidraad of als ondersteuning bij het verzorgen van onderwijs en vorming op dit gebied. De auteurs streven er met andere woorden naar dat het in het boek verwoorde gedachtegoed zijn weg, weliswaar onrechtstreeks, vindt in de opleidingen die door de krijgsmacht worden verstrekt, zowel qua inhoud als onderwijsmethodiek.

Het boek mag dan ook niet beschouwd worden, zoals de auteurs het zelf verwoorden:

als een leerplan voor ethiek in de krijgsmacht (...) dat rechtstreeks in het onderwijs is te gebruiken. (p. 21)

Men wil enkel:

heldere uitgangspunten (...) beschrijven waaraan ethiekopleidingen, vorming en training in relatie tot ethiek moeten voldoen. (p. 21)

→

Ontwikkelen van 'moreel kompas'

Lezers van dit boek mogen dan ook geen pasklare antwoorden verwachten voor het concreet handelen in bepaalde situaties. Op het eerste gezicht lost het boek daarmee niet alle verwachtingen in. Nochtans staat het werk vol met uit de praktijk ontleende voorbeelden. Aan de hand ervan wil men militairen aan het denken zetten over hoe zij in bepaalde situaties zouden kunnen handelen. Het gaat erom bij hen een soort van moreel kompas te ontwikkelen waardoor veel onnodig leed in de toekomst zou kunnen worden vermeden.

Trouwens, de morele dilemma's worden besproken vanuit verschillende invalshoeken maar slechts zelden wordt een kant-en-klare oplossing of een eenduidig antwoord geformuleerd. Ook in het afsluitende hoofdstuk, dat de enigszins misleidende titel 'Instrumenten in de toegepaste militaire ethiek: tips en tools' draagt, zal men geen concrete antwoorden of richtlijnen voor handelen in specifieke oorlogssituaties en bij gewelduitoefening vinden.

Geen standaardantwoorden

De auteurs willen in feite aantonen dat die er vaak niet zijn. Vragen omtrent geweld kunnen nooit met standaardantwoorden worden afgedaan. De auteurs wijzen er terecht op dat binnen de grenzen van het internationaal humanitair recht en het oorlogsrecht vaak meerdere antwoorden mogelijk en verdedigbaar zijn. Elke situatie van (oorlogs-)geweld is uniek, brengt zijn eigen dilemma's mee en roept zijn eigen morele bezinning op.

Het boek stemt dan ook veeleer tot nadenken en reflectie dan dat het pasklare antwoorden aanbiedt. De auteurs zijn er zich trouwens van bewust dat dit werk slechts, om het in hun bewoordingen te formuleren,

als een etappe op weg naar een contextuele vorm van toegepaste militaire ethiek voor de Nederlandse krijgsmacht (...) moet worden gezien. (p. 20)

Grondige analyse

Dit doet evenwel geen afbreuk aan de wetenschappelijke waarde van het boek. Het biedt een bijzonder grondige en gedocumenteerde analyse van de ontwikkeling

van het humanitair en oorlogsrecht met daaraan gekoppeld de berechting van oorlogsmisdaden, van het recht op zelfverdediging, van de ethische aspecten van terreurbestrijding en van het spanningsveld tussen vrede en rechtvaardigheid.

Bovendien zijn in het werk een aantal bijzonder nuttige bijlagen opgenomen. We verwijzen dan niet zozeer naar de bijlagen over Adolf Eichmann en het My Lai-incident in Vietnam maar veeleer naar de bijlage met een overzicht van websites over oorlogs(straf)recht, mensenrechten en humanitaire hulpverlening, waarbij elke website bovendien bondig wordt toegelicht. Ook wordt in een bijlage aandacht geschonken aan militaire ethiek op internet. Ten slotte verdient de indrukwekkende bibliografie een bijzondere vermelding. Men mag dan ook besluiten dat het boek ongetwijfeld een belangrijk naslagewerk vormt voor eenieder die zich in de

problematiek omtrent militaire ethiek wil verdiepen.

Complex woordgebruik

Als er dan toch een punt van kritiek moet worden vermeld, dan heeft dit vooral te maken met het vaak moeilijke en complexe woordgebruik, en de daaruit voortvloeiende moeilijke leesbaarheid. Wellicht is dit eigen aan de materie als zodanig. Hoewel door de opname van een verklarende woordenlijst (in bijlage) dit probleem gedeeltelijk wordt ondervangen, vergt toch het voor een leek op dit gebied een aanzienlijke inspanning om de materie te doorgronden en te assimileren.

prof. dr. A. PAUWELS*

* Mw. Pauwels is onder meer bijzonder hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Van marketenster tot logistiek netwerk

De militaire logistiek door de eeuwen heen, door prof. dr. H. Roos (red.), 407 blz., met zwart-wit foto's, Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2002. ISBN 90 5352 775 3 € 29,50

Vanaf de Oudheid tot en met de Derde Golfoorlog (2003) speelt de logistiek een sleutelrol bij militaire operaties. Vrijwel alle militaire denkers onderkennen het belang ervan. Paradoxaal genoeg gaan zij vervolgens over tot de orde van de dag: het bedenken van operationele en tactische concepten. Ook in ons hedendaagse hogere militaire onderwijs blijft dit onderwerp onderbelicht. In de praktijk doen militaire logistici er alles aan om bevoorradingsproblemen te voorkomen, zodat de militaire operaties logistiek uitvoerbaar blijven. Zij zijn vooral doeners en niet zozeer denkers.

Mogelijk is hierdoor het aantal standaardwerken over de ontwikkelingen binnen de militaire logistiek opmerkelijk gering. Gelukkig is daar, althans volgens de auteurs, nu verandering in gekomen. In *Van marketenster tot logistiek netwerk*

beloven zij in vogelvlucht de voor Nederland relevante ontwikkelingen te presenteren.

Rode draad ontbreekt

Dit ambitieuze voornemen wekt hoge verwachtingen. Helaas maken de auteurs dit niet waar. Dit komt door de opzet van de publicatie en het ontbreken van een herkenbare rode draad. De redactie geeft aan dat bij een omvangrijk onderwerp als militaire logistiek, keuzes onvermijdelijk zijn. Daar is natuurlijk niets mis mee. Echter, een heldere verklaring voor die keuzes en een toelichting over het verband tussen de verschillende hoofdstukken ontbreken. Hierdoor blijft de lezer aan het einde van het boek zitten met de vraag: Waarom zijn nu juist deze onderwerpen geselecteerd?

Bovendien is de redactie niet consequent in het benoemen van het doel van het boek. Zo valt op blz. 26 te lezen dat 'de veranderende gedachten over de organisatie van de logistieke functie ten behoeve van een strijdmacht het onderwerp van dit boek is'. Een onverwachte verbreding van het onderwerp, aangezien in het 'Ten Geleide' nadrukkelijk de beperking '...een voor de Nederlandse situatie relevante beschrijving...' (blz. 11) wordt aan-

gebracht. De latere uitbreiding verklaart mogelijk waarom de publicatie bestaat uit vier internationaal georiënteerde hoofdstukken en vijf specifiek Nederlandse hoofdstukken.

Een groot aantal uiteenlopende onderwerpen passeert in hoog tempo de revue. Zo schetst hoofdstuk 1, 'De logistieke functie in de militaire geschiedenis', een beeld van de geschiedenis van het thema. Een interessante uiteenzetting over 'schoolvorming' en over de belangrijkste logistieke denkers, maken duidelijk dat het laatste woord daarover nog niet is geschreven. Het tweede hoofdstuk, 'Logistiek in de Oudheid', beschrijft de manier waarop vooral de Romeinen hun omvangrijke legers in het veld onderhielden.

Verrassend is te lezen dat tijdens de Grieks-Romeinse Oudheid de medische verzorging veel aandacht kreeg. Goede voorzieningen op dat gebied hadden ook toen al een positief effect op het moreel. 'Logistiek in de tijd van de vestingoorlogen', het derde hoofdstuk, laat duidelijk de relatie zien tussen de logistiek en de veranderde manier van oorlogvoeren in West-Europa in de 16-de, 17-de en 18-de eeuw. Hoofdstuk 7, 'De logistiek tijdens de Eerste en de Tweede Wereldoorlog', pakt de internationale draad weer op. De beschrijvingen over de grootschalige gevechten nemen te veel ruimte in beslag; de logistieke aspecten komen slechts beperkt aan bod. De noodzakelijke aanpassingen van de logistieke concepten sneeuwen daardoor onder.

De Nederlandse situatie

De hoofdstukken 5, 'Te velde en achter versterkingen. Logistieke ondersteuning voor het Nederlandse leger 1880 - 1914', 8 'Logistiek en Luchtmacht' en 9 'De ontwikkeling van de logistiek in de koninklijke landmacht 1945 - 1990', gaan in op de specifieke Nederlandse situatie. Hierbij krijgen de organisatorische ontwikkelingen binnen de krijgsmacht de meeste aandacht. Zowel in de 19-de als in de 20-ste eeuw ondergaat het Nederlandse defensieapparaat een schijnbaar eindeloze hoeveelheid reorganisaties, die vrijwel allemaal worden beschreven. Zeker de hoofdstukken 8 en 9 zullen daarom bij de oudere lezers nostalgische gevoelens

oproepen over 'de goede oude tijd'.

Helaas staan de veranderingen in de organisatiestructuur van de logistiek teveel in het middelpunt van de belangstelling. De meer theoretisch-abstracte, conceptuele en doctrinaire ontwikkelingen verdwijnen door dit reorganisatiegeweld grotendeels uit het zicht. Het boek sluit af met drie merkwaardige pagina's onder de 'pakken-de' titel '...tot logistiek netwerk; een nawoord'. Het is teleurstellend dat 'het systeem van de toekomst' er zo bekaaid afkomt.

Alle hoofdstukken zijn omvangrijke en zelfdragende artikelen. Zij kunnen gerust afzonderlijk worden gelezen, maar dat benadrukt nu juist het ontbreken van een bindend element. De ontwikkelingen, verschillen en overeenkomsten in de tijd worden niet met elkaar in verband gebracht. Zo bouwt het Nederlandse leger aan het begin van de 20ste eeuw een logistiek systeem op om het veldleger te kunnen ondersteunen. Een van de kritiekpunten op deze organisatie is het 'slaafs' volgen van de toenmalige grote mogendheden. Daardoor werd het Nederlandse systeem veel te grootschalig. Na de Tweede Wereldoorlog (vanaf 1950) neemt de KL het Amerikaanse logistieke model compleet met vijf onderhoudschainen over. Ook dan past dit niet in de Nederlandse omstandigheden. Een echt afsluitend hoofdstuk zou op deze opvallende overeenkomst zijn ingegaan.

Logistieke veranderingen onderbelicht

Wat in het boek node wordt gemist is een overzicht van de ingrijpende logistieke veranderingen die zich in de jaren negentig van de vorige eeuw hebben voorgedaan. De nieuwe internationale verhoudingen gaven de Nederlandse krijgsmacht een sterk expeditionair karakter. Dat betekende een fundamentele aanpassing van de bestaande logistieke concepten. In het hoofdstuk 8 komt dit aspect zijdelings ter sprake, terwijl er in hoofdstuk 9 in het geheel geen aandacht voor is. Een publicatie die zich richt op de 'voor de Nederlandse situatie relevante beschrijving' had dit aspect niet mogen negeren. Minimaal hadden zaken als containervervoer, wisselaarsystemen, 'tracking en tracing', expeditionair optreden, Logistiek 2006

en 'out of area' operaties moeten worden besproken.

Het gebruik van zeewegen komt slechts in hoofdstuk 6, 'Pakpaarden en kettingberen. De logistiek van de Indische oorlogvoering in het tijdperk van het moderne imperialisme', ter sprake. Het ontbreken van een apart hoofdstuk over de ontwikkelingen op het gebied van zeetransport en de invloed daarvan op logistieke systemen en doctrines (containers, Ro-Ro schepen, amfibische transportschepen), is te beschouwen als een gemiste kans.

Slordigheden

Helaas zijn bovendien de nodige slordigheden aan het scherpe oog van de redactie ontsnapt. Het gaat hierbij niet alleen om kleinigheden, maar om opvallende 'verschrijvingen'. Op blz. 178 staat dat 'door het gemis van een reserve ontbeerde het Indisch leger ook wat tegenwoordig *doorzettingsvermogen* heet'. Uit het verhaal komt naar voren dat er met het doorzettingsvermogen van de toenmalige Indische militairen niets mis was. De schrijver bedoelt hier ongetwijfeld *voortzettingsvermogen*.

Een andere 'slip of the pen' staat op blz. 223. Hier staat: 'De Legergroep C trok in de richting Leningrad, de Legergroep B in de richting Moskou, terwijl de Legergroep C zijn heil in de Oekraïne zocht'. Nog los van de enorme taak die Legergroep C krijgt toegewezen, zowel Leningrad als de Oekraïne aanvallen, zijn de gangbare benamingen al vanaf juni 1941 *Heeresgruppe Nord*, *Heeresgruppe Mitte* en *Heeresgruppe Süd*. Tot slot staat op blz. 302 'In 1954 richtte de Sovjet-Unie het Warschaupact op (...)' Deze organisatie werd echter één jaar later, in 1955, opgericht.

Onduidelijke kaartjes

Een laatste punt van kritiek geldt het gebruik van de kaartjes. Het is duidelijk te merken dat het hier gaat om zwart-wit bewerkingen van kleurenkaartjes. Hierdoor valt de betekenis van de verschillende lijnen niet meer te achterhalen. Alles, ook de voorbeelden in de legenda, ziet er immers hetzelfde uit. Op blz. 165 is een zwart-wit kaartje van Nederlands-Indië en omgeving uit 1945 (!) gebruikt. Gezien de beschreven gevechten lag een eerder jaar-

tal meer voor de hand. Daarnaast had het markeren van de omstrede gebieden hier zeker geen kwaad gekund.

Van marketenster tot logistiek netwerk vertoont de kenmerken van een gelegenhedsuitgave, die onder grote tijdsdruk tot stand is gekomen. Een hoofdstuk over de voorzienbare Nederlandse en internationale ontwikkelingen, gecombineerd met een heldere afsluitende analyse, zou de theoretische en doctrinaire waarde van de publicatie aanzienlijk hebben vergroot. Nu is er sprake van een leuke en leesbare artikelenbundel over een merkwaardige mix aan onderwerpen die als los zand aan elkaar hangen. Een gemiste kans.

Ikol drs. W.J. HAGEMEIJER - IMG/KL

The Dynamics of Military Revolution 1300-2050

Door MacGregor Knox and Williamson Murray (eds), 203 blz., Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2001.

ISBN 05 2180 079 X
€ 30,00

Historische analyse

De redacteurs, beiden Amerikaans ex-militair met gevechtservaring in Zuidoost-Azië en momenteel werkzaam in het wetenschappelijk onderwijs, richten zich op de kloof in de vakliteratuur tussen twee begrippen die nogal eens tot verwarring leiden: 'revolutions in military affairs' (RMA) en 'military revolutions' (MR).

Onder MR verstaan zij ontwikkelingen die voortkomen uit uitgebreide sociale en politieke veranderingen, zoals de Middeleeuwen, het ontstaan van de moderne 17-de eeuwse staat, de Franse Revolutie, de Industriële Revolutie, de Eerste Wereldoorlog en ten slotte na de Tweede Wereldoorlog de tijd van nucleaire wapens en ballistische raketten.

Tot RMA rekenen zij ontwikkelingen die door militaire instituties zijn geregisseerd, vaak onder moeilijke omstandigheden (een complexe combinatie van tactische, organisatorische, doctrinaire en technolo-

gische innovaties) en aanvankelijk met omstreden resultaten.

Hieronder vallen: het gebruik van boogschutters op de lange afstand, de uitvinding van het buskruit, de architectuur van vestingwerken, de Nederlandse en Zweedse tactische hervormingen op het gebied van exercitie en vuurkracht, Franse tactische en organisatorische ontwikkelingen (zoals onvoorwaardelijke discipline in de geleerden, exercitie en de vorming van regimenten), Britse financiële ontwikkelingen, nationale financiële en economische mobilisatie, de Napoleontische vernietiging van de vijand op het slagveld, technologische ontwikkelingen als de telegraaf, spoorwegen, stoomschepen, rookloos kruit, grendelgeweer, automatische wapens, vliegdekschepen en onderzeeboten. Voorts de tactiek der verbonden wapens, amfibische oorlogvoering, radar, verbindinginlichtingen, precisiewapens en de exponentieel toegenomen letaliteit van conventionele munitie. Op deze wijze verschaffen zij de lezer een conceptueel en analytisch kader in historische context om daarmee de Westerse militaire veranderingspatronen vanaf de Middeleeuwen (1300) beter te leren begrijpen.

Sterk zijn de schrijvers van de verschillende hoofdstukken in de historische ontwikkelingen van MR en RMA. Beginnend met de RMA van de Engelse koning Edward III (belegering van grote steden in combinatie met agressieve, 'bestraffende' plundertochten) beschrijven en analyseren zij verder de 17-de eeuwse Franse ontwikkelingen, de militaire impact van de politiek van de massa van de Franse Revolutie, de Amerikaanse burgeroorlog, de hervormingen in Pruisen ten tijde van Scharnhorst, Gneisenau, Clausewitz maar ook Moltke en Bismarck en de Duitse Generale Staf, de revolutionaire maritieme ontwikkelingen van 1885 tot 1914, de militair-industriële strijd rondom de Eerste Wereldoorlog en de Duitse *Blitzkrieg* tijdens het begin van de Tweede Wereldoorlog.

Tevens pretenderen zij – zoals de titel al aangeeft – een blik in de militaire toekomst te werpen, maar met het aanhalen van de Golfoorlog van 1991 als voorbeeld van de doctrine van de zogenaamde *air-*

land-battle slagen ze daar volgens mij onvoldoende in en blijven ze tamelijk aan de oppervlakte van een militaire professionele toekomst. Ontwikkelingen als *network centric warfare*, *peace-keeping* en *nation building* maar ook de nieuwe rol van het luchtwapen worden niet behandeld of blijven onderbelicht.

Karakteristieken RMA

Vanuit hun voornamelijk historische analyse trekken Knox en Murray de volgende conclusies in de vorm van vier karakteristieken van *revolutions in military affairs*. Allereerst worden RMA slechts zelden veroorzaakt door technologie, hoewel technologie wel als katalysator kan werken. Ten tweede constateren zij dat RMA voortkomen uit evolutionaire probleemoplossing in specifieke omstandigheden waarbij opgetreden wordt tegen een specifieke en daadwerkelijke vijand.

Ten derde dienen RMA te berusten op een coherent, conceptueel en realistisch raamwerk van doctrine en 'krijgsmachtcultuur'. Dit vereist een diep inzicht in de fundamentele en het chaotische karakter van oorlog. Dit inzicht dient verder gebaseerd te zijn op relevante, vooral operationele ervaring. Hiertoe is bovendien structurele evaluatie en daarop gebaseerde onbureaucratische en creatieve planning vereist. Ten slotte zijn RMA geworteld in en beperkt door strategische factoren en het karakter van oorlog. Zij zijn echter geen vervanging voor strategie.

Relevant boek

Ondanks enige kritische opmerkingen over het boek in het voorafgaande kan ik deze recensie positief afsluiten. De beide redacteurs en de zes schrijvers zijn er namelijk goed in geslaagd de dynamiek van belangrijke militaire ontwikkelingen in het verleden te analyseren en hieruit relevante conclusies te trekken, die – mits verstandig en dus met kennis van zaken toegepast – zeer bruikbaar kunnen zijn voor de toekomst.

Ik beveel het interessante, goed gedocumenteerde en plezierig geschreven boek, dat met zijn uitgebreide index ook als naslagwerk is te gebruiken, dan ook van harte aan.

Ikol drs. P.J.E.J. VAN DEN AKER

Samenvattingen

Editoriaal – Officiersopleidingen: balanceren tussen Mars en Minerva

Tot ver in de achttiende eeuw vormde de praktijk de leerschool voor officieren. Daarna kwamen er in diverse landen militaire academies. Dit jaar viert de Koninklijke Militaire Academie haar 175-jarig bestaan. Door de jaren heen was er een zoektocht naar een evenwicht tussen een meer theoretische academische opleiding, gesymboliseerd door Minerva, en de militaire opleiding en persoonsvorming, waarvoor Mars als symbool staat. Op dit moment werkt men aan een nieuwe opzet volgens het bachelor-mastermodel. Een Faculteit Militaire Wetenschappen, die KIM, KMA en IDL omvat, is in oprichting. De krijgswetenschappen dienen daarbij richtinggevend te zijn. De toekomst van deze faculteit vraagt om visie en ondubbelzinnige besluiten.

P.M.H. Groen, W. Klinkert – Boekenwijsheid en militaire geest. 175 jaar KMA

Kennisoverdracht en militaire vorming zijn de twee hoofdtaken van de KMA sinds haar oprichting in 1828. Hoe beiden optimaal kunnen worden gecombineerd, is een vraag die haar 175-jarige geschiedenis heeft beheerst. Zij ontwikkelde zich van een negentiende-eeuwse militaire middelbare school met een theoretische vakopleiding, via een militaire vakschool op academisch niveau (1890-1960), tot een wetenschappelijke vakopleiding met een gedifferentieerd studieaanbod. Naarmate het wetenschappelijk gewicht van de opleiding toenam, werd de ruimte voor de militaire opleiding en vorming kleiner. Dit dilemma tussen militaire opleiding en vorming enerzijds en academische scholing anderzijds is vooralsnog niet opgelost.

C.G.J. Hilderink – De Koninklijke Militaire Academie: vandaag en morgen

Sinds 1828 volgen mannelijke cadetten, sinds 1978 ook vrouwelijke, een opleiding aan de Koninklijke Militaire Academie om officier te worden. De marine heeft haar eigen opleidingsinstituut. De gouverneur gaat eerst kort in op de bestaande opleidingsgangen. Vervolgens besteedt hij aandacht aan de traditionele zuilen waarop de opleiding en vorming van de officier berust: de militaire en de fysieke opleiding en vorming, de wetenschappelijke tegenhanger, en de opleidings- en vormingsactiviteiten binnen het cadettenkorps met behulp van het Kronensysteem. Ten slotte gaat hij in op de organisatie en op de samenwerking met KIM en IDL. Uiteraard moet er een open oog zijn voor veranderingen en verbeteringen. Maar ook voor het goede dat bestaat en dat het behouden waard is.

R. Sinterniklaas – Officiersopleidingen uit de gelederen. Bekend maar onbemind

Vanaf haar oprichting in 1828 was de Koninklijke Militaire Academie het belangrijkste instituut voor de opleiding van officieren van de landmacht. De auteur beschrijft de zogenaamde 'tweede weg' om officier te worden. Initieel betrof het alleen de mogelijkheid die onderofficieren werd geboden om via een apart traject officier te worden. Later volgden niet-wetenschappelijke officiersopleidingen, zoals de Hoofdcursus en het Opleidingscentrum Officieren van Speciale Diensten, in 1990 omgedoopt tot Opleidingscentrum Officieren. De auteur laat zien dat hun ontstaan en lot verbonden waren met de behoefte aan officieren en het bestaan van de grote 'zuster', de KMA.

R. Groot – De Hogere Defensie Vorming

In 2004 start op het Instituut Defensie Leergangen de Hogere Defensie Vorming (HDV). De opleiding vervangt de bestaande hogere vormen voor landmacht, marine en luchtmacht. Deze éénjarige opleiding heeft drie hoofdthema's: Vredes- en Veiligheidsvraagstukken, Krijgskunde en Bestuurskunde. Deze thema's sluiten aan bij de drie metaforen die de toekomstige rollen van de cursisten duiden: de officier als 'diplomaat', als 'krijger' en als 'manager'. Op basis van een competentieprofiel is een curriculum ontwikkeld. Per vak of activiteit zijn doelstellingen, tijd en werkvorm vastgesteld. In deze cursus staat de gewenste professionaliteit centraal. Tegelijkertijd is het doel het niveau van een master-opleiding te bewerkstelligen.

M.H. Clemmesen – The Baltic States. Transition towards Efficient Armed Forces

Litouwen, Letland en Estland hebben hun aspiraties op het gebied van veiligheid kunnen realiseren. Alledrie de landen werden uitgenodigd om lid van de NAVO te worden en zij zullen in 2004 toetreden. De auteur gaat in op de hervormingen binnen de drie staten sinds 1991. Hij richt zich daarbij op het opbouwen van strijdkrachten die geschikt zijn voor de diverse missies in het post-Koude-Oorlogtijdperk, en het ontwikkelen van politiek-militaire samenwerking. Een historische erfenis belemmerde de ontwikkelingen op diverse organisatorische niveaus en het tot stand brengen van een nieuw opleidings- en personeelsmanagementsysteem.

L. Polman – 'F * ECOMOG'**

Uit het verre Afrika bericht de auteur ditmaal over ECOMOG, het vredesleger van ECOWAS, de organisatie van West-Afrikaanse Staten. In augustus dit jaar was ECOMOG, dat landde in Monrovia, kort wereldnieuws. Daarna richtte de wereldpers zich op Irak. De auteur verhaalt van deze vredesmacht en de eigenaardigheden van de deelnemende troepen. Vanaf 1 oktober moeten 15-17.000 blauwhelmen de ECOMOG'ers gaan vervangen. Ze zullen weer allemaal uit arme landen komen; de westerse landen gaven immers geen gehoor. Sommige lidstaten betalen met geld, andere met bloed. In de oorlogen in Liberia en Sierra Leone sneuvelde 1200 Nigerianen. Afrika is ver weg.

P.H. de Vries – Vertrouwen

Vroeger moest je vertrouwen verdienen. Er was een uitgebreid systeem van controles om na te gaan of aan opdrachten was voldaan en vast te stellen in hoeverre je te vertrouwen was. In de praktijk verwerd dit tot een gevecht tegen het systeem. Niet door protest, maar door trucs en slimmigheden. Toch had het systeem wel iets goeds: het dwong iemand ten minste één keer per jaar de puntjes op de i te zetten. Dit systeem bestaat niet meer. Nu is vertrouwen een uitgangspunt en worden inspecties verbodig geacht. Zij getuigen van 'oud denken'. Misplaatste vrijblijvendheid is nu troef. We moeten daarentegen opdrachtgerichte commandovoering toepassen. Vestigen van vertrouwen vergt inspanning.

Summaries

Editorial – The education of officers: balancing between Mars and Minerva

For many centuries officers learned in military practice. Later, military academies were founded. This year the Royal Military Academy celebrates her 175 birthday. Through these years, and especially since 1960, there has been a search for balance between military training and education – symbolized by Mars – and academic education, symbolized by Minerva. At present the discussion is about a new system of bachelor- and masterdegrees. A new Faculty of Military Science, encompassing all three institutes for higher military education (KIM, KMA and IDL) is a precondition. Military art and science should be the focus of this faculty. This however demands vision and unambiguous decisions.

P.M.H. Groen, W. Klinkert – Book-knowledge and military spirit. 175 years KMA

Education and military training are the two principal tasks of the Royal Military Academy since her founding in 1828. How to balance those tasks was a question that dominated during the 175 years of her history. The KMA changed from a nineteenth century military school into a military institution for professional training at academic level. After 1960 she changed into a scientific professional academy. As the academic weight of the education increased, room for military training and education decreased in proportion. This dilemma is for the time being unsolved.

C.G.J. Hilderink – The Royal Military Academy: today and tomorrow

Since 1828 young men, and since 1978 also young women, are trained and educated at the Royal Military Academy to be an officer. The Navy has its own institute. The governor of this academy informs about the present courses and the pillars at which training and education rest: the military and physical training and education, the scientific counterpart, and education within the cadet-corps and with the use of the so-called 'crown-system'. His final observations relate to organization and co-operation and include some personal remarks. One should have an open eye for changes and improvements. One should however not close one's eyes for the good that is, and should be kept.

R. Sinterniklaas – Officerstraining from the ranks

Since her founding in 1828 the Royal Military Academy (KMA) was the institute for officerstraining. The author discusses the 'second way' to become an officer. Initially intended to enable non-commissioned officers to become an officer, this 'second way' became an alternative to the more academic KMA. He describes the role of the so-called 'Hoofdcursus' and the later 'Opleidingscentrum voor officieren van Speciale Diensten' (OCOSD), renamed 'OCO' in 1990. Their existence and fate was both linked to the need for Army-officers and the existence of their military academic 'sister', the KMA.

R. Groot – Higher Defence Education

In 2004 a new course will be implemented at the 'IDL': the Higher Defence Education Course, which replaces existing separated courses for army, navy and airforce. This one-year course is focused on three themes: peace and security, military science and management science. These themes are equal to the three metaphors which indicate the future roles of the course-members: the officer as a 'diplomat', a 'warrior' and a 'manager'. Based on a profile and competences a curriculum was developed. Each subject or activity is described in terms of targets, time and method. This course aims at the necessary professionalism. At the same time the aim is to realize a master-level.

M.H. Clemmesen – The Baltic States. Transition towards Efficient Armed Forces

Lithuania, Latvia and Estonia have now succeeded in their security policy aspirations. All three were invited to join NATO and will join the Alliance in spring 2004. This article covers different key aspects of the reform needs in the Baltic States since 1991 and the coming years. The author concentrates on the armed forces and the broader political-military co-operation. Legacies from the past hampered the necessary transition at the different organizational levels and the realization of a new officer education system and personnel management system.

L. Polman – 'F * ECOMOG'**

From far away Africa, the author reflects on ECOMOG, the peace-army of ECOWAS, the organization of West-African States. In August this year ECOMOG, landing in Monrovia, was for a short moment 'news'. Then Irak became 'hot'. The author reflects on the peculiarities of this rather unknown identity and its members, coming from Nigeria, Sierra Leone, Liberia, Guinea and Ghana. Since 1999 soldiers from India, Bangladesh and Pakistan joined. From October 1 on, 15-17.000 blue-helmets should replace ECOMOG. Western countries keep silent. Some members-states of the UN pay with money, others with blood. During the wars in Liberia and Sierra Leone 1200 Nigerians died. Africa is indeed far away.

P.H. de Vries – Trust

In the old days trust had to be earned. A comprehensive system of inspections was established to check whether tasks were met and trust could be given. In the end it became a battle against this system. Not by protest but by tricks and dodges. Yet the good thing was that one was forced on a yearly basis to dot one's i's and cross one's t's. Now, trust is seen as a premise. Inspections are superfluous. They are 'old thinking'. No one holds the mirror up to a commander. No wonder many things go wrong. We have to apply mission command to find the right balance. Mission command is not a technique, it is a state of mind. The establishment of trust demands indeed hard work.